

## Saattohoito, suru ja kuolema



Hyvä kuolema  
Vapaaehtoinen kuolevan tukena  
Suru ja surevan kohtaaminen



- |   |   |
|---|---|
| 3 Pääkirjoitus Carpe diem                     | 26 Henttiset                                  |
| 4 Kuvassa Marjut Lindell                      | 28 Kuolema on osa elämää                      |
| 6 Suru ja surevan kohtaaminen                 | 30 Ryhmä tukee surussa                        |
| 8 Hengellisistä asioista puhutaan luontevasti | 32 Missä on surun tila?                       |
| 10 Mitä kuolema on?                           | 35 Menninkäinen                               |
| 12 Hyvä kuolema                               | 36 Vapaaehtoisesti saattohoidon tukihenkilönä |
| 14 Poisnukkuneita rakkaitamme                 | 38 Puhetta haudan partaalla                   |
| 16 Kuolema kuin lento päiväperhon             | 40 Hänelle naurettiin                         |
| 18 Hautajaispäiväkirja                        | 42 Tallinnan Diakoniasairaala                 |
| 20 Kipu, kärsimys & kuolema                   | 44 Euroopan uudet asunnottomat?               |
| 22 Kasvu saattohoitajaksi                     | 46 Kirjat                                     |
| 24 Mikä on hoitotahto?                        | 48 Iltahartaus Uudet alkavat vaiheet          |
| 24 Laki hyvästä kuolemasta                    |   |



# Carpe diem



28.2.2013

Horatiuksen oodista lentäväksi lauseeksi irronnut "carpe diem" kehottaa tarttumaan tähän hetkeen, elämään tässä päivässä.

Yhteisvastuukeräyksen mainoskampanja on herättänyt tänä vuonna jo ennakkoon kovaa kohua ja tunteiden paloa. Mainoskampanjan kuvat pysäyttävät ja ravistelevat. Kuvien rankkuuteen ei kannata kuitenkaan kompastua. Kampanjan herättämä huomio tarjoaa seurakunnille poikkeuksellisen mahdollisuuden käsitellä kuolemaa, siihen liittyviä tunteita ja kysymyksiä. Tähän hetkeen kannattaa tarttua.

Kulttuurissamme kuolema on työnnetty arjen ja yhteiselämän ulkopuolelle. Suojelemme itseämme ja läheisiämme kuoleman ajatukselta, vaikka samalla aavistamme tällaisen välttelyn ja väistelyn turhuuden. Kirkkohistoria tuntee toki surullisia esimerkkejä, miten kirkon piirissä on myös liikaa puhuttu kuolemasta. Etenkin kun sitä on käytetty pelottelun ja vallan välineenä. Nyttämmin kirkkoa on kritisoitu siitä, ettei edes se puhu kuolemasta.

Osittain tämän kuoleman välttelyn vuoksi kuolevan ihmisen kohtaaminen tuntuu vaikealta. Sanoja ei löydy tai ne tuntuvat ponnet-

tomilta ja keinotekoisilta. Olemme epävarmoja, miten olla ja toimia kuolevan ihmisen seurassa. Samaa osaamattomuuden tunnetta koetaan surevan omaisen kohtaamisessa, vaikka surevalle usein riittää, että hänen lähellään uskalletaan olla.

Kun tänä vuonna Yhteisvastuukeräyksen kotimaan kärki kohdistuu saattohoidon kohentamiseen, on seurakunnissa hyvä käsitellä, millä tavoin seurakunta voi olla välittävä yhteisö myös elämän päättyessä.

Seurakunnan, sen jäsenten ja työntekijöiden, tehtävänä on välittää ihmisille kokemus Jumalan rakkaudesta. Siis kokemus siitä, että ihminen tulee kaikkienensa huomatuksi ja kohdatuksi. Että hän on arvokas ja merkityksellinen. Tällainen välittäminen korostuu erityisesti kuoleman edessä. Kristittyinä tehtävämme on vahvistaa kuolevan uskoa elämänsä merkitykseen, lujittaa toivoa, joka kantaa yli kuoleman rajan. Tänä päivänä, tässä hetkessä.

Englantilainen kehitysyhteistyöjärjestö Christian Aid kiteytti aikoinaan oivaltavasti oman missionsa: "We believe in life before death", uskomme elämään ennen kuolemaa. Kun tehtävänä on välittää ihmisille kokemus Jumalan rakkau-

desta, me emme voi tyytyä odottelamaan kädet ristissä Jumalan valtakuntaa tulevaksi. Sitä on elettävä ja rakennettava todeksi nyt. Tänä päivänä, tässä hetkessä.

*"Me voimme tulla aidosti elämästä osalliseksi vain suostumalla kulumaan. Oikeastaan kulumista voidaan pitää elämän keskeisenä piirteenä, koska se liittyy itsensä antamiseen. – Sitä varten me olemme olemassa, että me kuluisimme – että me antaisimme eteenpäin sen, minkä itse olemme lahjaksi saaneet."* (Martti Lindqvist)

● KALLE KUUSIMÄKI



## DIAKONIA

- ◆ JULKAISIJA: Diakonia ry, Kirkon diakonia ja sielunhoito, Diakoniatyöntekijöiden Liitto, Suomen Kirkon Seurakuntaopiston Säätiö, Kirkkopalvelut, Suomen Merimieskirkko, Espoon Diakoniasäätiö, Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö, Martinus-säätiö. ◆ HALLITUKSEN PUHEENJOHTAJA: Tapio Pajunen
- ◆ KUSTANTAJA: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa ◆ TOIMITUSKUNTA: Raili Gothóni, Marja Kantanen, Johanna Korkeaniemi, Tiina Laine, Irene Nummela, Sari Peltonen, Terttu Pohjolainen, Hannu Rahikainen ◆ TOIMITUS: PL 185, 00161 HELSINKI ◆ PÄÄTOIMITTAJA: Kalle Kuusimäki, p. 050 501 2901
- ◆ TOIMITUSPÄÄLLIKKÖ: Raili Suviranta: ext-raili.suviranta@evl.fi ◆ TOIMISTOSIHTTEERI: Eila Karkkunen, p. 050 369 0988, eila.karkkunen@evl.fi
- ◆ TAITTO JA KUVANKÄSITTELY: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa ◆ TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET: Eila Karkkunen, p. 050 369 0988, eila.karkkunen@evl.fi
- ◆ TILAUSHINTA KOTIMAAHAN: Tilaushinta kotimaahan 45 €/vuosikerta, ulkomaille 50 €/vuosikerta, opiskelijahinta 20 €. Osoitietoja voidaan luovuttaa kaupallisille ilmoittajille. ◆ KANSI: Kalle Ahonen ◆ LEHTI ILMESTYY 4 kertaa vuodessa. Numero 2/2014 ilmestyy 23.5.2014. Lehden teemana on Mieli tasapainossa
- ◆ ISSN 0355-8797 ◆ ILMOITUSHINNAT: nelivärisenä 1,30 €/pmm. Ilmoitushintoihin lisätään arvonlisävero 24 %.
- ◆ ILMOITUSMYynti: Jaana Mehtälä, p. 020 754 2309, jaana.mehtala@kotimaa.fi
- ◆ ILMOITUSTEN VASTAANOTTO JA VALMISTUS: ilmoitusmyynti@kotimaa.fi, p. 020 754 2000





Tampereella on jo vuosia käytetty vapaaehtoisia apuna saattohoidossa. Vapaaehtoisten panos koetaan saattohoidossakin hyvin tärkeäksi. He pystyvät tarjoamaan kuolevalle erityisesti läsnäoloa. Vapaaehtoiset halutaan myös ottaa osaksi koko työyhteisöä.

Vesa Keinonen

# Vapaaehtoinen kuolevan tukena

Projektipäällikkö **Marjut Lindell** vastaa Tampereen kaupungin Koukkuniemen vanhainkodissa tehostetun palveluasumisen kehittämisestä. Hänen tehtäviinsä kuuluu myös vapaaehtoistyöntekijöiden kouluttaminen ja koordinointi.

Lindell on vuodesta 2006 käynyt vapaaehtoistyön keskus Mummon Kammarissa perehdyttämässä halukkaita saattohoitotyöhön. Kaikille vapaaehtoisille pidettävän yleisen koulutuksen lisäksi saattohoitotehtäviin halukkaat saavat aivan oman opastuksensa.

Projektipäällikön mukaan palvelutehtävästä kuolevien ihmisten auttajina ovat kiinnostuneita monenlaiset ihmiset.

– Usein ajatellaan, että varsinkin saattohoidon kohdalla vapaaehtoistyö koskettaa iäkkäämpiä, esimerkiksi leskiä, jotka ovat kohdanneet kuoleman hyvin läheltä. Auttajissa on kuitenkin myös nuorempia.

Lindellin mukaan tähänkään tehtävään ei kaivata täydellisiä osaajia.

– Haemme tavallisia ihmisiä kaikine vikoine ja puutteineen. Monenlaisia persoonia, jotka haluavat eri ta-

voin olla läsnä.

Saattohoitotyössä tärkein ominaisuus on kyky kohdata kuoleva ihminen ja olla hänen kanssaan luontevassa vuorovaikutuksessa.

– Nämäkin ovat asioita, joita periaatteessa pystyy oppimaan. Erilaiset tilanteet kasvattavat, ehkä aivan erityisesti tällaiset saattohoitotilanteet, Lindell pohtii.

## Auttamiseen monenlaisia motiiveja

Marjut Lindellin mukaan kuolevien tueksi tullaan hyvinkin monenlaisis-

ta motiiveista käsin. Usein taustalta löytyy omia kokemuksia, jotka voivat olla raskaitakin.

– Henkilö on ehkä kokenut riittäväntä myyden tunnetta saattaessaan omaa läheistään kuoleman hetkellä. Hän haluaa saattohoidon kautta tutkiskella omia voimavarojaan ja myös kasvaa ihmisenä.

Lindell painottaa sitä, että kuolevien ääreen ei voi tulla tekemään omaa surutyötä.

– Jo etukäteen on syytä pohtia, onko omassa elämässä joitakin käsittelemättömiä asioita esimerkiksi kuolemaan liittyen. Jos niitä on, niin ei välttämättä ole vielä oikea aika tulla saattamaan muita.

Lindellin mukaan saattohoitoon tullaan auttamaan ilman minkäänlaisia rooleja. Tämä koskee esimerkiksi niitä eläkeläisvapaaehtoisia, jotka ovat tyourallaan toimineet hoitotyössä. Vapaaehtoinen edustaa vain itseään ilman minkään organisaation velvoitetta.

– Saattohoidossa ollaan läsnä potilaan ystävänä ja kanssakulkijana. Varsinaisen hoitotyöhön ei tietenkään puututa vaan se jää ammattilaisille.

Myös kaikenlainen uskonnollinen tai poliittinen käännyttäminen on vapaaehtoisiltakin luonnollisesti kielletty. Kuolevan persoonalliset toiveet pyritään kuitenkin ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon.

– Kaikki kuolevat eivät esimerkiksi halua kuunnella loppuvaiheessa hengellistä musiikkia vaan jotakin kevyempää. Meidän tehtävämme on tukea erilaisia tapoja lähteä täältä, vaikka auttaja itse ajattelisikin eri tavalla, Lindell painottaa.

## Vapaaehtoisten arvo tunnustetaan

Hoitohenkilöstö ei ole välttämättä aina ottanut vapaaehtoisia riittävästi yhteistyöhön mukaan. Lindellin mukaan asenteissa on tapahtunut selkeää muutosta. Jokaista lisäauttajaa osataan hoitotyössä todella arvostaa.

– Vapaaehtoiset otetaan nykyään saattohoidossakin vastaan valtavana lisävoimavarana. He tekevät hyvää yhteistyötä hoitohenkilökunnan kans-

sa. Ymmärretään myös se, että kukaan ei ole viemässä kenenkään työtä. Tekemistä riittää kyllä kaikille osallisille.

Henkilöstön kiireen lisääntyessä vapaaehtoisilla auttajilla on suuri merkitys erityisesti läsnäolijoina.

– Hoitajatkin haluaisivat istua rauhassa potilaan viereen ja pitää vaikka kädestä kiinni, mutta he eivät vain eidi. Tässä vapaaehtoiset voivat auttaa suuresti, Lindell kiittelee.

Saattohoidossa oleva asukas voi myös itse esittää toiveen, millainen avustaja hänelle tulee. Vapaaehtoisen persoonallakin on merkitystä.

– Jos osastolla on paljon puheliaita, niin on tietysti mukava, jos vapaaehtoisetkin ovat sosiaalisia ja aktiivisia.

Auttamaan tulija voi aivan yhtä hyvin olla hiljainen ja ujokin.

– Tällaisen ihmisen panos on aivan yhtä tärkeä. Vapaaehtoinen auttaa aina oman persoonansa kautta, Lindell sanoo.

## Omaisten suhtautuminen positiivista

Tärkeä toimija saattohoidossa ovat myös kuolevan omaiset. Lindellin mukaan hekin ottavat vapaaehtoisavun pääsääntöisesti todella kiitollisina vastaan.

– Läheisetkin yleensä tietävät hoitoyksiköissä vallitsevan arjen hyöriän, joskus kiireenkin tunnun. Heistäkin on hienoa, että jollakin on oikeasti aikaa olla heidän rakkaimpansa kanssa

Myös vapaaehtoisia kannustetaan ottamaan aktiivisesti kontaktia saattohoidossa olevan lähipiiriin.

– Näin omaisetkin näkevät, kuka on saattamassa heidän läheistään kuoleman hetkellä.

On myös tilanteita, joissa saattohoitovapaaehtoisten tuki suuntautuu ennen kaikkea omaisiin.

– Kuoleva voi olla tällaisessa tilanteessa hyvinkin sinut tilanteen kanssa mutta omaiset tarvitsevat tukea. Tarpeita on niin monenlaisia, Lindell mieltii.

## Työssä elpyminen tärkeää

Projektipäällikkö Marjut Lindell painottaa sitä, että auttajan ei tarvitse olla kaiken kestävä superihminen. Hä-

nen on mietittävä myös omaa jaksamistaan ja ellettävä omaa elämäänsä

– Saattohoito antaa vapaaehtoistyönä paljon, mutta tuki myös ottaa. Kuolevan kanssa ollessa kaikki omat tarpeet on laitettava sivuun.

Samoin kaikki saattohoidon yhteydessä mahdollisesti eteen tulevat haasteellisetkin tilanteet on hyvä puhua jossakin vaiheessa auki.

– Monelle auttajalle esimerkiksi saattaa kuoleman äärellä tulla riittäväntä myyden tunne. Tai saattohoidossa olevan omaisten taholta voi tulla yllättäviäkin reaktioita.

– Mutta mitä tahansa tapahtuukin, on muistutettava itselleen, että olen tehnyt parhaani ja se riittää. Voin lähteä tilanteesta pois hyvillä mielin, Lindell neuvoo.

## Vapaaehtoiset osa työyhteisöä

Marjut Lindell painottaa koulutuksen ja keskustelun merkitystä vapaaehtoisten sitouttamisessa.

– Olemme sopineet, että varsinaisen vapaaehtoistyön koulutuksen lisäksi ainakin muutaman kerran vuodessa käydään yhteiskeskustelua. Vapaaehtoiset voivat viestiä kaikista asioista minulle ja vien edelleen palautetta eteenpäin. Näin yhteistyö toimii saumattomasti.

Vapaaehtoisten kohdalla sovelletaan myös uudenlaisia toimintamalleja. Esimerkiksi loppuvuonna 2013 avattuun tehostetun palveluasumisen yksikköön, Impivaara-ryhmäkoteihin, alettiin kouluttaa vapaaehtoisia jo silloin, kun rakennustyöt olivat vielä kesken.

– Koulutuksen lisäksi olen esitellyt heille paikkoja sekä kertonut Impivaaran toiminta-ajatuksista. Haemme tällä sitä, että vapaaehtoisten olisi helppo tulla ja myös sitoutua yhteisöömme.

Lindell korostaa sitä, että vapaaehtoisauttajat ovat täysivaltainen osa työyhteisöä.

– Kannustan vapaaehtoisia kertomaan muulle työyhteisölle avoimesti kokemuksiaan, myös niistä haasteellisemmista tilanteista. Ja tietysti toivon, että heitä myös aidosti kuunnellaan.

● VESA KEINONEN

# Suru ja surevan kohtaaminen

**Vuosittain Suomessa kuolee noin 50 000 ihmistä, joita esimerkiksi ydinperhe mukaan laskettuna jää suremaan noin 150 000 henkilöä. Jos otetaan mukaan myös kuolleen henkilön lähipiiri, niin surevien joukko nousee jopa 250 000 henkilöön. On siis todennäköistä, että moni surun ammattilainen kohtaa päivittäin työssään luopumisen prosessiaan läpikäyvän surevan. Siksi on tärkeää tunnistaa, mitä surussa ja luopumisessa tapahtuu. Vain tuntemalla surevan omat ajatukset ja kokemukset voimme kohdata ja auttaa surevia tuloksellisesti, tunnistaa riskitilanteet ja -ryhmät sekä tyydyttää surevien erityistarpeet yksilöllisesti.**

Surua on tutkittu paljon. Kuitenkin sitä, mitä surussa todella tapahtuu, on harvoin pidetty sellaisenaan merkityksellisenä. Surevan toimintaa on selvitetty yleensä irrallaan surijan omasta kokemuksesta. Surevan arjesta tiedetäänkin hämmästyttävän vähän. Tutkimuksen kohteena ovat usein olleet annettu tuki ja auttajien toiminta. Surevan auttaminen on kuitenkin vuorovaikutteinen tapahtuma, jossa kummankin osapuolen merkitys on yhtä oleellinen. Kohtaamisessa osapuolina ovat sureva ja auttaja, jotka muodostavat vuorovaikutuksellisen kokonaisuuden. Siksi surevan näkökulma on yhtä tärkeä kuin auttajan.

## Surussa luovutaan

Luopumisen prosessi -teoria – Giving in Process Theory (Erjanti 1999) kuvaa surun ydinprosessin surevan omaan surukokemukseen perustuen ja luopohjan surevan kohtaamiseen. Luopumisen prosessi -teoria voidaan tiivistää seuraavasti: Surun ydinprosessi on luopuminen, jossa sureva antautumalla kärsimykseen ja kamppailuun

etenee todellisuuden kohtaamiseen ja päättyy persoonalliseen kasvuun ja muutokseen: metamorfoosiin. Surevassa tapahtuu pysyvä muutos. Luopumisen olosuhteet määräytyvät luopumisen areenoilla. Siellä, missä surevat ja auttajat kohtaavat toisensa.

Luopumisessa luodaan kaiken aikaa uutta elämää luopumisen ja luopumattomuuden dimensiolla. Luopumisen ulottuvuudet ovat: tunnemyrsky, elimistön kapina, menetyksen todentuminen, itsetutkiskelu, ajattelun murros, oman todellisuuden mieltämisen muutos, surun säätelijät, tartuntapinnan haku, surun vallan murtaminen, itsesäätely, elpyminen, vuorovaikutus ja persoonallinen kasvu. Sureva elää luopumisen ulottuvuuksia rinnakkain ja samanaikaisesti. Surussa ei ole siis selviä toisiaan seuraavia vaiheita. Surulla on vuorovaikutteinen luonne ja sen positiivinen seuraus on persoonallinen kasvu. ( Erjanti 1999, Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2004)

Luopumisen prosessi -teorian mukaan läheisensä menettäneelle surevalle elämä on sekä kotona että työ-

yhteisössä päivittäistä kaaoksen sietoa, kahdessa todellisuudessa elämistä ja rajujen tunteiden läpikäymistä. Se on alakulossa elämistä, jopa hetkellisten itsetuhoajatusten työstämistä ja oman kuoleman kohtaamisen selvittämistä. Se on elimistön erilaisten tuntemusten kanssa elämistä. Sureva käy läpi negatiivisia ja positiivisia muistojaan. Hän kertoo vainajan viimeisiä hetkiä ja käy läpi syyllisyyden tunteitaan.

Aviopuolison menettänyt pyrkii totuttelemaan parisuhteettomuuteen ja pääsemään yli perhekeskeisyyden. Hän haluaa välillä vetäytyä omaan rauhaan ja koota itseään. Hän yrittää opetella elämään itselleen, olemaan yksin ja kokemaan asioita yksinään ilman kuollut läheistään. Hän luo elämän piiriään uudelleen luopuen vanhasta arjesta pala palalta ja yrittää suostua ja antautua luopumisen prosessiin (Erjanti 1999, Erjanti & Paunonen-Ilmonen 2004).

## Surun tehtävät

Surun tehtävät ovat Wordenin (1996) mukaan ensinnäkin menetyksen todellisuuden hyväksyminen, toiseksi menetyksen kivun tai sen tunteiden kokeminen ja läpi eläminen, kolmanneksi sopeutuminen ympäristöön, josta kuollut läheinen puuttuu ja viimeiseksi kuolleen läheisen sijoittaminen omaan elämään ja tapojen löytäminen kuolleen läheisen ikuistamiseen ja yhteydenpitoon.

Surevan kohtaamisen onnistuminen edellyttää, että auttaja on tutkinut omia asenteitaan kuolemaan psykologiselta, sosiologiselta, filosofiselta ja hengelliseltä kannalta (Lloyd 2002). Luopumisen prosessi -teoria osoittaa,

että kohtaamisissa surevat toivoivat ammattilaisilta surunsa vastaanottamista sellaisenaan, ilman selityksiä, sekä myötätuntoa, läsnäoloa, kosketusta, kunnioitusta, välittämistä, kuuntelua ja kiireettömyyttä. He toivoivat myös säälin ja surkuttelun pois jättämistä, rauhallista tilaa, muistojen ja valokuvien läpikäymistä ja apua tuen hankkimiseksi.

Ammatilliseen auttamistyöhön kuuluukin surevien odotusten mukaisesti läheisen kuoleman jälkeen suruvalittelujen teko, surevan ja perheen kunnioittaminen, läsnäolo, puhumisen mahdollistaminen, kuuntelu, hienotunteinen huolenpito ja myötätunnon osoittaminen. Auttaja voi tukea surevaa kyselemällä tämän vointia. Hän voi rohkaista surevaa kaikkien erilaisten tunteiden ilmaisemiseen. (Bowlby 1980, 1988, Walter & McCoyd 2009.)

Ammatillisen auttamisen ydinasioita on kertoa surevalle läheiselle, että hänellä on oikeus surra menetystään, kuten alla olevasta taulukosta ilmenee. Tärkeää on yhdessä surevan kanssa käydä läpi tapahtunutta ja sitä, millainen arvo tai merkitys menetetyllä läheisellä oli surevalle. Auttaja voi rohkaista surevaa keräämään valokuvia ja muistoja kuolleesta. Surevaa helpottaa, jos auttaja kehottaa surevaa päästämään itsestään ulos kaiken surun. Auttaja voi suunnata surevaa nä-

kemään perheen uudenlaisen tulevaisuuden. (vrt. McCoyd 1987, Walter & McCoyd 2009.)

Tuen jatkuvuudesta huolehtiminen, psykologille tai vertaistuen piiriin ohjaaminen ja mahdollisuuksien mukaan yhteyden pitäminen perheeseen ovat kaikki surevan elpymisen edellytyksiä (Savolainen, Kaunonen & Aho 2013). Vaikka läheisen kuolema on tuskallista surevalle, niin se ei kuitenkaan ole turhaa. Sureva kasvaa ja kehittyy ihmisenä ja löytää uudenlaista voimaa ja sinnikkyyttä surukokemuksensa kautta.

Surevien vuorovaikutteisessa kohtaamisessa ammatillisella auttajalla on mahdollisuus päästä muita enemmän osalliseksi elämän rikkaudesta ja lämmöstä. Auttaja voi oppia asioita surevan ihmisen käyttäytymisen näkökulmista seikkoja, jotka yhdistävät auttavat autettaviin.

● HELENA ERJANTI

Opetusneuvos,  
Terveystieteiden tohtori (TtT),  
Kasvatustieteiden maisteri (KM),  
sairaanhoidon opettaja  
helena.erjanti@kolumbus.fi

**Kirjallisuus:**

- Bowlby, J. 1980/1988. Attachment and Loss. Loss, sadness and depression. Basic Books, New York.
- Erjanti, H. 1999. From Emotional Turmoil to Tranquility. Grief as a Process of Giving in.

A study on Spousal Bereavement. University of Tampere. Acta Universitatis Tamperensis 715.

- Erjanti, H. & Paunonen-Ilmonen, M. 2004. Suru ja surevat. Surevien hoitotyön perusteet. WSOY, Helsinki
- Lloyd, M. 2002. A framework for working with loss. Teoksessa Thompson (toim.) Loss and Grief: A guide for human service practitioners, 208-220. Palgrave. London.
- McCoyd, J.L.M. 1987. Supporting Families experiencing NICU hospitalization and high-risk pregnancy. Paper presented at the Parent Care 4th Annual Conference, Philadelphia, PA.
- Savolainen, S. Kaunonen, M. Aho, AL. 2013. Vanhempien selviytymisessä auttavat tekijät lapsen kuoleman jälkeen. Hoitotiede 25(3), 222-235.
- Walter, C.A. & McCoyd, J.L.M. 2009. Grief and Loss Across the Lifespan. A Biopsychosocial perspective. Springer Publishing Company. New York.
- Worden, J.W. 1996. Children and grief. When a parent dies. Guilford Press. New York.

Läheistään surevan ihmisen kohtaamisen ja tukemisen ydinasiat / viisi v:tä
■ <b>Validating</b> = vahvistaminen / surevan oikeus surra menetettyä läheistään
■ <b>Valuing</b> = arvottaminen / menetetyn läheisen arvon pohtiminen surevalle
■ <b>Verifying</b> = todentaminen / kuolleen läheisen muiston eläväksi tekeminen
■ <b>Ventilation</b> = tuulettaminen / surun ulospäästäminen / kyyneleet tulevat tai eivät tule / menetyksen merkityksen näkeminen
■ <b>Visionary</b> = perheen tulevaisuuden näkeminen
( McCoyd 1987, Walter & McCoyd 2009 )

Suvi Erjanti



Helena Erjanti lapsenlapsensa kanssa.

# Hengellisistä asioista puhutaan luontevasti

## Pappi ja hoitohenkilökunta tekevät tiivistä yhteistyötä Lahden kaupunginsairaalassa.

*Mitä tapahtuu kuoleman hetkellä ja sen jälkeen? Pärjäävätkö läheiseni, kun minua ei enää ole? Mikä merkitys elämälläni on ollut?*

Kuoleman läheisyys herättää monenlaisia ajatuksia, jotka liittyvät elettyyn elämään ja hengellisiin asioihin. Lahden kaupunginsairaalan palliatiivisen hoidon osastolla hoitohenkilökunta ja pappi tekevät tiivistä yhteistyötä.

Osasto on hoitopaikka potilaille, joiden sairautta ei voi enää parantaa. Suurin osa potilaista sairastaa syöpää, osalla on jokin muu pitkälle edennyt sairaus. Osastolla on 20 potilaspaikkaa. Keskimääräinen hoitoaika on noin kolme viikkoa.

– Osastolla tuemme potilasta ja hänen läheistään niin, että potilaan loppuelämä olisi mahdollisimman täysipainoista ja laadukasta, kertoo osastonhoitaja **Martti Hänninen**.

Hänninen jatkaa, että osastolla näkyy koko elämän kirjo. Vaikka on sairautta ja surua, on myös paljon iloa ja lämpöä.

Lahden kaupunginsairaalan sairaalapastori **Sirpa Kaukinen** on osa moniammatillista työryhmää. Kaukinen hoitaa työtään virka-aikana, mutta päivystävän papin voi soittaa osastolle mihin vuorokauden aikaan tahansa. Osastonhoitaja **Martti Hänninen** on itse ortodoksipappi. Muihin uskonto- tai kirkkokuntiin kuuluvat saavat halutessaan tukea oman yhteisönsä työntekijöiltä.

– Pappi koetaan meillä tärkeäksi osaksi työyhteisöä. Sairaalapastori ja hoitohenkilökunta voisivat enemmänkin pohtia yhdessä hoitosuhteisiin liittyviä tilanteita, Hänninen toteaa.

## Potilas valitsee itse selunhoitajansa

Hänninen kertoo, että jos potilas ottaa puheeksi kuoleman, asiaa ei osastolla torjuta.

– Keskusteluita käydään potilaiden ehdoilla, ja vastauksia elämään suuriin kysymyksiin etsitään yhdessä.

Potilas valitsee itse henkilön, jonka kanssa haluaa keskustella asioistaan. Tämä voi olla yhtä lailla hoitaja, lääkäri, pappi kuin oman seurakunnan diakoniatyöntekijäkin. Yhteistyö sairaalapastorin ja diakoniatyön välillä on luontevaa: asioista soitellaan puolin ja toisin.

– Osaston hoitohenkilökunnalla on paljon osaamista hengellisten asioiden kohtaamisessa, Kaukinen sanoo.

– Joskus potilaat pyytävät hoitajia rukoilemaan kanssaan, Hänninen kertoo.

Hoitajilta kysytään paljon asioita, jotka liittyvät kuolinhetkeen. Potilas

Sairaalapastori **Sirpa Kaukinen** ja osastonhoitaja **Martti Hänninen** kohtaavat työssään elämän suuria kysymyksiä. – Pappi koetaan meillä tärkeäksi osaksi työyhteisöä, Hänninen kertoo.

haluaa esimerkiksi varmistaa kipulääkitykseen liittyviä yksityiskohtia. Jotkut asiat kuuluvat kuitenkin selkeästi oman kirkkokunnan papille.

## Omaisten tukeminen tärkeä osa työtä

Kaukinen on osastolla säännöllisesti parina päivänä viikossa, tarvittaessa hän voi käydä siellä muulloinkin.

– Tullessani osastolle kysäisen kansliasta, onko ketään, kenen luona voisin käydä tai onko joku toivonut vierailuani. Omaiset saattavat soittaa ja pyytää esimerkiksi hartaushetkeä, ehtoollisen viettoa tai kuoleman tapahduttua saattohartausta, Kaukinen kertoo.

Myös omaisten tukeminen kuuluu saattohoitoon. Pappi keskusteleekin paljon omaisten kanssa.

– Ihminen on osa sosiaalista verkostoa, ja yhden hyvä olo vaikuttaa toiseen, Kaukinen sanoo.

Saattohoitovaiheessa omaiset voivat olla osastolla läheisensä vierellä ja myös yöpyä siellä.

Moni potilas miettii, miten läheiset pärjäävät heidän kuolemansa jälkeen.

– Vanhemmilla on huoli pienistä lapsista, iäkkäämmillä ihmisillä huoli puolison selviytymisestä yksin. Toisinaan saattohoidossa oleva saatetaan vihkiä avopuolison kanssa. Joku voi suunnitella omat hautajaisensa helpottaakseen omaisten selviytymistä. Ristiriidat halutaan myös sopia, Kaukinen kuvaa.

## Läsnä oleminen auttaa ahdistunutta

Kaukinen kertoo, että iäkäs ihminen saattaa jo itsekin toivoa kuolemaansa. Mielessä on turvallinen ajatus taivaan kodista.

– Ihminen, jolla ei ole hengellistä vakaumusta, voi kokea lohduttavana ajatuksen, että hän elää yhä läheistensä sydämissä.



Tia-Maria Lehto



Kuolemaan liittyy myös pelkoja ja ahdistusta.

– Ahdistunutta ihmistä voi auttaa olemalla vieressä ja aidosti läsnä, kohdelemalla häntä arvokkaasti ja kunnioittaen sekä lisäämällä hänen turvallisuuden tunnettaan. Toivoa välittää toisen ihmisen ystävällisyys ja vaikkapa kevyt rohkaiseva kosketus. Ellei potilas jaksa itse puhua, voivat tu-

tut rukoukset, raamatun tekstit ja virret tuoda lohtua.

Hänninen kertoo, että osastolla toimii myös vapaaehtoistyöntekijöitä potilaiden ja omaisten tukena. Osa heistä antaa potilaille hemmotteluhoitoja tuoksuvilla öljyillä. Hoidoista on tullut hyvin suosittuja.

● TIA-MARIA LEHTO



Teuvo Siivonen

## Teuvo Siivosesta sosiaalineuvos

Tasavallan presidentti on esitelyssään 13.12.2013 myöntänyt sosiaalineuvoksen arvonimen Lahden seurakuntayhtymän diakoniajohtaja **Teuvo Siivoselle**. Siivonen on ollut diakoniajohtajana Lahdessa vuodesta 1981 lähtien.

Siivonen on ennakkoluulottomasti kehittänyt seurakuntien toimintatapoja Lahdessa. 1990-luvun laman aiheuttaman yksinäisyyden ja syrjäytymisen torjunta, yhteistyö yli kunta- ja uskontorajojen sekä maahanmuuttajien kotouttaminen ovat tähänneet yhteisön parhaaksi.

Siivonen on tehnyt uraauurtavaa työtä läheisessä yhteis-toiminnassa Lahden kaupungin kanssa. Erityisesti mainittakoon työttömiä tukeva Monitoimitoimikeskus Takatasku sekä seurakuntayhtymän ruoka-apu ja velkaneuvonta, jotka ovat olleet yhteisiä hankkeita kaupungin kanssa.

Siivonen on ansioitunut oman paikkakunnan lisäksi vahvasti myös koko evankelisluuterilaisen kirkon työssä ja hiipakunnallisessa sekä rovastikunnallisessa toiminnassa.

## Kirkon ihmisoikeusfoorum 2014

To 20.3.2014 Kirkon toimitalon 7. kerros, Satamakatu 11 A

Vuoden 2014 ihmisoikeusfoorum pureutuu vammaisten oikeuksiin.

### Forum tavoitteet

- Vammaisten henkilöiden oikeuksien nostaminen julkiseen keskusteluun
- Kirkon yhteydenpito suomalaiseen kansalaisyhteiskuntaan ja ihmisoikeustoimijoihin, erityisesti vammaisjärjestöihin
- Kirkon sitouttaminen kristillisen ihmiskäsityksen mukaiseen työhön vammaisten täyden osallisuuden turvaamiseksi kirkossa ja yhteiskunnassa

### Ohjelma

- 12.30** Forumin avaus: piispa Simo Peura ja Kirkon vammaistyön neuvottelukunnan pj Jukka Sariola
- 12.45** Miksi vammaisten ihmisten oikeudet ovat ajankohtaisia juuri nyt? Lakimies Juha-Pekka Konttinen, THL
- 13.30** Mikä köyhdyttää vammaisia ihmisiä yhteiskunnassa? Sosiaalineuvoja Pirkko Justander, Invalidiliitto
- 14.15** Kahvi
- 14.40** Vammaisten ihmisten oikeudet ja kirkko epätäydellisyyden vastakulttuurin edustajana, piispa Simo Peura ja Kirkon vammaistyön neuvottelukunnan pj, Jukka Sariola  
Vammaisten ihmisten oikeudet ja kirkon arki, pastori Hannele Juutinen, Tampere, ja erityisdiakoni Tuula Mertanen, Joensuu  
Yleisökeskustelu
- 15.50** Loppuhartaus, Hannele Juutinen ja Tuula Mertanen
- 16.00** Foorumin päätös

**Järjestäjä:** Kirkkohallituksen jumalanpalvelus ja yhteiskunta -yksikkö

**Tiedustelut:** Marja Kantanen, marja.kantanen@evl.fi, 050 324 3167

Ilmoittautumiset viimeistään 10.3.2014 Lyyti-linkki

## Pohjoismainen diakoniakonferenssi Islannissa 13.–15.8.2014

Lisätietoja Islannin kirkon sivuilta [www.kirkjan.is/di](http://www.kirkjan.is/di) sekä Facebookista <https://www.facebook.com/events/583528971696398/?fref=ts>

Suomestakin toivotaan runsasta osanottoa!

# Mitä kuolema on?

– uskon näkökulmia suureen mysteeriin

**Mikään ei ole niin varmaa kuin kuolema. Eikä mikään niin epävarmaa kuin se, mitä tapahtuu kuoleman jälkeen. Epävarmaa on kuoleman tapahtumakin. Etukäteen ei voi tietää, miten kukin tulee viimeiselle hetkelleen.**

Psykologisesta näkökulmasta kuolema on ensisijaisesti luopumista. Omaiset luopuvat läheisestään ja kuoleva kaikesta.

Kuoleva menettää elämänsä, tulevaisuutensa ja ehkä jopa oman itsensä. Kuolon portin jälkeen en ole enää sellainen ihminen kuin nyt. Ehkä minua ei ole enää lainkaan olemassa. Tämän suurempaa luopumista on vaikea kuvitella.

Elämän menettäminen auttaa näkemään sen arvon. Jos eläisimme ikuisesti, asioiden arvo katoaisi, sillä kaikkeen voidaan aina palata ja kaikki voidaan tehdä uudestaan vaikka miten monta kertaa. Se, mistä joutuu kerran luopumaan, on arvokkaampaa kuin se, minkä saa aina pitää.

## **Puhutaan hyvää**

Monet kuoleman rituaalit liittyvät luopumisen ja arvon kokemukseen. Ter-

minalivaiheen ihmiseen suhtaudutaan erityisen kunnioittavasti, ikään kuin hänelle olisi tapahtumassa jotakin suorastaan pyhää.

Samalla pintaan nousevat muistot. Jos kuoleva voi puhua asiasta avoimesti läheistensä kanssa, elämän kaarta muistellaan monin tavoin. Tosin yllättävän moni ei ota asiaa puheeksi. Kaikki tietävät elämän olevan päättymässä, mutta sitä ei todeta yhteisesti ääneen.

Kuoleman jälkeen edesmenneestä puhutaan hyvää. Etsimme sitä, mikä hänen elämässään oli arvokasta ja esikuvallista. Vaikenemme huonoista ja kipeistä muistoista, ainakin julkisuudessa.

## **Tuonpuoleisuustoivo herää**

Päätyykö elämä kuolemaan vai jatkuuko se kuoleman jälkeen?

Kristikunta löytää vastauksensa Raamatusta. Siitä paljastuva tuon-

puoleisuususkon kehityskaari kertoo, kuinka Jumalan luomis- ja pelastussuunnitelman koko rikkaus on avautunut ihmisille asteittain.

Vanhan testamentin vanhimpien osien mukaan elämä päättyy kuolemaan. Jumalan siunaukset koskevat vain tätä elämää. Haudassa ei enää iloiteta eikä ylistetä Luoja.

Vähitellen Israelin uskoon kuitenkin kasvoi toiveikkaampi katsomus. Jumalan käsi kaitsee myös edesmenneitä. Kaiken Luojana ja ylläpitäjänä hän voi kantaa myös vainajia sylissänsä. Siksi elämä jatkuu kuoleman jälkeenkin.

Uusi testamentti liittyy tähän uskoon. Jumala ottaa poisnukkuneet huomansa. Ihminen ei kuitenkaan ole luonnostaan kuolematon, vaan elämän jatkuminen perustuu siihen, että Jumala pitää ihmisen edelleen olemassa.

Jeesuksen kuolonsanoissa ”*Isä, sinun käsiisi minä uskon henkeni*” (Luuk. 23:46) kuultiin kristillisen kuolemaopetuksen tiivistelmä. Ihmisen kuu- luu jättäytyä Jumalan haltuun tätä ja tulevaa elämää varten.

Näin kuolemanjälkeisestä elämästä tuli olennainen osa kristillistä pe-



lastusoppia. Pelastuksen prosessi alkaa tässä ajassa. Ihminen avautuu ystävyyteen Jumalan kanssa, nauttii elämästään ja opettelee palvelemaan lähimmäisiään – tässä pähkinänkuoressa elämän tarkoitus kristinuskon mukaan.

Kuoleman jälkeen ihmiset otetaan sitten lopulliseen pelastukseen, iankaikkiseen elämään. Pahan ja kärsimyksen haavat parantuvan ja kaikki kyöneleet pyyhitään pois.

### Mitä kuolemassa tapahtuu?

Kristikunnan mukaan ihmisen elämä jatkuu kuoleman jälkeen. Tästä avautuu mahdollisuus päätähuimaaville spekulatioille. Miten ihminen kokee siirtymisen toiseen todellisuuteen? Emme tietenkään tiedä. Voimme silti tehdä joitakin päätelmiä siitä, mitä tiedämme elämästä tässä ajassa ja mitä kristikunta uskoo tuonpuoleisesta.

Tämän elämän ajan ihmisen tietoisuus kytkeytyy tiiviisti aivoihin. Minuus on aivojen toimintaa, joskin tavalla, jota on mahdotonta määritellä kovin tarkasti. Kuolemassa aivojen toiminta lakkaa, joten tietoisuuden täytyy siirtyä toimimaan jonkin toisen alustan varassa. On oltava jokin toinen voima, joka ottaa edesmenneen vastaan. Muuten hän raukeaisi ole-mattomiin.

Kristikunnalle tämä vastaanottaja on tietenkin Jumala. Ilman jumalautta olisi mahdotonta kuvitella elämän jatkuvan kuoleman jälkeen. Ihminen kun ei ole luonnostaan kuolematon.

Ihmisen koko olemisen tapa muuttuu kuolemassa. Tietoisuus siirtyy aivoista toisenlaiseen alustaan ja muo-

toon. Lisäksi ympäristö on siellä aivan toisenlainen kuin tässä ajassa.

Ehkä näin suureen muutokseen tottuminen vaatii aikaa. Alussa olo on kuin sumussa. En tiedä, missä olen, kuka olen ja miten olen. Sitten persoonani alkaa vähitellen koostua ja ajatus selkiytyä. Hahmotan ympäristöni ja tunnistan minua vastassa olevat ihmiset ja enkelit.

Toki sekin on mahdollista, että ihmisen mieli on kirkas heti kuoleman jälkeen. Ehkä mieli on kirkkaampi kuin koskaan eläessämme. Tässä ajassa verho peittää ihmisen silmät niin, ettei hän näe enkelien ja Jumalan tuonpuoleista todellisuutta, joka kuitenkin on läsnä kaikkialla. Kuoleman hetkellä tuo verho poistuu, jolloin ihminen näkee ja ymmärtää sellaista, mitä hän on eläessään vasta utuisesti aavistelut.

Olen tässä spekuloinut kuolemassa sellaista, mitä emme voi tietää. Sekin kuitenkin kuuluu kuoleman teologiaan.

### Yhteys rajan yli

Uskontunnustuksen viittaus pyhien yhteyteen liittyy myös kuolemanjälkeisyyteen. Kuolema erottaa ihmiset toisistaan vain osittain. Elävät voivat edelleen rukoilla edesmenneiden puolesta ja auttaa heitä siten.

Näin ajattelee myös Luther ja luterilainen protestantismi. Luterilainen reformaatio kritisoi aikanaan vain ylikierroksille vedettyä kiirastulioppia ja edesmenneille omistettavia aneita, mutta ei kieltänyt vainajien puolesta rukoilemista. Siksi heidän puolestaan rukoillaan hautajaisissa ja mielellään

senkin jälkeen. Rukousyhteys ei katkeaa kuolemassa.

Yhteys toimii myös toisinpäin. Edesmenneet rukoilevat elävien puolesta. He ovat tietoisia meidän elämästämme, joskin tietyn rajoituksen. Vainajat eivät seuraa meitä suoraan kuin ikkunan läpi katsellen, vaan yhteys perustuu samaan kuin esirukous.

Esirukous ei kohdistu suoraan rukouksen aiheena olevaan henkilöön, vaan rukouksessa puhutaan Jumalalle tämän puolesta. Jumala sitten toimii halutessaan rukouspyynnön mukaisesti. Esirukousta havainnollistaa kuva, jossa rukoilijasta lähtee viiva Jumalaan, josta lähtee viiva esirukouksen kohteeseen.

Näin toimii myös yhteys elävien ja kuolleiden välillä. Jumala välittää tuon yhteyden. Elävät ja kuolleet eivät siis ole tekemisissä toistensa kanssa itsenäisesti. Edesmenneet eivät tirkistele meitä emmekä me voi ottaa yhteyttä vainajiin omatoimisesti. Jumala avaa elävien ja kuolleiden välille sellaisen yhteyden kuin hän tahtoo.

Monet kristillisen kuolemateologian keskeiset teemat löytyvät hautakivien symboliikasta. Kivi viittaa Jeesuksen haudalle asetettuun kiveen, joka ylösnousemuksessa siirtyi paikaltaan. Tähtikappat, tähdet, linnut ja risti kertovat tuonpuoleisesta elämästä. Yhteen liitetyt kädet taas puhuvat kauniisti elävien ja kuolleiden välisestä rukousyhteydestä.

Kuolemassa ei sittenkään menetä kaikkea.

● KARI KUULA  
TT



## Sydän täynnä kaipausta

### Sanoja surun keskelle

*Sydän täynnä kaipausta* on kirja sinulle, joka suret läheistäsi. Eija Harmanen antaa tekstissään tilaa tunteille ja ajatuksille, joita suru synnyttää. Hän kysyy ja kuulostelee erilaisia suruja. Tunteiden tasoittuessa sydämeen jää kaipausta – ja kiintymys.

Kirjassa etsitään myös lohdun näkökulmia ja katsotaan eteenpäin, sillä elämä kätkee uusia polkuja. Ne löytyvät vähitellen, surun läpi kulkemisen myötä.

# Hyvä kuolema

**Kuolemaa ei nähdä missään kulttuurissa vain fyysisenä tapahtumana, vaan sitä tehdään ymmärrettäväksi erilaisten kulttuurisidonnaisten ymmärtämisen tapojen avulla. Kuolema rakentuukin yhteiskunnassa moniarvoisesti ja erilaisiin identiteetteihin kytkeytyen, jolloin se saa monia erilaisia merkityksiä.**

## **Yhteisöllinen ja yksilöllinen kuolema**

Suomalaisessa kansanuskossa kuoleman käsittely oli hyvin yhteisöllistä. Yksilön fyysisen elämän päättymisen ei koettu merkitsevän jyrkkää vainajan ja hänen sukunsa välisen yhteyden päättymistä, vaan kuolemaan liittyi voimakkaasti koettu koko kylän yhteinen surukokemus. Suomalainen yhteiskunta kaupungistui 1960-luvulla ja agraariyhteiskunnan perinteiset, suurperheiden yhteisöllisesti harjoittamat elinkeino- ja muut arjen toimintamallit murtuivat. Samalla aikaisemmin kotiin sijoittunut kuolema ja sen työstämistavat muuttuivat tuoden mukanaan laitosten kuoleman ja uusia lääketieteellisiä keinoja käsitellä ja viivytää kuoleman tuloa. **Martti Lindqvist** esitti 1970-luvulla, että lääketiede käy viivytystaistelua kuoleman kanssa.

Lääketieteellisten teknologioiden kehittymistä ja sen mukanaan tuomaa hitaan kuoleamisen todellisuutta on seurannut elämän loppuvaiheisiin liittyvien kokemusten ja pelkojen muuttuminen. Kuoleman jälkeisyydestä huolehtimisen ohella ihmisten mieliä saattaa vaivata tuskallisen kuoleamisen mahdollisuus ja erityisesti pelko yksinäisestä kuolemasta. Kuoleamisen vaarat rakentuvat vastakohtana hyvälle kuolemalle, jota vasten paha kuolema näyttäytyy kivuliaana ja pitkittyneenä, yksinäisenä kuolemisena laitoksessa.

## **Kuolema siirtyy yksityisen piiriin**

Viime vuosikymmenet ovat osoittaneet muutoksen kuolemasuhteessamme. Yhteisön vahva asema kuoleman hallitsemisessa vaikuttaisi siirtyneen ainakin osittain yksilölle, jolla koe-

taan ja toivotaan olevan oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa oman kuolemisen laatuun. Kuolemasta halutaan tehdä omannäköinen ja siitä keskustellaan yhteiskunnassa aikaisempaa enemmän.

Nykykulttuurin kuolemakäsityksiä tarkasteltaessa kohtaamme kuitenkin tilanteen, jossa tavoitellaan elinvoimaisuutta ja suorituskykyä samalla kun kuolema ja erityisesti siihen mahdollisesti liittyvät asiat rajataan yhä suuremmiksi huolenaiheiksi. Nuoruutta ja terveyttä ihannoivan kulttuurin kohdalla tulee pohdittavaksi, jättääkö se hyvälle vanhuusiälle sen ansaitseman tilan.

## **Eutanasiakeskustelu**

Elämän loppuvaiheen kärsimykset antavat joskus kimmokkeita ajatukselle



Riku Jylhänkangas

Leila Jylhänkangas

kuoleman jouduttamisesta, eutanasiasta. Eutanasiakäsitteet ovat vaihdelleet eri aikoina. Niiden historialliset taustat liittyvät erilaisten kuoleman jouduttamista koskevien käsitteiden kulttuurisidonnaiseen käyttöön. Nykypäivänä lääkkeiden ja hoitomenetelmien kehittyminen on synnyttänyt terveydenhuollossa odottamattomia tilanteita ja näkymiä, eivätkä eettinen keskustelu ja lainsäädäntö ole aina kulkeneet samassa tahdissa kehityksen kanssa. Eutanasiakeskustelun käynnistyminen kytkeytyykin osaltaan lääketieteellisiin teknologioihin, jotka ovat mahdollistaneet elämän ylläpitämisen esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa potilas menehtyisi ilman hengityskonehoitoa.

Ihmisten odotettavissa oleva elin-aika on pidentynyt, mutta samalla myös kuolinsyyt ovat muuttuneet. Dementia ja Alzheimerin tauti ovat kivunneet aikaisempaa yleisemmiksi kuolemansyiksi, minkä taustalla on väestön ikääntyminen. Elimistöä rappeuttaviin sairauksiin varautuminen on tarkoittanut tällöin sitä, että kuolemaan on alettu valmistautua henkisesti yhä tietoisemmin. Väestörakenteeseen liittyvien muutosten, odotettavissa olevan elinajan pidentymisen ja kuoleman pitkeyttymisen tilanteessa eutanasia näyttää aihepiirinä, jonka ympärillä käytävä keskustelu ei helposti lopu. Vaikuttaisi myös siltä, ettei eutanasiasta vallitse kulttuurisamme moraalista konsensusta, vaan useita erilaisia todellisuksia.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE nimesi vuoden 2011 alussa työryhmän nostaakseen esille keskustelua eutanasiasta ja sen vaihtoehtoisista Suomessa. Se totesi kannanotossaan loppuvuodesta 2011, että ”saattaa olla yksittäisiä tilanteita, joissa ei ole eettistä perustetta täysin pois sulkea eutanasian mahdollisuutta”. Suomalaisessa eutanasiakeskustelussa on esiintynyt myös näkemyksiä, joissa eutanasia ja saattohoito on asetettu vaihtoehtoisiksi tavoiksi käsitellä kuolemaa. Taustalla on ollut ajatus siitä, että eutanasiatoiveet saadaan vähenemään, mikäli saattohoito on onnistunutta ja kuolevan kipuja lievitetään riittävästi.

### Saattohoito hyvän kuoleman edesauttajana

Hyvä saattohoito perustuu potilaan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen periaatteisiin. Moderni saattohoitoliike on näyttänyt vastareaktionänsä länsimaisen yhteiskunnan tapaan kieltää ja eristää kuolema. Sen juuret ovat 1960-luvun Isossa-Britanniassa. Saattohoitoliike painottaa yksilön autonomiaa ja sen filosofia on levinnyt myös liikkeen ulkopuolelle vaikuttaen nykypäivänä myös valtavirran terminaalihoidossa. Palliatiivisen eli parantumattomasti sairaiden ja kuolevien oireenmukaisen, kipuja lievittämään pyrkivän hoidon kehittymisen liittyä alkuaan saattohoitoliikkeen esille nostamaan kuolevien potilaiden eristämisen kritiikkiin.

Sosiaali- ja terveysministeriössä laadituissa hyvän saattohoidon suosituksissa todetaan, että saattohoitoa pyritään toteuttamaan potilaan tai läheisten mukaisesti kotona tai laitoksessa. Hyvän saattohoidon edellytyksenä on hoitohenkilöstön osaaminen ja työhyvinvoinnin ylläpitäminen. Suosituksissa tuodaan myös esille omaisten ja läheisten mahdollisuus osallistua loppuvaiheen hoitoon potilaan toivomalla tavalla.

Palliatiivisen hoidon vaihe voi kestää jopa vuosia, saattohoito taas tarkoittaa sen viimeistä jaksoa. Saattohoidon ytimessä on kuoleva potilas. Hyvä kuolema tarkoittaa tällöin sitä, että kuolevan kärsimyksiä lievitetään ja että hänen maailmankatsomuksellisiin ja hengellisiin tarpeisiinsa vastataan. Saattohoitoa on mahdollista antaa myös kotona. Kotihoito huolehtii lääkkeiden saannista ja muusta päivittäisestä hoivasta, kotisairaalat taas mahdollistavat sairaalahoidon kotona, ja niiden vastuu saattohoidosta on kasvanut viime vuosina. Elämän lopun hoitopäätöksiä ja kuolemissen paikkoja käsittelevien tutkimusten mukaan useimmat ikääntyneet ja elämän loppua lähestyvät potilaat halusivat kuolla kotonaan läheistensä ympäröimänä. Tärkeitä hyvän kuoleman piirteitä ovatkin läheisten läsnäolo ja mahdollisuus kohdata kuolema itselle turvallisen tuntuudessa paikassa.

● LEILA JYLHÄNKANGAS  
FT, PsM, FM  
Helsingin yliopisto

### Lähteet:

- Aalto, K. (toim.) 2013. Saattohoito kuolevan tukena. Helsinki: Kirjapaja.
- Cohen, J. 2007. End-of-life decisions and place of death in Belgium and Europe. Brussels: Vrije Universiteit Brussel, Brussels University Press.
- ETENE 2011. Ihmisarvo, saattohoito ja eutanasia. Kannanotto 15.12.2011.
- ETENE 2012. Saattohoito Suomessa vuosina 2001, 2009 ja 2012. Suunnitelmat ja toteutus. ETENE-julkaisu 36, Helsinki.
- Hyvän saattohoidon suositukset 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2011:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Hänninen, J. 2013. Saattohoito kotona vaatii monenlaista tukea. Lääkärilehti 36/2013.
- Jylhäkangas, L. 2013. Kiistoja kuolemisenä. Tutkimus suomalaisesta eutanasiakeskustelusta. Helsinki: Unigrafia.
- Lindqvist, M. 1972. Itseenä muokkaava ihminen. Tutkimus eräistä modernin lääketieteen eettisistä ongelmista. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos, sarja A 17.
- Pentikäinen, J. 1990. Suomalaisen lähtö. Helsinki: SKS.
- Pentikäinen, J. 2000. Kuolema suomalaisessa kulttuurissa. Teoksessa: K. Aalto (toim.) Saattohoito. Lähimmäisenä kuolevalle. Helsinki: Kirjapaja, 266–280.

- Pihlainen, A. 2012. Saattohoitosuunnitelmien kehitys vuosina 2001–2012. Teoksessa: Saattohoito Suomessa vuosina 2001, 2009 ja 2012. Suunnitelmat ja toteutus. ETENE-julkaisu 36, 8–22.
- Pihlainen, A. 2012. Saattohoitoyksiköt, hoidon vaativuuden tasot ja henkilöstö vuonna 2012. Teoksessa: Saattohoito Suomessa vuosina 2001, 2009 ja 2012. Suunnitelmat ja toteutus. ETENE-julkaisu 36, 42–60.
- Utriainen, T. 1999. Läsä, riisuttu, puhdas. Uskontoantropologinen tutkimus naisista kuolevan vierellä. Helsinki: SKS.
- Ylikarjula, S. 1999. Lääketieteen teknologia – siunaus vai uhka? Teologinen Aikakauskirja 104(2), 172–173.

# Poisnukkuneita rakkaitamme

## Kuolemalla on monta nimeä. Kaikki hyvin, kunhan ei tarvitse käyttää sitä oikeaa.

Marianpäivänä 24 vuotta sitten puhelin soi. Kello oli tuskin kahdatoista. Soittaja oli etäisesti tuttu ihminen, joka aloitti kertomalla, että hänellä on ikäviä uutisia. Isäni oli hänen mukaansa menehtynyt perhekirjossa, josta hän oli juuri palannut.

En varmaan saanut sanaa suustani, ja etäisesti tuttu ihminen jatkoi selvitystään siitä, miten nopeasti ensimmäinen apu oli ollut paikalla ja miten pian ambulanssi oli saapunut. Minulle oli kuitenkin epäselvää, mistä oli kyse.

”Siis mitä hänelle tapahtui?” minä kysyin. ”Onko hän kuollut?”

Etäisesti tuttu ihminen sanoi myötätuntoisesti, että juuri niin on käynyt. En kiltteyttäni osannut moittia, vaikka mielessäni ihmetelin, miksei hän ollut sanonut sitä minulle heti. Menehtyminen kuolosti minusta puolinaiselta, joltakin korjattavissa olevalta.

**Pelottavalle annetaan toinen nimi.** Siksi susi on hukkanen ja karhu mesikämmen. Kuolemasta puhutaan jopa kuoleman voittaneessa kristillisessä kirkossa välttelevin nimin. Esirikouksissa muistetaan ”poisnukkuneita” rakkaitamme, ja vanhuksia tai vaikeasti sairaita saatellaan ”rajan tuolle puolen”.

Pehmentävän sanavalinnan takana on tietenkin toive siitä, että järkyttäisi toista vähemmän. Läheisensä menettänyttä se suoraan loukkaa. Ikään kuin ihmisen poisnukkuminen tai rajan tuolle puolen siirtyminen olisi läheisen

kannalta jotakin kevyempää kuin karusti todeksi tullut kuoleminen.

Poisnukkumisesta puhuminen on merkittävää jo siksi, ettei yksikään kuollut ole poissa. Päänsä, kuolemansa jälkeen ihminen on usein painavammin läsnä kuin koskaan eläessään.

**Eufemismit vähenevät, kun kuolemasta kuluu aikaa.** Harva kertoo isoisoäitinsä menehtymisestä. Hän on kuollut. Kauan sitten kuolleiden kuolinsyystäkin on yleensä helppo puhua, vaikka kuoleman hetkellä asia olisi ollut arka. ”Hän ei koskaan selvinnyt lapsensa menettämisestä.” ”Viina hänet sitten lopulta vei.” Näin voi häpeilemättä kertoa jopa omasta vanhemmastaan, kun aikaa on kulunut tarpeeksi ja asian kanssa on päässyt sopuun. Jopa itsemurha käy ymmärrettäväksi, kun vuosi on välissä: ”Häneltä meni siinä konkurssissa perhe, talo ja lopulta myös henki.”

Mitä enemmän välissä on aikaa, sitä voimakkaammin kuolemasta ja kuoleamisen tavasta tulee osa ihmisen elämäntarinaa. Kristikunnan vanhoille pyhille kuolema merkitsi suorastaan vastakohtaansa, syntymistä uuteen elämään. Sekin on jonkinlainen eufemismi, kuoleman lopullisuuden väistämistä. Mutta siinä on sentään kääntein voimaa ja merkityksen painoa.

**Milloin käsitys kuolemasta muuttui?** Karsastettiinko siitä puhumista silloin, kun se oli jokapäiväisempää? Juuri silloinko siitä piti ruveta käyttämään kiertoilmaisuja, kun ei muuten olisi kestäetty sen runnovaa voimaa?

”Rutto vei”, sanoo historiankirja. ”Kaatui sodassa”, kertoo sukulainen.

Vaikka kaihtaisi puhua kuolemasta, uutisten- ja television katselija kohtaa sen television ruudussa illasta toiseen. Myös kuoleman kuva on eufemismi: Uutisten kuolema on massatapahtuma, luonnonkatastrofi tai kansanmurha, joka saa pudistelemaan päätä ja laittamaan kympin keräykseen. Trillereiden kuolema on nautinnollinen ajojahti. Poliisisarjan kuolema on viileän etäinen tutkimuskohde. Elokuvan kuolema on traaginen ja dramaattinen, mutta harvoin ruma, kuolainen, oksennuksinen, virtsainen tai ulosteinen.

Yhteistä tälle mediassa näkyvälle kuolemalle on se, että se kertoo korkeintaan järkytyksestä, harvemmin pitkästä ja työläästä surusta. Median kuoleman H-hetki on ennen kuolemaa tai juuri sen tullen.

**Tavallisen ihmisen kuolema** on siivottu näkymättömiin. Se haistaa sairaalalle ja hautausmaaston henkilökunta peittää sen arkun kannen alle. Sisareni sai lähimpänsä tolaltaan, kun hän kaivoi käsilaikustaan kuvan, jossa hän kannatteli 17-vuotiaana kuolleen, arkuun jo siirretyn poikansa päätä käsissään. ”Tämän pojan äiti minä olen”, hän sanoi.

Toista oli ennen. Vainajan kuvaaminen ei ollut poikkeus vaan sääntö, milloin se vain oli mahdollista. Monen kohdalla se jäi ainoaksi kuvaksi hänestä. Siksi on ymmärrettävä sekin perinne, että vainaja puettiin arkisiin vaatteisiinsa ja istutettiin elävien tapaan perhekuvaan tai leikkimään leluillaan.



Suru ei ollut vain pään sisällä tai rintaa raastamassa. Se näkyi mustana pukuna, huntuna ja nappina. Yhteisö yhtä aikaa antoi surulle tilaa ja rajasi siihen käytetyn ajan. Kuolema merkitsi surevan niin, ettei hänestä ollut iloiisiin rientoihin eikä uuteen rakkauteen.

Mutta saiko surusta puhua? Hämmästyttävintä – näin kertovat kuoleman kanssa silmäkkäin joutuneet – on se, että surevat yhä vielä jätetään yksin. Avuttomuuttaan moni vaihtaa mieluummin kadun puolta kuin kohtaa tutun, jolla on surua.

**Kun sota kaatoi** nuoria miehiä, suru oli lyhyt. Jo kohta piti koota itsensä sankarin hautajaisiin. Jos jokaisesta talosta kaatui joku, surulle antautuminen olisi halvaannuttanut koko pitäjän, perusteltiin jälkikäteen.

Onneksi sen jälkeen tuli kuolemasta puhumisen uusi aalto: surutyö. Vihdoin joku sanoi, ettei tunne paisu siitä puhumalla, vaan päinvastoin helpottaa. Surevat saivat luvan ja kuuntelijoita loputtomalle tarpeelleen toistaa tapahtunutta. Kuolemasta sai puhua sen rumimmilla, kohtuuttomimmilla nimillä ilman sievistelyn tai väistelyn häivää.

Moni pappi uskoo, että hänen virkanaan on hautaan siunaamisessa olla lohduttamassa iankaikkisen elämän toivolla. Moni sureva on toista mieltä. Papin tehtävä on olla läsnä surussa ja järkytyksessä, jotka kuolema on nostattanut. Kun menetyksen lamaannuttamat vielä kauhovat sumussa, papin työnä on johdattaa hyvästelyn kirkkaaseen rituaaliin kuoleman karuutta kaunistelematta. Jos ei ole kuolemaa, ei ole uutta syntymääkään, opettaa vehnänyjvä.

# Kuolema kuin lento päiväperhon

siirtää omaa itsevaltiuttaan uhkaavat asiat ajattelunsa ulkopuolelle.

Onko kuoleman aktiivisessa unohtamisessa sitten jotain pahaa? Köykan mukaan vastaus riippuu siitä, mitä ihminen haluaa elämältään.

– Mikäli ajattelen hedonistisesti vain nautintoani, ei kai kuoleman miettimisellä ole mitään väliä. Mutta jos yksi tavoite on totuuden etsintä, täytyy ottaa kantaa myös elämän rajoihin.

– Monia meistä kiinnostaa totuus, eikä kirkko saisi hylätä totuuskysymystä, vaikka se on joidenkin mielestä vähän epämiellyttävä. Siinä on tietysti jotain sairaalloista, jos nuori ja terve ihminen ajattelee jatkuvasti kuolemaa.

Köykan mielestä kirkko ei saa ratsastaa kuolemalla tai kulkea kuoleman asiamiehenä. Ihmiset nostavat kylä iankaikkisuuskysymykset itse esiin, kun kuoleman todellisuus koskettaa.

Kuoleman läheisyydessä ei kuunnella ensisijaisesti kylmän viileää järkeä vaan alitajuisia ja alkukantaista vaistoa. Kun elämän jatkuvuuteen uskova ihminen etsii ratkaisuja perimmäisiin kysymyksiin, hänelle ei kelpaa vastaukseksi, että hänen kysymyksensä ovat epätieteellisiä.

Siinä sielunhädässä kirkon on vastattava ihmisten luontaiseen kuolemasta puhumisen tarpeeseen.

– Kirkossa puhutaan huomattavasti löysempiä elämästä kuin kuolemasta. Me olemme kuitenkin aika hyviä ja rohkeita kuoleman asiantuntijoita.

## Runoilijoiden kaksi kestoaihetta ovat rakkaus ja kuolema

Heidi Liehu on työstänyt intensiivisesti surun ja kuoleman teemoja uusimmissa runokokoelmissaan *Surusta vesilintu nousee siivilleen* (2009) ja *Luumupuu kukkii, se muistelee sinua* (2011). Hän toteaa tuulen ilmaan kohoittamien kultaisten lehtien olevan kruunu katoavuudelle.

*”Hetken / syksyn marjapensaan lehti / uneksuu olevansa auringonlasku / Ja veteen / putoaa punainen lehti / veden kuvajaisten / äidin käsivarsille.”*

Liehu näkee, että lähtijä jättää jäl-

*Kuoleman suuri salaisuus.*

*”Anna minulle ja meille kauneuden kokemus, viisautta, iloa. Kun kuolen, se säteilee rajalle ja rajan yli, toiselle puolen ja toiselta puolen tänne, missä rajumyrsky soi ja vihan aalto pauhaa, rajan yli säteilee ihmeellistä rauhaa.”*

– Lassi Nummi

keen jääville tehtävän rakastaa elämää, keskipäivän kalliita hetkiä, entistäkin kiihkeämmin ja voimallisemmin.

Kuollut ei jää yksin vaan muuttaa valon syliin. Läheiset jäävät vaeltamaan hänen ”poissaolonsa majoihin, hämäriin ymmärtämättömyytemme särkyneiden ikkunoiden taa”. Lopulta kuolema kirkastaa meidät ja näkökykymme.

*”Mikä voisi olla kauniimpaa kuin / tämä maailma / Silti se on jätettävä’ / Vasta lähdettyäsi / näkymättömän kauneus / kirkastui minulle – ”*

*”Nyt / taivaan kokoisesta ikkunasta / katsot / kun kävelen pitkin rantaa. / Huurre / on voidellut kirkkaiksi / kivet.”*

Liehun kollega **Lassi Nummi** (1928–2012) muisti niitä, jotka rukoulevat, että edesmenneiden läheisten sielut saisivat rauhan.

*”Samaa me pyydämme itsellemme, samaa jokaiselle tällä ja tuolla puolen virran: jokaiselle joka vaeltaa kanssamme, jonka sydän lyö tai juuri nyt vaikenee.”*

Sielunmessun, Requiemin, kirjoittanut lyyriikko valmistautui tulevaan.

*”Sillä kuolema on meidän osamme, yhteinen osamme, yksinäinen osamme, kuolema on varjo, pimeä laakso, ja kuolema on pimeässä askelten alla polku, jonka päässä hämöttää jokin – ”*

Nummi hahmotteli sitä, kuinka hapuilemme kohti tuntematonta, käsittämätöntä ja näkymätöntä. Kun jotakin Jumalasta hämöttää, näemme sen kuin kuvastimesta.

*”Tänä päivänä me olemme niin kaukana. Mutta meissä asuu usko ja ellei usko, niin toivo, ja ellei toivo, niin*

**Kuoleman ja loppusijoituspaikan pohtiminen ei kuulu elämäntieteiden ammattilaisten asialistalle, mutta kirkon väen sekä elävien ja kuolleiden runoilijoiden seurassa sitä sopii spekuloida.**

Kuoleman ajatusta paetaan nykyään lujaa ja koko ajan. Kuoleman kanssa leikitään piiloleikkiä, paukauttaa pastori **Arto Köykkä**.

– Moni lykkää mielessään kuoleman muistinmenetyksen jälkeiseen aikaan. Sitä ei välttämättä tarvitse ajatella kunnolla kertaakaan elämässä. Elämäntieteiden pyrkivä nykyihminen

Marjut Hentunen



*toivon häivä, aavistus että jossakin asuu rakkaus, että se jonakin päivänä tavoittaa meidät, jotka sitä pakenemme, meidät vaeltajat maailman syvydessä hajallamme – että me palaamme sen yhteyteen ja löydämme sen luona levon. Sinä päivänä me emme enää näe arvoituksen tavoin vaan kasvoista kasvoihin.”*

## Mitä kirkolla on sanottavana kuoleman majesteetin kohtaamisesta?

Hiljaiseksi vetää kokeneen psykoterapeutin ja papinkin. **Markku Yli-Mäyry** on yleensä hyvin vähäsanainen lohduttaessaan omaista. Osanoton ja myötätunnon välittämiseen riittää ensi hädässä ystävällinen kädenpuristus ja silmiin katsominen.

– En lähde höpöttömään turhia. Olen hiljaa mutta väkevästi läsnä emotionaalaisella tasolla.

Jos omainen pohtii kuolemaa, Yli-Mäyry lähtee keskusteluun siltä pohjalta kuin toinen toivoo. Hän seisoo ylösnousemususkon takana.

– Uskon, että rakkaat vainajamme ovat jossain muodossa edelleen lähellämme. Meillä ei ole näkökykyä, jolla voisimme kuvata sitä, mihin olemme menossa. Mutta ei elämä kuolemaan lopu. Perhosen kotelo maatuu, henki jää.

Jeesuksen mummu -laulun laatinut **Juice Leskinen** (1950–2006) käyttää samanlaista kielikuvaa kuin Yli-Mäyry. *”Jeesus karannut on haudan-kaivajilta. Kuolemansa on kuin lento päiväperhon.”*

Pessimistisellä tuulellaan kansantaiteilija katsoi, että *”katu täyttyy aske- lista, elämä on kuolemista”*. Tämä aatos kosketti melankolisen kansan kollektiivista tajuntaa kohti käyvästi kuin nyrkki öisellä nakkikioskilla.

Artistin unohdettuihin helmiin taas kuuluu mystinen taivasvisio Tanssimaa.

*”Aina jatkuu elämä. Aina tanssii tuulet. Kasvaa kukka hautakumpuun, etkö näe? Aina uuteen lauluun taipuu lamaantuneet huulet. Ilma kantaa jälleen uutta sävelmää. Sen mitä ollut on, sä olevaksi luulet, mutta aamu sinut henkiin herättää. On vielä jotain josta joskus vasta kuulet, vielä tulee päivä jolloin edessä häämöttää Tanssimaa.”*

Rokkari ei odota tuonpuoleiselta staattista rauhaa, vaan silläkin puolen pannaan jalalla koreasti.

Pastori Arto Köykkää viehättää se, että jokainen taivasta ajatteleva voi sijoittaa sinne vilskeimmätkin unelmansa. Rajana on vain kunkin hurskas mielikuvitus.

– Itse olen ajatellut käyttää ensimmäiset 16 000 vuotta jalkapallon MM-finaaliin, jossa pääsen lisäajan viimeisellä minuutilla ratkaisemaan pelin vetämällä ylänurkkaan 16 metristä. Toistan sen hetken yhä uudestaan...

Inspiroivassa kirjassaan *Rakkaus, kuolema ja Jumala* (2009) Köykkä kuvittelee taivasta.

”Milloin tahansa voisi hypätä haluamaansa avaruusseikkailuun, eivätkä elämät loppuisi ikinä, ja millaista olisikaan avaruustaivaan rakkaus. He rakastelisivat miljoona vuotta ja taas miljoona ja sitten uudet miljoonat, ja joskus tekisi mieli hypätä avaruuksien väliseen mereen. Kun sinne sukeltaisi, se meri olisi pelkkää Jumalaa, vain hänen armoaan ja rakkauttaan, ei mitään muuta. Se meri olisi pehmeää vaahtoa, ja hetkeksi toivoisi itselleen hartiakipua, sillä siinä taivasten meressä kaikki vaivat paranisivat ja voisi tuntea suloisien helpotuksia.”

– Kirjailijat, kuvittakaa tällainen taivas. Palauttakaa ihmiskunnalle sitä kohtaan tunnettu intohimo, Köykkä haastaa.

## Millaista on rajan tuolla puolen?

Kirkolla ei ole yhtä selkeää opetusta siitä, mitä sielulle ja ruumiille tarkalleen ottaen tapahtuu. Raamattu ei juuri selitä, millaista on rajan tuolla puolen.

Moni arvelee kirkon opettavan, että ruumis mätänee, mutta henki ja sielu jatkavat elämäänsä. Ruumiin ja sielun jyrkkä erottaminen on antiikin **Platonilta** ammentaneen filosofian vaikutusta.

1900-luvun teologiassa pohdittiin, että sielu ja ruumis kuolevat ja Jumala herättää aikanaan molemmat. Toisten mielestä taas sielu jää jonkinlaiseen välitilaan odottamaan ruumiin ylösnousemusta.

– Käytän rippikoulussa jonkun kirkkoisän vertausta, että eläessään ihminen on kuin toukka. Kuollessaan

hän muuttuu koteloksi ja ylösnousemuksessa kotelosta kasvaa perhonen, Köykkä liittyy Juicen ja Yli-Mäyryn perhos-koulukuntaan.

Kristillisen kuolemaopin kuvaamisessa on käyttökelpoinen myös **Paavali** kuva siitä, että ruumiin suhde ylösnousemusruumiiseen on kuin jyvän suhde siitä nousevaan viljankorteen.

Ihminen muuttuu matkallaan radikaalisti. Lopputulosta, ylösnousemusruumista, ei voi välttämättä tunnistaa ihmisen maallisen muodon perusteella.

– Edelliset kuvat ovat ajattelun ja uskon tukirakenteita, mutta ei kuoleman jälkeistä olemusta kannata liikaa spekuloida. Tiivistetysti olen valmis sanomaan, että uskon suureen salaisuuteen ja sen toteutumiseen kuoleman jälkeen.

## Kohtaammeko kuoleman jälkeen?

**Anna-Maija Raittilan** (1928–2012) usko kuoleman jälkeisiin kohtaamiin oli ehdottoman luottavaista laadua. Silloinkin kun syvästä masennuksesta pitkään kärsinyt aviomies meni mereen, leski lohdutti hautajaisissa surevia: ”Ei elämä tähän pääty... Kaikki kääntyy hyväksi!”

Runoilija hyväksyi elämän rajallisuuden. Hän sanoi rakastavansa haurastumista, vaatteen haalistumista, hintuisuutta. Sitä että ote huomautta herpoaa. Laskeutuu alas. Eikä enää ole tikapuita.

Mystikko puhui myös ”pääsiäismuistista”. Se muistaa, ettei paratiisi ole suinkaan kadotettu eikä takana-päin vaan se elää kaipauksessamme eteenpäin. Viimeisessä runokokoelmassaan *Paratiisini puut* Raittila kirjoitti kaiken kaipauksemme alkuläheteestä ja päämäärästä.

*”Meissä tykyttää odotuksen säteilevä paino. / Mutta itse meidän on erotettava sen suunta, / Luojan meihin ikävöimä, / tahtomme syvin suunta, / itse vallattava viljelyyn / paratiisi meissä. // Ja kunnioittavan ilon vallassa, jouduttamatta / Hän katselee sinua ja minua, lepopaikkaansa, / kaitvaten jo juoda puutarhansa / lukitusta lähteestä.”*

● JANNE VILLA

# Hautajaispäiväkirja

## Lähtö

Pieni ehtoollisleipä sormissani. Elämänsä kenties viimeisiä päiviä elävä vanhus edessäni vuoteella. Sairaala-laitteiden hiljainen humina, huoneessa jo viipyilevä tuntu elämän lopullisuudesta. Ohut, hauras öylätti; sanaton toivo matkalla tuntemattomaan.

Muistotilaisuus, jossa nauretaan kyöneleet silmissä. Valokuva-albumissa näkyy 70-luvun vaatteita, viikisiä ja silmälasia, kaikilla tarina kerrottavanaan. Vitsejä, yhteislauluja, kiitosta ja onnea rakkaasta, jonka pitkä elämä on ollut lahja.

Nuori, hauraaksi jäänyt elämä suljettuna arkkuun. Syvä, mykkä suru ja sanaton kipu. Lumisade, joka sataa hiljaa saattojoukon ylle. Kaatosade, joka runtelee arkkuun kantavia vakavia miehiä. Ukkosmyrsky, joka huutaa kaikella raivollaan, että tämä päivä jättää jäljen. Kesäisen lauantaiaamun kirkkaudessa, auringon leikkiessä saattoväen mustissa vaatteissa taju elämästä ja kuolemasta tuntuu kourissa. Tuntuu absurdilta seistä kesän suloisessa lämmössä ja veisata saattovirttä multaisella maalla. Samalla mullan tuoksussa ja mustissa vaatteissa on hetken ajan läsnä ymmärrys tästä kaikesta. Siihen hetkeen, pieneen oivallukseen, tiivistyy vastaus kysymykseen, joka papille usein esitetään: ”Miltä se oikein tuntuu, olla pappina hautajaisissa?”

## Toimituskeskustelu

Istumme iltaa pöydän ympärillä, omaiset ja minä. Juomme kahvia, katsomme valokuvia. Välillä olemme hiljaa, katsomme vain. Kuulen tarinoita ihmisestä, jota ei enää ole mutta jonka vaikutus tuntuu yhä lähellä. Minulle näytetään sänky, jossa hän nukkui viimeisen yönä. Näen kesken jääneet käsitöitä, rapsutan isäntäänsä kaipaavaa

koiraa. Minulle esitellään tärkeitä tavaroita, näytetään kuvia rakkaista ystäväistä, muistellaan yksittäisiä, paljon merkityksiä kantavia hetkiä.

Minut halutaan tutustuttaa häneen, jonka siunaan hautaan. Minulle halutaan kertoa tai jättää kertomatta, mitä on tapahtunut ja miltä tuntuu. Tuntuu siltä, että pitäisi kävellä varpaillaan, tätä kaikkea kunnioittaen. Valitsemme raamatunkohtia, kuulen sukupolvien kertomuksia häneestä, jota olemme saattamassa. Otan vastaan surua, kaipuuta, kysymyksiä ja ymmärtämättömyyttä. Joskus menetyks on hiljaista, joskus se huutaa. Pieni ja tekninen sana, toimituskeskustelu, kätkee sisäänsä tämän kaiken.

## Siunauskappelissa

Kymmenen minuuttia ennen siunaamisen alkua tarkistan vielä kappelin sakastissa, että paperit ovat kansiossa oikeassa järjestyksessä. Kanttori lähete edeltä kiipeämään urkuparvelleen. Suntio pukee alban päälleni. Kosketan stola ja muistutan itseäni siitä, etten tee tätä omalla voimallani. Kirkonkelot soivat, kutsuvat surevat yhteen.

Kappelissa on hiljaista. Saattoväki on istumassa penkeissä. Kukat on laskettu hyllyyn odottamaan. Aikuiset istuvat paikoillaan, lapset tarkastelevat hämmentyneinä uutta paikkaa ja aikuisia, jotka tuntuvat erilaisilta kuin muina päivinä. Käytävä tuntuu pitkältä kävellä takaa eteen, sakastin turvasta arkun äärelle. Tutusta ja turvallisuudesta tuntemattoman, mysteerin äärelle. Kävelen kohti sitä, mitä en voi hallita. Arkku tekee pieneksi. Se kertoo korruttomasti, että tässä on elämän päätepiste. Hetkessä on myös selittämättömyyttä kauneutta: tässä on myös alkupiste uuteen.

Kävelen lähiomaisten luo, kättelen

tai halaan, vaihdan muutaman sanan. Kysyn vointia ja toivotan voimia edessä olevaan tuntiin. Murehdin mielesäni, kestäkö lesken terveys tämän hetken. Pysähdyn arkun äärelle, seisoo hiljaa ja lausun hiljaisen rukouksen. Istun omalle paikalleni, tarkkailijan paikalle. Sen ihmisen paikalle, joka on sekä muukalainen että ystävä. Ulkoa tullut, ehkä lähelle päässyt. Tyhjä taulu, johon on piirretty jälleen yhden ihmisen tarina.

## Hiekkaristi

Alkusoittoa ei voi paeta. Se kertoo väijämättömästi, miksi tänne on tultu. Kerran alkusoitolla kerrottiin vainajan elämäntarina. Matalasti murissut alkuosa kertoi elämästä, joka oli täynnä työtä. Loppua kohti yltynyt, kirkastunut ja kohonnut soitto kertoi ikuisuudesta ja otti vastaan elämän työläisen. Vapautti työstä, antoi levon.

Omalta paikaltani katselen penkissä istuvaa saattoväkeä. Siellä on tarinoita enemmän kuin osaan arvata. Siellä on muistoja, monenlaisia häivähdyksiä ja hetkiä, jaettu taival. Siellä on tunteita, joille ei löydy sanoja. Sydämeni tuntuu puristuvan kokoon, kun hengitän sitä kipua ja rakkautta, joka kappelissa väreilee. Lukupulpetissa tunnen ryhdin kasvavan selkääni. Tämä on minun osani; tämä on tehtäväni.

”Olemme tulleet hyvästelemään äidin. Pikkusiskon, isosiskon. Mummin, isomummin, isoisomummin. Elämämittaisen ystävän. Rakkaan.” Kukkalaitteet kertovat eletystä elämästä ja jaetusta rakkaudesta. Arkun äärelle lasketaan punaista, keltaista, sinistä. Ylösnousemuksen ja ikuisuuden valkoista, kuin valoa pitkän pimeyden päässä. Kaikkein eniten on vihreää, uutta elämää sykkivää vihreää. Kukkien sekaan, arkun puhtaana valkeal-

la pinnalle, valutan hiekkaa nyrkistäni. Lausun ne sanat, joilla tässä hetkessä on selkäyttimeen uppoava merkitys: ”Maasta sinä olet tullut. Maaksi pitää sinun jälleen tulla. Jeesus Kristus, Vapahtajamme, herättää sinut viimeisenä päivänä.”

### Siunattu

Muistotilaisuudessa hengitetään eri tavalla kuin kappelissa. Joskus tilaisuus on suuri, yhteinen juhla; joskus arkinen, elämäkokoinen hetki yhdessä. Joskus pappia ei toivota mukaan. Välillä muistotilaisuudessa istutaan hiljaa, välillä juodaan kahvia kyyneleet virtoina valuen. Joskus laulamme, nauramme, muistelemme ja kiitämme. Usein mietin, että Herran hyvyys tulee esille siinä, miten perheet ja suvut tulevat yhteen tässä hetkessä. Joskus tuntuu siltä, että työni on tehty, kun lähdän tilaisuudesta. Joskus taas siltä, että on vielä hyvä pitää yhteyttä.

Ajan kotiin auringon laskiessa taustapeilissä. Mietin, että olen ainoa, joka saa tänään palata samanlaiseen kotiin, mistä lähtikin. Olo on samaan aikaan tyhjä ja täysi. Olen täynnä ihmisyyttä; täynnä tajua elämän ohikiihtävistä hetkistä, ainutlaatuisista tuokioista ja tarinoista. Täynnä surumielisyyttä ja toivoa. Olen saanut poiketa yhdessä elämässä, olla hetken ajan osa yhtä ihmiskohtaloa. Kannan tätä tarinaa itsessäni tästä eteenpäin. Olen täynnä kiitosta ja kapinaa, ymmärrystä ja tietämättömyyttä elämän ja kuoleman edessä. Ripustan virkapuvun vaatekaappiin, lähdän lenkille. Päivän työ tiivistyy yhteen sanaan. Siunattu.

● PETRA KUIVALA



# Kipu, kärsimys & kuolema

teologian opiskelijoiden opintopolussa

**Teologian opiskelijat opiskelevat kuolemaan ja saattohoitoon liittyviä teemoja useilla eri kursseilla opintojensa aikana.**

**Osa näistä kursseista on kaikille teologian opiskelijoille suuntautumisvaihtoehdosta riippumatta yhteisesti tarjottavia kursseja, osa on opintosuunnasta riippuvaisia tai opiskelijalle täysin valinnaisia kursseja.**

Ensimmäisen kerran kaikki teologian opiskelijat tutustuvat kivun, kärsimyksen ja kuoleman kysymyksiin käytännöllisen teologian perusopinnoissa toisena opiskeluvuotenaan. Näitä teemoja käsitellään kaikille yhteisillä kursseilla siksi, että teologilta odotetaan ihmisyyden asiantuntijuutta riippumatta siitä, toimiiko hän yhteiskunnan, kirkon vai koulun palveluksessa.

Yksi keskeinen osa ihmisyyden asiantuntijuutta on kyky kohdata sairasta ja kuolevaa.

## **Surun monet ulottuvuudet**

A1-linjalla opiskelevat kirkon palvelukseen tähtäävät opiskelijat syventävät kuoleman kysymysten osaamistaan kandidaton I praktikum -kurs-

silla, jossa opetetaan paljon suruun ja kuolemaan liittyviä teemoja. Kyseisellä kurssilla käsitellään eri-ikäisten kuolemaa ja eri tavalla tapahtuneita kuolemia ja sen merkitystä surutyölle. Tämän lisäksi käsitellään kuolevan ihmisen kohtaamista, omaisten kohtaamista sekä opiskelijoiden omia ajatuksia ja tunteita kuolemaan liittyen. Maisterivaiheen soveltavassa opetuksessa, sielunhoidon II praktikum -kurssilla, tätä oppimista viedään vielä eteenpäin. Kurssilla opettaja käy läpi toimituskeskusteluita ja siunaustilaisuuksia – ihan käytännönkin näkökulmasta. Kakkospraktikumeissa varataan yksi kokonainen päivä eli kuusi tuntia kuoleman käsitelylle ja tämän lisäksi aiheeseen pala-



Marjut Hentunen

taan opiskelijoiden oppimistehtävien yhteydessä, jos on tarvetta.

Teoreettisissa aineopinnoissa kaikilla teologian opiskelijoilla on mahdollista valita sielunhoidon aineopinnot kokonaisuus, jossa kuoleman teema käsitellään useista eri näkökulmista. Tähän 10 opintopisteen laajuiseen kokonaisuuteen kuuluu mm. **Juha Hännisen** *Eutanasia*-kirja, joka herättää opiskelijoita pohtimaan omia näkemyksiään saattohoidosta ja hyvästä kuolemasta. **Soili Poijulan** *Surutyö*-kirja tutustuttaa teologian opiskelijat uusimpaan surututkimukseen ja tämän tutkimuksen merkitykseen suruprosessissa. Näiden varsinaisesti kipua, kärsimystä ja kuolemaa käsittelevien kirjojen lisäksi kokonaisuuden muukin kirjallisuus johdattaa laajasti aiheen äärelle käsitellen mm. myös suruun liittyviä häpeän ja syyllisyyden tunteita. Kyseinen opintokokonaisuus on tiedekunnan suosituimpia kursseja ja sen uudistetuista sisällöistä on tullut opiskelijoilta paljon positiivista palautetta.

### Saattohoitoa ja sielunhoitoa

Maisterivaiheessa käytännöllisen teologian pääaineopiskelijat voivat suuntautua sielunhoidon teemoihin niin graduseminaarissa kuin sielunhoitoa ja diakoniaa käsittelevässä pääaineopintopäivässä. Muutama vuosi sitten pidin graduseminaarin, joka keskittyi saattohoidon ja kuoleman uusimpaan pastoraalteologiseen tutkimukseen. Graduseminaarin yhteydessä kävimme myös opintokäynnillä Terhokodissa ja pyrimme soveltamaan teoriaa käytännön saattohoitoon tämän vierailun ja sen yhteydessä käytyjen keskustelujen avulla. Useissa muissakin pääaineopintopäivissä opiskelijat ovat kirjoittaneet gradujansa liittyen kivun, kärsimyksen ja kuoleman teemoihin.

Pääaineopintojaksossa opiskelijat tutustuvat **C-O Hammarlundin** klasisiin kriisiteorioihin tai **Harri Kos-**

**kelan** lapsen menetystä käsittelevään väitöskirjaan. Näiden varsinaisesti kärsimyksen ja kuoleman tematiikkaa käsittelevien kirjojen lisäksi kyseinen 10 opintopisteen opintokokonaisuus sisältää sielunhoidon kansainvälistä uusinta tutkimusta, johon perehtyminen auttaa ymmärtämään myös tätä aihepiiriä.

Muutama vuosi sitten opetin Hiv/aids-sielunhoitoa käsittelevän luentokurssin, jossa käsitelimme saattohoidon ja kuoleman teemoja tansania-laisten aidsia sairastavien saattohoitopotilaiden näkökulmasta. Kyseiselle kurssille osallistui paljon innostuneita opiskelijoita, ja useat heistä halusivat jatkaa aihepiirin opiskelua myös muilla tiedekunnan tarjoamilla kursseilla.

Saattohoito on vuoden 2014 Yhteisvastuu-keräyksen vuoksi äärimmäisen ajankohtainen aihe myös teologisessa tiedekunnassa. Tästä syystä teologian ylioppilaiden vuosittaisen paneelin aiheena oli vuonna 2014 Eutanasia. Paneeli pyrki vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Mitä mielestäsi kuuluu hyvään kuolemaan? Loukkaako eutanasia elämän pyhyyttä? Kuuluuko kärsimys kuolemaan? Opiskelijat kutsuivat joukon asiantuntijoita keskustelemaan kanssaan edellä mainittujen kysymysten avulla eutanasiasta.

### Sairaalasielunhoito kiinnostaa

Eräs mahdollisuus käytännössä opiskella saattohoidon ja kuoleman teemoja on vapaaehtoinen sairaalasielunhoidon harjoittelu, johon on vuosittain enemmän hakijoita kuin harjoitteluun pystytään ottamaan opiskelijoita. Tämä tiedekunnan ja kirkkohallituksen yhdessä toteuttama harjoittelu alkaa johdantoluennoilla ja jatkuu varsinaisella sairaalaharjoittelulla. Kyseinen harjoittelu on jo vuosikymmenten ajan tarjonnut opiskelijoille erinomaisen mahdollisuuden syventää käytännön sielunhoidon osaamistaan.

Teologian opiskelijat perehtyvät siis useissa vaiheissa opintojaan kuoleman ja saattohoidon tematiikkaan ja voivat harjoitella yliopistolla saamaansa teoreettista opetusta käytännön työssäoppimisjaksoilla. Yliopiston tavoitteena on tarjota tutkimusperusteista opetusta. Itselleni on luontevaa pitää yllä saattohoidon teemoja omassa opetukseni tutkittuani hiv/aids-saattohoitoa ja saattohoidon vapaaehtoisia. Vaikka oma saattohoitotutkimukseni onkin keskittynyt Tansaniaan ja aids-saattohoidon erityiskysymyksiin, kipu, kärsimys ja kuolema näkyvät opetuksessani myös Suomen kontekstissa.

● AULI VÄHÄKANGAS

TT, sielunhoidon yliopistonlehtori



# Kasvu saattohoitajaksi

**”Ahdistaa ajatellakin kuolemaa”, kuuluu nuoren opiskelijan suusta, kun kehoitetaan eläytymään tilanteeseen, jossa hänen oma kuolemansa on aivan ovella, parin viikon päässä, ja miettimään odotuksia ja toiveita, joita viimeisiin päiviin liittyy. Nuorelle tehtävä voi olla haastava, kun elämä on edessä ja jos elämä ei ole vielä haastanut kuoleman kysymysten pohtimiseen. Kuoleman ajattelemisen pelottaa. Eläytyminen omaan kuolemaan ja kuolevan kohtaamiseen voi olla haastavaa iästä riippumatta. Voiko tulla hyväksi saattohoitajaksi ilman oman kuoleman kysymysten ja -pelkojensa pohdintaa?**

Saattohoidon opetusta sisältyy jonkin verran kaikkiin Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) sosiaali-, terveys- ja kirkonalan opintoihin. Erityisesti saattohoidon opetusta on sairaanhoitaja-diakonisojen ja sairaanhoitajien opinnoissa. Niiden tavoitteena on lisätä opiskelijan taitoja arvioida ja kehittää valmiuksiaan kohdata ja auttaa kuolevaa potilasta ja hänen läheisiään. Opintojaksossa tutustutaan saattohoidon perusteisiin ja menetelmiin, kuolevan sielunhoitoon ja omaisten tukemiseen. Siinä paneudutaan saattohoidon ideologiaan ja sen perusajatukseen ”siloin kun ei ole mitään tehtävissä on vielä paljon tekemistä” ja siihen, että ”saattohoidossa ei ole kysymys rakennuksesta vaan näkemyksestä”. Keskeistä sisällöissä on saattohoitopotilaan yksilöllinen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen, laadukkaan saattohoidon takaaminen moniammatillisessa yhteistyössä. Näitä tavoitteita ja sisältöjä voidaan syventää räätälöidyssä saattohoitokoulutuksessa ja Diakin avoimen ammattikorkeakoulun Saattohoito-opintokokonaisuuksissa, joissa usein on osallistujia eri ammattiryhmistä.

## **Kokonaisvaltaisen kivun ja kärsimyksen kohtaaminen**

Saattohoidossa on keskeistä kokonaisvaltaisen kivun ja kärsimyksen kohtaaminen ja hoito. Suomessa kuolevan fyysisistä kipua hoidetaan edelleen huonosti verrattuna muihin Pohjoismaihin. Si-

täkin huolimatta, että kivulle on olemassa keinot. Lääkäri **Juha Hänninen** (2013) on todennut osuvasti, että ”hoitoon reagoimatonta kipua ei ole olemassa, on vain kipuun reagoimattomia hoitajia tai lääkäreitä”. Saattohoitopotilaan fyysisen kivun hoidon osaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Fyysisen kivun taakse voi kätkeytyä henkistä ja ehkä hengellistä kipua. Tämäkin kipu tulee kohdata ja hoitaa. On laiminlyöntiä jättää kuoleva henkisten ja hengellisten kärsimysten ja kipujen kanssa yksin. Usein apu on löytynyt pieneltä tuntuvista asioista. Väsyneen lähtijän avuntarve voi ilmetä pyynnösä: ”Voitko pitää kädestäni, sillä tavalla tuntuu helpommalta olla tässä.” Tai vierellä kulkevan toteamus lähtölevottomuuden hetkellä: ”En tiedä täysin miltä sinusta tuntuu, mutta olen jakamassa tämän hetken kanssasi.” Monissa tilanteissa kuolevalle tuttujen laulun laulaminen on ihmeellisellä tavalla rentouttanut ja rauhoittanut.

On myös tilanteita, joissa kuoleva kaipaa tilaa kuolemanahdistuksen ilmaisemiseen ja sanoittamiseen. Kuoleva saattaa suoraan todeta: ”Tämä paha olo, mikä minulla on, ei ole fyysistä pahaa oloa, vaan henkistä.” Aina hän ei edes tiedä, mistä se tulee, mutta ahdistuksen olotilan, eksistentiaalisen ahdistuksen, sanoittaminen on silmin nähden helpottanut. Kuolevaa on auttanut, kun on tullut elämän ja kuoleman kysymyksiin ja tuntei-

neen kuulluksi. Hän ei välttämättä ole odottanut vastauksia kysymyksilleen vaan kuulijaa niille. On myös tilanteita, joissa lähestyvä kuolema on nostanut esille voimakkaita syyllisyyden tunteita jopa vuosien takaa, syyllisyyttä, johon kuolemaa lähestyvä kaipaa sielunhoitoa ja sovitusta. Aina kivun ja pahan olon eri muodot eivät tule ilmi suorina sanallisina ilmaisuina vaan olemuksessa ja ilmeissä. Näitä nonverbaalisia viestejä hoitajan on osattava tarkkailla ja niihin reagoida.

## **Henkisten ja hengellisten tarpeiden kartoittaminen**

Kuolevan henkisiä ja hengellisiä tarpeita olisi hyvä kartoittaa jo aivan saattohoidon alkuvaiheessa. Tähän **Ikali Karvisen** (2010) AVAUS-malli on yksi apuväline, jonka hän on kehittänyt yhdistelemällä potilaan hengellistä historiaa ja hänen voiman, uskon ja toivon lähteitään kartoittavia kansainvälisiä FICA-, SPIRIT- ja HOPE-malleja. AVAUS-mallissa selvitetään potilaalle tärkeitä *arvoja ja henkilökohtaista vakaumusta* (esim. ”Millaiset arvot ovat sinulle tärkeitä elämässäsi?”) ja *voimavarot* eli henkilökohtaisia toivon ja lohdun lähteitä (esim. ”Mitkä ovat voimavarojasi tässä tilanteessa?”). Potilaalta pyydetään omaa *arviota omista henkisistä ja hengellisistä tarpeista* (esim. ”Onko sinulla joitakin vakaumuksellisia tai uskonnollisia tarpeita, joista henkilökunnan olisi hyvä olla tietoinen?”), tietoa *ulkopuolisesta tuesta* (esim. ”Onko sinulla joku tai joitakin ihmisiä tai hengellinen yhteisö, jolta toivot saavasi tukea?”) ja *spiritualiteettia tukevista hoitotyön toimenpiteistä* (esim. ”Millaisilla konkreettisilla keinoilla voimme auttaa sinua vakaumuksellisissa ja hengellisissä tarpeissasi?”). AVAUS-mallin avulla voidaan saada kattava kuva saattohoitopotilaan henkisistä ja hengellisistä tarpeista yhä monikulttuurisammassa ja moniuskontoisemmassa maailmassa. Jokaisella hoitajalla tulisi olla valmius kuolevan ja hänen



läheistensä henkisten ja hengellisen tarpeiden huomioimiseen eikä ”hoitajan oma vakaumus tai vakaumuksettomuus saisi koskaan olla esteenä potilaan hengellisten tarpeiden ammatilliseen kohtaamiseen” (Pajunen 2013).

Mieleeni tulee opiskelija, joka jo useita vuosia saattohoitotyötä tehneenä nosti harjoittelujaksollaan yhdeksi merkittäväksi tavoitteeksi kuolevan potilaan omaisten tukemisen. Opiskelija perusteli tavoitettaan sillä, että omaisten reagoitapata läheisen lähestyvään kuolemaan ei voi useinkaan ennakoida ja siksi heidän kohtaamisensa on aina uusi haaste. Vuosienkaan työskentely kuolevien omaisten kanssa ei ollut tehnyt opiskelijasta kaiken osaavaa ja tietävää vaan terveesti nöyrän ja kehittymishaluisen. Omaisten tukeminen on siis keskeinen osa kuolevan hoitotyötä. Muistan hetken, kun äitini oli kuolemansairas ja diakonissa tuli tapaamaan perhettämme

kotiimme. Erityisesti siitä hetkestä jäi mieleen ajan antaminen, levollisuus ja kaikkien huomioiminen. Ja sen tiedostaminen, että läheisen kuolema on kriisi myös lähipiirille ja myös lähipiiriin kuuluvat tarvitsevat yksilöllisen tuken. Jokaisen suru on ainutlaatuinen.

### Saattohoidon osajaksi kokemuksellisen oppimisen kautta

Saattohoidon osaamisen tulisi kuulua kaikkien sairaanhoitajien työvärustukseen, erityisesti sairaanhoitajadiakonisojen. Yksinäisyyden lisääntymisen ja yhteisöllisyyden vähenemisen myötä tarvitaan entistä enemmän ihmisiä rinnalla kulkijoiksi elämän viimeisiin hetkiin. Niitä ihmisiä, jotka luovat yhteyksiä ja rakentavat tukiverkostoja niille elämän viimeisiä hetkiä eläville, joilla sellaisia ei ole. Niitä ihmisiä, jotka omalla toiminnallaan ja välittämisen tavallaan ovat levittä-

mässä myönteistä asennetta saattohoitoa kohtaan, asennetta, joka ei tahdo poistaa kärsijää vaan kärsimystä. Mutta kuten kuolevan luopumisen prosessi vaatii omatahtisuuden kunnioittamista, myös kuolevan rinnalle kasvaminen vaatii samaa, aikaa ja kypsymistä. Kuolema saattaa saada kokoneenkin hoitajan hämilleen, avuttomuuden tilaan, sanattomaksi ”sillä kuolemaan saattaminen on usein sietämättömän sietämistä” (Sipola 2013). On tärkeää, että asettuu kuolevan rooliin pohtimalla omaa kuolemaa ja toiveita, joita omaan kuolemaan liittyy.

Aili Huhtinen (2005) toteaa väitöskirjassaan ”*Epävalmiin ajassa ja hetkessä valmiina*”, *Tutkimus kuolevan kohtaamiseen kasvamisessa*, että saattohoitokoulutuksen tulisi sisältää kokonaisvaltaista ja kokemuksellista oppimista. Hänen mukaansa koulutuksen ei tulisi ensisijassa rakentua vain tiedon jakamiseen vaan opiskelijoiden kokemusten kautta tapahtuvan aineksen työstämiseen. Kokemusten ja tunteiden avoin ja syvä pohdinta sekä eläytyminen kuolevan ja hänen läheistensä rooliin antavat opiskelijalle mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä kuolevan ja hänen läheistensä kohtaajana.

”*Ihminen, joka kohtaa, hoitaa kuolevia, on etuoikeutetulla paikalla elämässään.*”  
Aili Huhtinen

#### ● MIRVA HEIKKILÄ-TYNI

Sh-diakonissa, TtM, TM  
Lehtori, saattohoidon opettaja  
Diakonia-ammattikorkeakoulu

### Lähteet:

- Huhtinen Aili 2005. *Epävalmiin ajassa ja hetkessä valmiina. Tutkimus kuolevan kohtaamiseen kasvamisesta*. Väitöskirja. Lapin yliopisto.
- Hänninen Juha 2013. Saattohoito tänään. Teoksessa Aalto K. (toim.) Saattohoito kuolevan tukena. Helsinki: Kirjapaja.
- Karvinen, Ikali (2010). AVAUS-mallilla selville potilaan uskon ja voiman lähteet. *Syöpäsairaanhoitajat* (3) 2010, 4–6.
- Pajunen Tapio 2013. Saattohoidon merkitys. Teoksessa Aalto K. (toim.) Saattohoito kuolevan tukena. Helsinki: Kirjapaja.
- Sipola Virpi 2013. Kuolevan sielunhoito. Teoksessa Aalto K. (toim.) Saattohoito kuolevan tukena. Helsinki: Kirjapaja.

# Mikä on hoitotahto?

**Hoitotahdolla tarkoitetaan potilaan suullista hoitotilanteessa antamaa, suullista potilasasiakirjoihin kirjattua tai kirjallisesti potilaan antamaa hoitopäätöstä koskevaa tahdonilmaisua oman hoitonsa suhteen. Hoitotahdon reaalinen merkitys korostuu tärkeän hoitopäätöksen kohdalla. Hoitotahdolla potilas ulottaa hoitoa koskevan oman tahtonsa tilanteeseen, jossa hän ei enää tosiasiallisesti kykene ottamaan kantaa omaan hoitoonsa.**

## **Potilaan itsemääräämisoikeus**

Täysi-ikäinen ja tietyin edellytyksin alaikäinen potilas on itsemääräävä eli hän ottaa kantaa omaa hoitoaan koskeviin päätöksiin. Potilaan suostumus on lähtökohtaisesti potilaan hoitamisen luvallisuuden edellytys. Poti-

laslain (laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992) mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta ja tutkimuksista. Kun potilas kieltäytyy hoidosta tai tutkimuksesta, terveydenhuollon ammattihenkilöllä ei ole oikeut-

ta antaa tai jatkaa hoitoa taikka tehdä tutkimusta.

## **Tahdonilmaisuuksissa**

Hoitotahto perustuu potilaan oikeuteen kieltäytyä hoidosta. Jos potilas haluaa ilmaista hoitoa koskevan vakaan tahtonsa tulevaisuuden varalle sairaalassaolon aikana tai lääkärisäkäynnin yhteydessä, tästä tulee tehdä selkeä merkintä potilasasiakirjoihin. Mikäli potilaalla on erillinen potilaan tahdon ilmaiseva hoitotahtoasiakirja, se liitetään potilasasiakirjoihin kopiona.

Hoitotahto ajankohtaistuu tilanteessa, jossa potilas ei itse ole enää kelpoinen ja kykenevä ilmaisemaan omaa hoitoaan koskevaa tahtoaan hoitavalle

# Laki hyvästä kuolemasta

**Exitus ry:n hallitus päätti syksyllä 2013 yksimielisesti käynnistää eutanasian laillistamiseen tähtäävän kansalaisaloitehankkeen.**

**Mikäli 50 000 suomalaista kannattaisi lakia, eduskunnan on äänestettävä lain hyväksymisestä. Näin ei tule tapahtumaan, mutta silti galluppien mukaan noin 75–80 % suomalaisista kannattaa kuolinavun sallimista.**



Jaakko Ojanen

Nimien kerääminen netissä alkoi 2. syyskuuta 2013. Aikaa nimenkirjoittamiselle tällaisessa kansalaisaloitteessa on puoli vuotta, ja kannatuksen voi ilmaista joko paperisella kannattajakortilla tai sähköisesti verkkopankkitunnuksilla tai mobiilivarmuudella. Lieenekö kysymyksessä ”kansalaisaloiteväsymys” vai yleinen välinpitämättömyys, mutta lähellekään tavoitetta ei päästy. Kuitenkin eri medioiden aika-ajoin tekemien galluputkimusten mukaan eutanasiain kannatus on sangen korkea. Kannatus on ollut vuosia 75–80 %. Sillä mittarilla mitaten maassa pitäisi laki kuolinavusta jo olla.

Suomessa eutanasian kannatus on vankalla pohjalla. Yleisönosastot ja verkkokeskustelut tulvivat kannatus-

ta, vaikka vastustajiakin inhimillisen kärsimyksen lievitykselle löytyy. Median suhtautuminen on ollut suurimmaksi osaksi hyvin myönteistä. Skeptisetkin mediat, kuten kirkolliset julkaisut, ovat olleet varsin maltillisia.

## **Eutanasia viimesijainen ja harkittu keino**

Vuoden 2012 aikana keskustelu eutanasiasta sai uutta painavuutta, kun Terho-kodin johtaja **Juha Hänninen** asettui tukemaan eutanasiaa. Julkisuudessa hän on korostanut sitä viimesijaisena ja harkittuna keinona. Poliittisista puolueista Vihreät kannatti puoluekokouksessaan eutanasiaa. Näitä kahta asiaa voidaan pitää eutanasiain kannalta hyvin tärkeinä. Hännisellä on vuosien kokemus kuolevien potilaiden hoitamisesta ja hän on väsymättä pyrkinyt kehittämään terminaalivaiheen hoitoa. Se, että hän tällaisella kokemuspohjalla ja ammattitaidolla asettuu myönteiselle kannalle, on ollut arvokasta.

Selvää tietysti on, että kukaan ei pidä eutanasiaa minään tavoitteena tai



lääkärille. Hoitotahdon avulla potilas jatkaa itsemääräämisoikeutensa käyttämistä vielä senkin jälkeen, kun hän ei ole potilaslaissa tarkoitetun tavoin kelpoinen päättämään hoidostaan.

### **Hoitotahdon muuttaminen tai peruuttaminen**

Potilaalla on aina oikeus muuttaa tai peruuttaa antamansa hoitotahdonilmaisuus. Tämä voi tapahtua joko suullisesti tai kirjallisesti. Potilas itse voi hävittää kirjallisen hoitotahdon.

Hoitotahdon tahdonilmaisuus voi koskea hoito- ja tutkimustoimenpiteitä. Molemmissa toimenpiteissä tai niiden yhdistelmässä saattaa olla kyse potilaan hoidon kannalta tärkeästä päätöksestä.

### **Vakaa ja pätevä hoitotahto**

Hoitotahdolla ei ole määrämutoa. Hoitotahdon ilmaisun tulee kuitenkin olla vakaa ja pätevä ilmaisuus. Va-

kaa tahdonilmaisuus voi olla toistuva tai muulla tavoin pysyvä, esimerkiksi kirjallisesti ilmaistu. Kirjallisessa muodossa ilmaistu tahto todistajineen on tällä hetkellä luotettavin tapa ilmaista tahdon vakaus. Todistajien vakuutus siitä, että henkilö on itse allekirjoittanut asiakirjan, antaa sille erityisesti julkista luotettavuutta.

Hoitotahtoasiakirjan laadinnassa tulevat sovellettavaksi yleiset oikeustoimen pätevyttä koskevat oikeudelliset säännökset. Juridisesti sitova asiakirja on alkuperäinen tai oikeaksi todistettu jäljennös. Jos asia-



Fotoman Ky, Karri Friman

Irma Pahlman

kirjoja on useita, viimeksi tehty on oikeudellisesti sitova.

### **Tulkinta**

Hoitotahdon tekeminen on henkilökohtainen oikeustoimi. Hoitotahdon tulisi olla mahdollisimman selkeä. Näin lääkäri, joka tekee hoitopäätöksen, voi ottaa potilaan oman tahdon parhaiten huomioon. Jos tulkintaa tarvitaan, samoja tulkintaperiaatteita voidaan soveltaa sekä suullisesti ilmaistuun ja dokumentoituun että kirjallisesti ilmaistuun hoitotahtoon. Perustavina tulkintaperiaatteina voidaan pitää potilaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamista ja potilaan tahdon kunnioittamista.

● IRMA PAHLMAN

Oikeustieteen tohtori, varatuomari  
Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan  
eettisen neuvottelukunnan ETENEn jäsen

saavutuksena elämänkaarensa loppuvaiheessa. On vain realistista myöntää, että kaikille ei voida parhaallakaan hoidolla tarjota sellaista kivunlievitystä, jolla sietämättömät tuskat saataisiin hallintaan. Onneksi usein näin voidaan toimia, mutta ei aina. Siksi laki siis tarvitaan.

Vihreiden virallinen kanta oli merkittävä siksi, että nyt puoluekentällä on ainakin yksi puolue, jonka periaatteellinen kanta on selvillä. On oletettavaa, että tällä on heijastevaikutuksia myös muuhun poliittiseen kenttään.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE on myös lausunut asiasta myönteisen rakentavaan sävyyn:

*”ETENE herätteli vuoden 2011 alussa keskustelua eutanasiasta ja sen vaihtoehtoista Suomessa. Niiden tilanteiden rajaamiseen, joissa eutanasiaa voitaisiin käytännössä harkita, liittyy monia ongelmia kuten kärsimyksen arvottaminen, eutanasiapäätöksen tekeminen ja vastuu sen toteuttamisesta. Joulukuussa julkaisemassaan kannanotossa ETENE toteaa, että kuolinavun tarvetta on arvioitava yhä uudestaan maailman muuttuessa, ja että eutanasiaan liittyvän keskustelun tulisi kohdistua siihen, onko eutanasia eettisesti perusteltu ratkaisu nii-*

*den sietämättömästi kärsivien potilaiden kohdalla, joille ei nykykeinoin voida löytää riittävää lievitystä ja jotka itse toivovat kuolevansa.”*

### **Eutanasia toimii Keski-Euroopassa**

Kaiken edellä kerrotun perusteella on siis oletettavaa, että Belgian ja Hollannin tavoin Suomikin tulee olemaan niitä EU-maita, joissa kuolinapu sallitaan. Järjestelmä on toiminut näissä maissa sekä EU:n ulkopuolisista maista Sveitsissä ilman pelättyjä lieveilmiöitä tai väärinkäytöksiä. Itse asiaansa Exituksen kansalaisaloitteen pohjana on käännös Belgian eutanasiailaista. Nimiä onkin kerätty nimenomaan lakialoitteelle, koska vastaava laki on jo osoittanut toimivuutensa.

On paikallaan viitata vielä kansakunnan ikääntymiseen. Ne kuuluisat suurten ikäluokkien edustajat ovat eläköitymässä ja suuntaavat kohden elämän iltaa. He ovat kuitenkin tottuneet itse päättämään omasta elämästään ja asioistaan. Jättäytyisivätkö he nyt tässä vaiheessa muiden armoille? Sitä sopii epäillä. Oma tahto ja oikeus omaan itseensä on voimassa. Niin sen tuleekin olla.

Miksi Exituksen lakialoite ei sitten ole saanut kokoon tarvittavaa 50 000

äänien määrää? Pelkkä oululaisten sairaanhoitajien aikaisempi toimenpidealoite samasta aiheesta kokosi reilut 10 000 ääntä. Miksi jäsennelly, selkeä lakiteksti ei tähän päässyt?

Exitus on tehnyt valistustyötään jo 20 vuotta, itsekin puheenjohtajana kymmenkunta. Niinpä omakohtainen vaikutelmani on se, että eutanasiaa pidetään jo siten itsestään selvänä, että pikemminkin odotetaan eduskunnan ryhtyvän lainsäädännölliseen työhön asian eteenpäinviemiseksi. Kansalaisten yleinen mielipide koetaan niin selväksi, että allekirjoittamisten suhteen ollaan jo laiskoja. Se ei kuitenkaan vapauta poliittisia toimijoita vastuustaan. Asia on jo kypsä poliittiseen valmisteluun.

Eutanasiassa on kysymyksessä eettisesti ja vakaumuksellisesti vaikea asia. Jokaisella ihmisellä on itsellään kiistämätön oikeus tähän. Jos joku kuolinapua vaatii ja tarvitsee, on se apu hänelle annettava. Vastaavasti ketään ei tämän avun antamiseen voida pakottaa. Riittävä määrä halukkaita on lääkärikunnastakin kyllä löydettävissä.

● JAAKKO OJANNE

Puheenjohtaja  
Exitus ry

# Kuoleman kulttuuri

**Meille ennestään** täysin tuntematon lääkäri ilmoitti sisarelleni viime syksynä, että syvästi dementoituneen äitimme hoidossa on nyt siirrytty saattohoitovaiheeseen. Siis ilmoitti, ei kutsunut ”lain ja asetusten” edellyttämään yhteiseen keskusteluun. Syytä oli, ettei äitimme enää syönyt eikä juonut. Kaksi päivää myöhemmin hän söi ja joi mitä parhaalla ruokahalulla. Ihmeparanemisesta ei ollut kysymys, riitti kun hänen – nykyisellään ehkä 40 kiloisen keijukaisen – jälleen kerran ylisuureksi lisätty lääkemäärä laskettiin vaatimuksestamme entiselleen. Kysymys ei ole siitä, ettei äitimme saisi mielestämme kuolla. Kuolema olisi hyvä päätös pitkälle sairaudelle, siitä olemme yhtä mieltä. Kuolema voi ja mielestämme myös saa saapua heti kun joutaa. Saapua vapauttavana ystävänä; lääketieteellisen teknologian mahdollistamia epätoivoisia hengissäpitämiskonsteja ei kukaan kaipaa. Niin kauan kuin ruokailu on äitimme viimeinen jäljelle jäänyt ilo ja nautinto, häntä ei kuitenkaan tapeta nälkään eikä janoon. Ei edes lääkehoidon varjolla.

**Lääkityksen määrän** virhearvio ei äitimme kohdalla valitettavasti ollut ensimmäinen kerta. Siinä tuskin on mitään hämmästyttävää. En ole enää aikoihin yrittänytään painaa hoitavan lääkärin nimeä mieleeni, koska neljä vuodenaikaamme vaihtuvat useimmiten huomattavasti hitaammin kuin lääkärit. Hoidon jatkuvuuden ja kokonaisvaltaisuuden takaamisen kannalta pätkä- ja keikkälääkärit ovat lähinnä kirous. Tieto ei kulje, vastuu ei siirry, henkilökohdaisen luottamussuhteen rakentaminen on niin potilaille kuin omaisille-

kin mahdotonta. Hoidon laatuun tämä ei voi olla vaikuttamatta. Äitini kohdalla se paljastui pahimmillaan jo vuosia sitten, kun totesimme, että alle 50-kiloiselle ihmiselle oli samanaikaisesti määrätty yli 10 erilaista, psyykkeeseen vaikuttavaa lääkettä. Yhtäkkiä iloisesta ja liikkuvasta ihmisestä oli tullut katkokävelvä zombie. Jotain hyvin hälyttävää on kuitenkin siinä, että lääketieteen ja hoitoalan amatöörien eli omaisten täytyy kontrolloida ja pahimmillaan korjatakin ammattilaisten ja asian tuntijoiden työtä – jopa elämän ja kuoleman kysymyksissä.

**Parantumattomasti sairaan** ihmisen hoitoon on Suomessa panostettu viime vuosikymmeninä yhä enemmän. Monta hyvää asiaa on liikkeellä, lakeja, asetuksia ja säädöksiä on uudistettu kansainvälisessä yhteistyössä. Koulutustarjontaa on lisätty ja sisällöllisesti kehitetty niin lääkärin kuin hoitohenkilökunnankin kohdalla. Koulutuksen ja osaamisen laatu ei silti kaikkialla vakuuta. Lääkärin perustutkinto ei välttämättä sisällä mitään palliatiivisesta hoidosta, saati sitten saattohoidosta. Kuoleva voi siis edelleen varsin hyvin joutua kuolemaan varsin osaamattomiin käsiin. Koko Suomeen on pyritty päämäärätietoisesti rakentamaan palliatiivisen hoidon verkostoa. Siitä huolimatta on saattohoidollisen osaamisen sattumanvaraisuus elämän viimeisinä viikkoina yhä edelleen liian suuri uhkatekijä.

**Osaamisen, osin** ehkä tahdonkin puutteet heijastuvat selkeästi Valviran ylilääkärin **Sari Anttilan** saattohoitoon kohdistuvia kanteluita kä-

sittelevässä artikkelissa, joka ilmestyi vuoden 2011 lopulla Palliatiivinen hoito -lehdessä. Anttila päättää artikkelinsa: ”Omaisiet tiedustelivat usein sitä, joutuiko potilas kuolemaan yksin vai ehtikö joku olemaan hänen luonaan. Sairaalan tilat antavat myös aiheita arvosteluun, kun kuoleva potilas on jouduttu sijoittamaan usean potilaan huoneeseen, ja hyvästijätö ei saa ansaitsemaan sa rauhaa.”

**Anttilan loppukooste** kertoo, että saattohoidossa on paljon korjaamisen varaa. Se kertoo ennen kaikkea varsin traagisesti siitä, että sosiaalinen kuolema edeltää usein fyysistä kuolemaa. Omaisiet eivät ole itse olleet läsnä, eivät ehkä edes saaneet tietoa lähtöhetkestä. Lohdutukseksi jää toive, että edes joku olisi ollut paikalla. Ja jos kuolevan ja hänen omaisten viimeisten yhteisten hetkien herkkyyttä ja intimizeettiä ei voida taata, ollaan hyvin kaukana saattohoidollisten ihanteiden toteutumisesta.

**Lääketieteen asiantuntijatkin** näyttävän Suomessa käyttävän iloisesti sekaisin käsitteitä palliatiivinen hoito ja saattohoito. Jos palliatiivinen hoito tulkitaan lisäksi kapeasti lähinnä oireita lievittäväksi hoidoksi sairauksissa, joita ei lääketieteellisesti voida parantaa, ei määritelmä kata kuin kapean osan palliatiivisen hoidon omistakaan tavoiteasetteluista. Se ei vastaa Maailman terveysjärjestön määritelmää, jossa kipujen lievittämisen lisäksi korostetaan valmiutta kohdata ”fyysiset, psykososiaaliset ja hengelliset” ongelmat. Onkin väitetty että WHO:n määritelmä on lääketieteen historiassa ainutlaatuinen – asettaahan se ensimmä-

mäistä kertaa yhdellä lääketieteen osa-alueella psykososiaaliset ja hengelliset ongelmat ja osaamishaasteet samalle tasolle fyysisten kanssa. Suomessa määritelmä spiritualiteetti käännetään joskus henkisyudeksi. Tämän käännökseen on kovin vaikea väittää kattavan ihmisen elämän mielen, merkityksen, tarkoituksen, saati sitten Jumalan, syyllisyyden ja kuoleman jälkeisen tulevaisuuden eksistentiaalista pohdintaa. Nämä kuitenkin muodostavat kansainvälisessä keskustelussa ”spiritual care:n” oleellisen sisällön. Aito spirituaalinen hoito kaipaa kuolevan rinnalle aina keskustelukumppania, ihmistä, joka kuuntelee ja tahtoo ymmärtää.

**Kommunikaatiotaito, empatia**, kuunteleminen, huolenpito, oman kehon kielen huomioon ottaminen ja hienovaraisuus eivät välttämättä ole lähekkään kaikkien lääkäreiden ensisijaisia vahvuuksia, eivät toki aina kaikkien hoitajienkaan. Raja- ja kriisitilanteissa eivät sanat tai asiainformaatio useimmiten ole vuorovaikutuksen tärkein väylä tai sisältö. Kohtaamisen sävy, sen sisältämä ei-sanallinen viestintä, jää mieleen ja se muistetaan huomattavasti pitempään kuin lääketieteelliset faktat. Se myös ratkaisee sekä kuolevan että omaisten kohdalla tiedon vastaanotettavuuden ja ymmärretyksi tulemisen. Sinänsä tämän kommunikaatiotutkimuksen varmistaman tiedon pitäisi olla kokemuksen pohjalta tuttua niin jokaiselle sielunhoitajalle kuin rippikoulunopettajallekin – sanat eivät yksinkertaisesti kata kaikkea, eivät usein edes oleellista. Internetiin yhä enemmän siirtyvä koulutus on tässä mielessä uhka; se on systemaattisesti kaventamassa kokonaisvaltaisen vuorovaikutuksen oppimista ja

osaamista myös ammateissa, joissa perusta on toisen ihmisen kohtaamisessa.

**Valtaosa suomalaisista** kuolee sairaaloissa, valitettavan usein myös yksin. Kuolemaa on yritetty palauttaa kotiin ja perhepiiriin. Kuoleva kaipaa turvallista, tuttua ympäristöä ja omia läheisiään. Myös läheiset tarvitsevat yhteistä hyvästelyä. Kaunis ja epäilemättä oikea tavoite on nyky-yhteiskunnassa yhä vaikeampi toteuttaa. Sillä missä on nykyihmisen perhe? Sitä on yhä vähemmän tarjolla tai se on hajonnut yhä useammin niin sanotusti ”taivaan tuuliin”, ympäri maata tai maita. Monimuotoistuvat ja jaksottuvat perhesuhteet, työelämän liikkuvuus, ikääntyminen – sekä sen myötä lisääntyvä dementoituminen – , sinkkupalouksien yleistyminen, valtion taloudellisten kasvuvoimavarojen rajallisuus – kaikki ne uhkaavat perheen mahdollisuutta kantaa vastuuta toinen toisestaan niin elämän kuin kuolemankin haasteiden edessä. Haasteet sen sijaan eivät pienene vaan kasvavat. Selviämisen niistä vaatii paljon – radikaalin kulttuurimuutoksen!

**Mistä se** voisi muodostua? Osallisuus ja yhteisöllisyys toistuvat lähes kaikissa kirkon strategiapapereissa, huomattavasti vähemmän toiminnassa. Sosiaalinen kuolema, yksin ja unohdetuksi jääminen, on individualistisen elämänmallimme vaarallisin seuraus. Kuolema, joka tulee usein ennen kuolemaa. Etsinnässä on siksi uusi tapaa elää ja toimia yhdessä, tapaa, joka ei rakennu kalliiden instituutioiden varaan ja joka ei synny ylhäältä päin. Omavastuu omasta elämästä kasvaa. Se ei kuitenkaan riitä. Sen rin-

nalle tarvitaan uusi tapaa elää ja toimia yhdessä – vastuun kannossa, asumisessa, vanhusten, vammaisten ja sairaiden hoidossa, heidän omassa subjektiivudessaan ja yhteisessä vastuussa heistä, arjen vuorovaikutuksessa, mutta myös seurakunnan ja diakonian ymmärtämisessä. Tavoitteena täytyy olla, ettei kukaan joudu elämään eikä kuolemaan yksin. Onko se mahdollista löytää? On, koska on pakko.

● KAI HENTTONEN

Markus Henttonen





Johanna Sointula

# Kuolema on osa elämää

## Saattohoidon pioneeri Pirkanmaan Hoitokoti keskittyi hyvään elämään ennen kuolemaa.

Pirkanmaan Hoitokodin sisääntuloaulassa tulee vastaan hymyileviä ihmisiä ja vastakeitetyn kahvin tuoksu. Valoisassa salissa on taidenäyttely, tarjolla on myös kudonnaisia myyjäisten räpäjäisinä ja kaiken yli kantautuu talvipuutarhan vihreydestä veden solina.

Tampereen yliopistollisen sairaalan läheisyydessä, kallioisella metsärinteellä sijaitseva 24-paikkainen saattohoitokoti on lähellä luontoa. Ruokasalin ikkunasta voi bongata jopa valkohäntäkauriita. Missään erämaassa ei kuitenkaan olla, vaan keskellä elämää.

Syöpäpotilaiden Hoitokotisäätiön ylläpitämä Pirkanmaan Hoitokoti on toiminut vuodesta 1988 alkaen, ja se on Suomen ensimmäinen saattohoitokoti.

## Tavoitteena hyvä elämä

Hoitokodin johtaja, terveystieteiden tohtori **Tiina Surakka** kertoo saattohoidon perustuvan Englannissa 1960-luvulla syntyneeseen hospice-ajatteluun. Sen mukaan kuolema ei ole elämän vastakohta vaan arvokas osa elämää, mutta väistämätön.

Kuolevaa ihmistä pyritään auttamaan kuoleman kohtaamisessa niin, että hän kykenisi luopumaan merkityksellisestä elämästään levollisin mielin. Saattohoidossa huomioidaan kuolevan fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset, seksuaaliset ja hengelliset tarpeet sekä tuetaan hänen omaisiaan.

– Saattohoidon tavoitteena ei ole kuolema vaan hyvä elämä. Jokainen saattohoidettava on yksilö, jonka toiveisiin pyrimme vastaamaan heti, eikä ”sitten kun”, kertoo Surakka.

*”Kun ei ole enää mitään tehtävissä, on vielä paljon tekemistä”* -ajatus on ollut Pirkanmaan Hoitokodin periaatteena alusta alkaen. Surakan edeltäjä **Raija Lehtimäki** ja hoitokodin hallituksen puheenjohtaja **Eila Häihälä** ovat tehneet merkittävää työtä kehittäessään Suomen terveydenhuoltojärjestelmään sopivaa, hospiceperiaatteella toimivaa kuolevien potilaiden hoitokotia.

Häihälä kuvaa Pirkanmaan Hoitokodin 20-vuotisjuhlakirjassa *Saattohoito – elämää ennen kuolemaa, 2008* ensimmäistä kymmenvuotiskautta uuden hoitojärjestelmän rakentamisen ja juurruttamisen kaudeksi. Toisella kymmenvuotiskaudella on keskitytty uuden hoitojärjestelmän kehittämiseen ja laajentamiseen.

## Kuolevan potilaan toiveet voidaan täyttää

– Potilaan tullessa meille käymme hänen ja omaisien kanssa hoitoneu-

vottelun, jossa selvitämme heidän toiveensa. Kuolemasta puhutaan rea-liteettina, ei mystisenä asiana. Se on yleensä kaikille vapauttava kokemus, kun todellisuutta ei tarvitse enää kiertellä, kertoo Tiina Surakka.

Kuoleman todellisuuden tiedostaminen vapauttaa elämään tätä hetkeä.

– Kysymme potilaalta, miten hän haluaa elää nyt, mitä hän toivoo ja mitä hän haluaisi jättää itsestään.

Kuolevalle potilaalle on tärkeää, että hänen omaisensa saavat apua suuruunsa. Pirkanmaan Hoitokodissa omaisiin pidetään yhteyttä läheisen kuoleman jälkeenkin, tarjolla on erilaisia palveluja ja toimintaa.

Hyvä elämä on lähtökohta ja perusta, jonka aistii myös hoitokodin avarissa tiloissa. Ne mahdollistavat kuolevan potilaan toiveiden täyttämisen.

– Tervehtiessäni erästä potilasta huomasin hänen peitollaan lumihuutaileita. Silmin nähden onnellinen potilas kertoi olleensa ulkona katsomassa ensilumen satelua, Surakka muistelee.

## Elämänlähtöinen työ

Pirkanmaan Hoitokodin henkilökunnan asenne ja sitoutuminen työhönsä saavat Surakalta kiitosta. Moniammatillisessa tiimissä toimii lähihoitajia, sairaanhoitajia, lääkäreitä, sosiaalityöntekijä, vapaaehtoistoiminnan ohjaaja, pappi ja fysioterapeutti.

– Perustimme oman papin viran vuonna 2006, koska meillä ei ollut riittävästi sielunhoidon palveluja. Virkaa hoitaa pastori **Leena Leppälä**.

– Meillä on ammattitaitoa ja välineitä kivun ja hengenahdistuksen hoitamiseen. Sen sijaan haastavia ovat edelleen eksistentiaaliset ja hengelliset kysymykset.

”Miksi olen elänyt?”, ”Miksi minun pitää kärsiä?” ja ”Miksi kuolen?” -kysy-

mykset ovat potilaan elämälle merkityksellisiä. Surakka kuvailee, miten eri ammattialojen edustajat yleensä toimivat, kun potilas esittää nämä väistämättömät kysymykset.

– Lääkäri alkaa miettiä, pitäisikö kokeilla jotain uutta lääkettä. Hoitaja alkaa pöyhiä kuolevan potilaan tyynyä. Pappi istuu hänen sänkynsä viereen ja kuuntelee. Hän ei lähde etsimään vastauksia vaan osoittaa tarkentavilla kysymyksillään kuuntelevansa, silloin potilas alkaa vähitellen miettiä itse vastauksia.

Surakan mielestä hengellisen työn tekijöillä, kuten papeilla ja diakoneilla, on sielunhoidon osaamista, jota pitäisi viedä ja levittää laajemminkin. Eri ammattiryhmien välisen yhteistyön soisi kasvavan.

## Seinättömän hoitokodin periaatteita

Pirkanmaan Hoitokoti tekee myös kotihoitoa. Sairaanhoitajan ja lääkärin kotikäyntien lisäksi siihen kuuluu päiväkeskustoimintaa. Kotihoidon piirissä olevat voivat soittaa hoitokotiin kaikkina vuorokaudenaikoina ja saada ohjausta ja neuvontaa. Papin palvelut tulevat kotihoidon piiriin vuonna 2015.

Hoitokodin seinättömyys merkitsee myös avoimuutta ja yhteistyökykyä. Tiimityötä tehdäänkin seurakuntien, omaishoitajien, kotihoidon tiimin ja kotipalvelun kanssa.

– Palaverissa hiomme toimintaa ja mietimme, miten voisimme auttaa kuolevaa potilasta ja hänen omaisiaan.

Uutena työmuotona on saattohoidon konsultointitoiminta. Se mahdollistaa kuolevan potilaan hoidon hänelle tutussa ympäristössä, ja näin välttämään potilasta rasittavilta siirroilta.

Hoitokodissa järjestetään koulutusta kerran viikossa ja hoitokoti toimii myös sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoiden harjoittelupaikkana sekä sairaanhoitajien ja lääkäreiden erikoistumispaikkana.

Surakka pitää tärkeänä, että Suomessa viedään yhdenmukaisesti eteenpäin hospice-ajatteluun perustuvaa saattohoitoa. Säätiötaustaisia saattohoitokoteja on suuremmissa kaupungeissa. Julkisella puolella noudatetaan myös hospice-periaatteita, mutta siellä on ollut ongelmia saada vapaaehtoisia mukaan.

## Vapaaehtoinen

### – tuoreet korvat

Pirkanmaan Hoitokodissa vapaaehtoistyöntekijät ovat esimerkiksi potilaiden ja heidän läheistensä tukihenkilöinä. He toimivat tarvittaessa potilaan saattajana talon ulkopuolella, he ovat apuna osastolla erilaisten virkistytshetkien toteuttajina, heillä on myös leipomistiimi ja he auttavat omaisten ryhmissä tai osallistuvat varainhankinnan tehtäviin.

– Kuoleva ihminen haluaa kertoa oman elämäntarinansa. Työntekijöillä ei ole aina aikaa jäädä kuuntelemaan häntä, jolloin vapaaehtoinen tulee kuuntelijaksi. Myös omainen tarvitsee kuulijaa, kun hän rakentaa uudelleen elämänsä tarinaa.

Omaisien pelon ja surun tunteet purkautuvat usein voimakkaina esiin. Silloin on parempi, että vapaaehtoinen kuuntelee omaista ja toinen vapaaehtoinen siirtyy kuolevan potilaan viereen.

– Kolmasosa sadasta vapaaehtoisestamme on omaisia. He ovat oman kokemuksensa kautta halukkaita auttamaan muita.

● JOHANNA SOINTULA

# Ryhmä tukee surussa

## Oletko menettänyt läheisesi? Kutsumme sinut sururyhmään!

Sururyhmät ovat kirkon ominta toimintaa. Ne ovat tärkeä diakoninen ja sielunhoidollinen surevien ihmisten kohtaamispaikka. Nykyisin ryhmien kysyntä on lisääntynyt. Ryhmiä kootaan vähintään kaksi–neljä kertaa vuodessa. Sururyhmät ovat vertaistukiryhmiä. Samanlaisessa kuoleman kokemuksen lähtökohdassa olevat kokevat saavansa suuremman hyödyn kuin jos jokaisella ryhmäläisellä olisi erilainen kuolemantapaus. Ryhmä on tärkeä purku- ja latauspaikka. Suru ei ole sairaus, siksi sureva ei tarvitse psykiatrista hoitoa, mutta on tärkeää, ettei sureva jää yksin ajatustensa ja tunteidensa kanssa.

*”Suru lähtee suremalla, muuta tietä ei ole.”*

(Soili Poijula)

Ryhmässä ihmisellä on mahdollisuus käydä läpi niitä ajatuksia ja tunteita, joita läheisen kuolema on aiheuttanut sekä etsiä yhdessä muiden surevien kanssa selviytymiskeinoja ja toivoa tulevaisuutta varten. Ryhmään mahtuu noin 6–8 henkeä.

Seurakuntamme sururyhmiin haakeutuvat ihmiset haastatellaan henkilökohtaisesti. Valituille lähetään kutsukirje, jossa on kerrottu ryhmän toimintaperiaatteista sekä kokoontumiskertojen ohjelman ja ohjaajien yhteystiedot.

Surutyön eteneminen noudattaa tietynlaista kaavaa. Ryhmiin otetaan henkilöt, jotka ovat valmiit jakamaan oman surunsa sekä pystyvät ottamaan vastaan toisten surukertomukset. Menetyksestä on yleensä kulunut puolesta vuodesta vuoteen, mutta kaikki on yksilöllistä. Jokainen käsittelee surunsa oman aikataulunsa mu-

kaan. Ei ole olemassa oikeaa tai väärää aikataulua.

Sururyhmän ohjaajina toimivat diakonissa ja pappi yhdessä. Kokoon-tumiskertoja on keskimäärin kuusi sekä yksi tapaaminen vielä myöhemmin tarvittaessa halukkaille. Kokoon-tumiset voivat olla kerran tai kaksi kertaa viikossa. Yleensä kaikki tulevat seitsemänmenkin kerran. Jotkut lähentyvät jopa niin hyvin, että alkavat kokoontua omatoimisesti nimeämällä ryhmänsä aivan muuksi kuin sururyhmäksi.

Ensimmäinen kerta on tutustumista, turvallisuuden ja luottamuksen luomista. Jokainen voi kertoa omasta menetyksestään

### ”Minun suruni”

*”Ehdimme olla naimisissa vaimoni kanssa yli viisikymmentä vuotta”, aloittaa eräs sururyhmäläinen ensimmäisessä kokoontumisessamme, ”Nyt olen kuin käsille lyöty, en osaa tehdä mitään, kun vaimoni teki kaiken”, mies jatkaa hytkeyn kyynelten valuessa vuolain pitkin poskia.*

Ensimmäisen kokoontumisen alus-sa sovitaan seuraavat yhteiset asiat:

- yhteinen vaitiolosopimus
- jokaisen suru on ainutlaatuinen, ei asetella suruja vaikeusjärjestykseen
- kysymys ei ole terapiasta vaan vertaistuesta
- kuunnellaan jokaista
- kaikki tunteet kuuluvat suruun, annetaan niille tilaa, kaikesta voi puhua, mutta pakkoo puhumiseen ei ole
- itkeä saa, jos itkettää
- mikäli ei pääse ryhmään, pyydetään siitä ilmoittamaan ohjaajille.

Ryhmän kokoontumispaikka on aina sama ja ryhmän kesto 1,5 h. Se saat-

taa venyä joinain kertoina kaksituntiseksi riippuen jäsenten puheliaisuudesta. Ohjaajan tehtävä on antaa jokaiselle tasapuolisesti puhe-aikaa.

Toista kertaa varten pyydämme tuomaan valokuvan menetetyistä läheisistä ja muutaman hautajaiskuvan.

### ”Viimeisistä vaiheista hautajaisiin”

Kun menetetyn kuvaa näytetään toisille, sitä käsitellään kuin särkyvää aarretta:

*”Tämä on minun rakas muruseni”, ja kyneleet vuotavat virran lailla. ”Olimme aina yhdessä, kävimme matkoilla yhdessä. Miksi jätit minut?”*

Kolmannen kerran aiheena on ”Kirje”. Se pyydetään kirjoittamaan hänelle, jonka on menettänyt. Kirjeen voi lukea ääneen, mikäli jaksaa tai ohjaaja voi lukea. Jos kirjoittaminen on mahdotonta, voi ottaa mukaan esim. laulun/CD, mikä voidaan soittaa.

Ja pian soi ”Kultainen nuoruus”.

*”Oi niitä aikoja, kun tuota yhdessä tanssimme ensimmäistä kertaa tava-tessamme. Siitä tuli meidän suosikki valssimme.”* Kappaleen soidessa tulee jo hymyn häivettä useampien kasvoille.

Neljäs kerta on ”Ajatuksia kuolemasta ja elämästä, pohdintaa jne.”

*”Mitä tämä elämä on – näin lyhyt? Meillä oli kaikki hyvin, että olisi ollut hyvä jatkaa yhdessä...? Miksi hänen juuri sinä pyhänä piti lähteä pilkille ja vaipua hyiseen mereen, kun vielä toppuuttelin, ettei menisi, vaan kun ei uskonut, mentävä oli kuin tuonen virtaan”,* suree vaimo miestään.

Viidennellä kerralla teemana on ”Voimavarani”. Keskustelemme kirjasta, musiikista tms, jotka ovat tuoneet lohtua ja asioista, jotka ovat auttaneet vaikeina aikoina. Onko surusi muuttanut sinua? Jos on, miten?

*”Kuolemasta on tullut läheisempi. En pelkää enää kuolemaa”,* kertoo eräs.

Kyselyyn ”mikä lohduttaa surussa” tuli hyvin paljon erilaisia asioita: erilaiset liikuntamuodot, kavereitten tapaamiset, kuorolaulu, erilaiset tapahtumat, rakkaus, vapaaehtoistoiminta, yhteisöllisyys, perhe, puhuminen, kirjat, arjen rutiinit, musiikki, koira, luonto, lapset ja lastenlapset, runot, valokuvat, ristisanatehtävät, päiväkirja, rukous, rakkaan vaate, lasten kertomukset jne.

Viimeisellä kerralla mietitään tulevaisuutta: ”Valoa pimeässä.. toivoa, unelmia tulevaisuudessa.”

”Joskus tuntuu, että olen jo suvan-  
tovaiheessa, kunnes myrsky yllättää  
ja luulen hukkuvani aallokkoon. Niin  
vaihtelevaa suruni on”, kuvailee eräs  
ryhmäläinen surun tunteitaan.

Millaista elämä on kolmen vuoden kuluttua? Minkä sävyisenä tulevaisuus heijastuu?

Sovitaan yhdessä vielä tapaamisesta muutaman kuukauden kuluttua.

Kun olemme tavanneet kahden, kolmen kuukauden kuluttua, on tuntunut, että en tunne näitä ihmisiä. Monet ovat muuttuneet kasvojensa ilmeiltä myönteiseen suuntaan. He ovat löytäneet omalle elämälleen suunnan, minne ovat lähteneet. Suru kulkee vielä varjona vierellä. Menetyks ja kaipuu ovat olemassa, mutta eivät pimenä elämän valoa.

”Osaan olla kiitollinen siitä, että hän kuului elämäni niin kuin vieläkin, mutta muistoissani, ja minä elän elämäni niin pitkään kuin minulle on elinpäiviä annettu.”

## **Vertaistukiryhmät**

Sururyhmä on antoisin silloin, kun ryhmäläiset voivat jakaa samankaltaisia menetyksiään.

Seurakunnat järjestävät paitsi puolisonsa menettäneille, myös lapsensa menettäneille, itsemurhan tehneiden omaisille ja lapsille omia sururyhmiä vertaistukiryhminä.

Sururyhmä on paikka ihmisille, jotka ovat menettäneet omaisensa tai läheisensä kuoleman kautta. Se on surijoille tärkeä purku- ja latauspaikka. Vertaistukiryhmä, jossa toisistaan välittä-



Mari Kivilompolo

**Rauni Pekkala innostaa seurakuntia perustamaan sururyhmiä erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille.**

vät ja toisiaan tukevat ihmiset saavat surra, näyttää suruaan, puhua kaikista tunteistaan, jotka heillä suruun liittyvät. Ryhmässä kaikki tunteet ovat sallittuja, jokainen ihminen saa käydä läpi niitä ajatuksia ja tunteita, joita läheisen kuolema nostattaa. Menettäminen nostaa esiin syviä kysymyksiä ja tunteita sekä elämästä että kuolemasta. Surun lisäksi syllisyyden, ikävän, yksinäisyyden, vihan, katkeruuden ja häpeän, joka usein liittyy läheisen itsemurhaan, toivon ja epätoivon kysymyksen, myös suhteen Jumalaan. Voi nousta viha myös Jumalaa kohtaan.

Suru on elämän ja uskon vuoropuhelua ja usein, kun surun matkassa on kulkenut riittävän pitkään ja hartaasti, se synnyttää jotakin uutta.

Jokaisen suru on ainutlaatuinen. Surun syvyyttä tai sen kestoa ja ilmenemismuotoja ei toinen voi määrittää.

Sururyhmän yksi tärkeä sanoma onkin, että jokainen saa surra omalla tavallaan, mutta voi helpottaa, kun tuntemuksiaan jakaa toisten samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien kanssa. Etsitään yhdessä kysymyksiä elämästä ja kuolemasta ja mietitään, mistä ja minkälaisia vastauksia voisi löytyä.

Sururyhmä on elämän jakamista yhdessä lähimmäistensä kanssa.

● RAUNI PEKKALA  
Diakonissa

Keski-Lahden seurakunta



Tuija Hyttinen

# Missä on surun tila?

**Pitkälle surulle ei aina ole tilaa nuorten elämässä. Viime vuoden lopulla käynnistyi ensimmäistä kertaa nuorten sururyhmä Kuopiossa.**

– Tai oikeastaan sururyhmä on vähän huono nimitys, sillä se saattaa ehkä säikäyttää potentiaalisia osanottajia. Itse kutsuisimme sitä ennemminkin selviytymisryhmäksi, ryhmää vetävät nuorisotyönohjaajat **Anu Viippola** ja **Niklas Grönholm** pohtivat syksyllä ennen sururyhmän käynnistymistä.

– Emme lähde etsimään vastausta kysymykseen miksi. Sen sijaan tarkoituksena on, että tapahtunut hyväksytäisiin ja surun kanssa opittaisiin elämään.

Ajatus nuorten sururyhmästä on itänyt jo useamman vuoden ajan

– Käytännön työssä on tullut selväksi, että vertaistuelle on tarvetta, Grönholm selvitti.

– Monesti olen kokenut avuttomuutta, kun olen tavannut nuoria, jotka ovat menettäneet läheisensä. Jotkin heitä olisi halunnut tukea, mutta välttämättä oikeita työkaluja ei ole ollut, Viippola puolestaan pohti.

Viippolalle ja Grönholmille tarjoutui tilaisuus kehittää näitä työkaluja, sillä nuorten sururyhmän käynnistäminen ja kehittäminen on osa heidän Diakin sosionomiopintojensa yhteistä lopputyötä.

## **Jokaisen suru on omanlaisensa**

Ryhmänvetäjät eivät halunneet etukäteen luoda liian tiukkoja raameja taapamisten sisällölle.

– Yritämme painottaa sitä, että jokaisen suru on omanlaistansa. Kaikkien ei ole pakko surra saman kaavan mukaan.

– Ryhmässä voi kertoa omasta surustaan, mutta voi myös olla hiljaa.

Tarkoitus on, että keskustelun ohella tehdään myös jotain muuta.

– Mahdollisesti se voisi olla jonkinlaista käsillä tekemistä. Musiikistakin monet voivat löytää keinon sanoittaa omaa suruaan.

– Kuuntelemme osallistujien toiveita ja etenemme sen mukaan.

## **Rohkeasti mukaan**

– Mukaan voi tulla vaikka menetyksestä olisi jo pitkään aika. Sen sijaan emme suosittele ryhmää sellaiselle, jonka läheinen on kuollut vasta hyvin hiljattain. Yleensä on hyvä odottaa ainakin muutama kuukausi, että shokkivaihe menee ohi, ohjaajat pohtivat.



Viippola ja Grönholm tietävät, että monilla nuorilla on aikamoinen kynyn puhua surustaan.

– Ryhmään lähteminen vaatii rohkeutta – mutta se askel kannattaa ottaa.

Ryhmä ei ole minkään yksittäisen seurakunnan palvelua vaan kaikille seurakuntalaisille avoin. Myöskään ikähaarukkaa ei ole haluttu rajata.

– Nyt on tarjolla sururyhmiä niin lapsille, nuorille kuin aikuisillekin. Hakija saa itse pohtia, mikä ryhmä olisi hänelle se sopivin.

## Hämmästyttävää elämänviisautta

Ensimmäiseen Kuopion seurakuntien nuorten sururyhmään osallistui lopulta kolme nuorta.

– Tässä yhteydessä ryhmän koko oli oikein toimiva, Viippola ja Grönholm kertovat.

– Kuten jo etukäteen arvelimmekin, oli kohderyhmää vaikea saada liikkeelle näin arassa, henkilökohtaisessa ja avoimuutta vaativassa asiassa.

Ohjaajien mukaan tunnelma ryhmässä oli aluksi ujo uusien ihmisten kesken ja kipeän asian äärellä.

– Pian puheenvuoroissa nousi kuitenkin esille hyvinkin painavia asioita.

– Näillä nuorilla on hämmästyttävää elämänviisautta sekä syviä ajatuksia elämästä ja kuolemasta.

Ohjaajat kertovat mykistyneensä siitä rohkeudesta, joka nuorissa on.

– Olemme kiitollisia, että saimme tehdä työtä näin diakonisesta näkökulmasta. Olimme siellä, missä ihmiset ovat arimmillaan. Olimme oppimassa.

– Saimme huomata sen, että vertaistuki on parhaimmillaan merkillisen voimakas asia.

## Hiljaisuuden merkitys konkretisoitui

Nuorten sururyhmässä keskustelu oli luonnollisesti suuressa roolissa.

– Sen lisäksi muun muassa tuunassimme muistojen äärellä valokuvakehykset menetetyn rakkaan kuvalle sekä askartelimme kollaasit selviytymis-

keinoista ja voimavaroista. Erilaisten harjoitteiden ja tunnekorttien avulla ryhmässä myös kuvailtiin menetyksen nostattamia tunteita.

Tapaamisten välillä oli myös kotona mietittäviä tehtäviä.

Viippolan ja Grönholmin mukaan sururyhmässä konkretisoitui hiljaisuuden merkitys.

– Ei nuorillekaan tarvitse joka minuutin olla tekemistä täynnä. Pienryhmää ohjattaessa ei pidä olettaa mitään eikä liikaa palata jo käsiteltyihin asioihin. Silloin on tilaa hiljaisuudelle ja hetkestä nousevien ajatusten jakamiselle.

– Surun ja siihen liittyvien tunteiden lisäksi oli tärkeää myös pitää esillä keinoja surun kanssa elämiseen.

## Suuri sydän, kuulevat korvat

Niin ohjaajien kuin osallistujienkin kokemukset nuorten sururyhmästä ovat rohkaisevia.

– Palautteessaan nuoret kertoivat saaneensa uusia näkökulmia suruun ja sen kanssa elämiseen. He pitivät tällaista ryhmää tärkeänä.

– Tavoitteena on, että ensi syksynä Kuopiossa aloitettaisiin seuraava nuorten sururyhmä. Toivottavasti tästä arvokkaasta työmuodosta tulee pysyvä osa Kuopion seurakuntien nuorisotyön tarjontaa.

Viippola ja Grönholm rohkaisevat myös muita seurakuntia käynnistämään vastaavanlaisia ryhmiä.

– Työ vaatii ennen kaikkea suuren sydämen, avoimen katseen ja kuulevat korvat. Huolellinen valmistautuminen on tärkeää, mutta hetken pitää antaa viedä.

– Olemme koonneet nuorten sururyhmämateriaalia ja toivomme, että siitä on apua myös muille asiasta kiinnostuneille.

## Lapsen surua ei voi sivuuttaa

Kun pieni lapsi kohtaa surun, hänen keinonsa käsitellä asiaa ovat rajalliset ja toisenlaiset kuin isomman ihmisen.

– Lasten sururyhmissä meillä on käytössä terapianuket, joista ensin

pystytetään oman perheen kaltainen nukkerivi. Sitten lapsi saa oman perheensä rivistä kaataa sen nukan, jonka kuolema on kaatanut. Siinä lapset näkevät konkreettisesti, että meiltä puuttuu nyt isä ja teiltä äiti, meillä on kummallakin suru ja siitä me saamme yhdessä puhua, kuvaa Kuopiossa lasten sururyhmiä vetävä diakonissa **Maarit Kirkinen**, joka vetää ryhmiä **Riitta Murtorinteen** kanssa.

– Lapsi voi ajatella menevänsä kuoltuaan isän viereen tai äidin kainaloon, nuori voi puhua vaikkapa lampun sammumisesta. Vauvalle jo nukahtaminen on pieni kuolema ja hylkääminen pahempaa kuin kuolema – jo hyvin pieni lapsi tuntee läheisen menetyksen, selvittää kuvataideterapeutti ja kouluttaja **Katriina Jääskeläinen**, joka on kouluttanut kuopiolaisia kirkon työntekijöitä kohtaamaan surevia.

Jo Kalevalassa kehoitetaan antaman surun ja itkun tulla kun ne tulevat.

– Miten sitten kohdata surevaa pientä? Olen neuvonut, että ota lippalakki pois, kyykisty lapsen tasolle ja kysy, mitä lapsi tarvitsee. Kerro, että olet tullut auttamaan häntä! Olellista on elämän ja arjen jatkuminen, syöminen ja nukkuminen kuten ennenkin.

– Lapsi voi väistää omaa suruaan ja säästää vanhempiaan, jotta jäljelle jäänyt olisi vielä jäljellä kauan. Käsittelemätön suru jää möykyksi, joka voi muuttua katkeruudeksi ja vihaksi. Myös pettymyksen ja vihan tunteet pitää saada kohdata, ja ryhmä voi siihen olla hyvä kanava, Jääskeläinen kertoo.

Joskus lapsi myös syyllistää itseään. Nuori, jonka kehitystehtävä nuorena on päästä irti lapsuuden perheestä, voi olla erityisen haastavassa tilanteessa, jos hän menettää vanhempansa. Se voi näkyä ”jumittamisena” esimerkiksi opiskeluaikana.

– Syntymä ja kuolema ovat ihmisen osa. Muistoja kannattaa vaalia. Mitä äiti sanoisi nyt? Mitä isä neuvoisi nyt?

– Ei isä ole kuollut. Se elää täällä näin, mun sydämessä.

● HELI HARING JA ULLA REMES

Laajan valikoiman ja hyvän palvelun kristillinen kirjakauppa, josta löydät kaikkien kustantajien kristilliset kirjat. Tervetuloa ostoksille myymälään ja verkkokauppaan!

  
**SACRUM**  
Kaikkea maan ja taivaan väliltä.



**17<sup>01</sup>**

Irja Askola

### Pyhän kanssa piilosilla

Tuoretta kirkon uskon sisällön pohdintaa ja puhetta avarasta armosta: Jumala toivottaa jokaisen ihmisen tervetulleeksi. Kirjan tekstit viestivät levollisuutta ja lohdutusta, niissä on kepeyttä ja leikkimielisyyttä sekä myös selkeitä äänenpainoja, jotka kehottavat työhön tasa-arvon ja lähimmäisenrakkauden puolesta. Keskellä elämää Pyhä on mukana, hipaisee ja kutittelee odottamatta. Christer Åbergin kuvitus.

**17,01** (18,90), yli 20 kpl **16,00**, yli 100 kpl **14,90**



**26<sup>10</sup>**

Mari Ahvenjärvi

### Koko perheen hartauskirja

Kirja sisältää hartauden vuoden jokaiselle päivälle. Kirjan avulla perhehartauden pitäminen on helppoa ja mukavaa. Lapsilla on lupa kysyä ja uskolla tilaa kasvaa.

**26,10** (29,00)  
PERUSSANOMA



**34<sup>92</sup>**

Raili Gothóni

### Auttava kohtaaminen 2

– Sielunhoidon perusteet ja käytäntö

Teoksessa kuvataan sielunhoidossa käytettäviä yleisimpiä menetelmiä sekä eri elämäntilanteissa ja -tilanteissa olevien ihmisten sielunhoidollista kohtaamista. Kriisien, mielenterveyden sekä terveen ja epäterveen uskonnollisuuden kysymyksiä suhteessa sielunhoitoon. Teos tukee sielunhoitajaa kohtaamaan ihmisen rajallisuutta kärsimysten, kuoleman ja surun keskellä.

**34,92** (38,80)



**22<sup>41</sup>**

Wilfrid Stinissen

### Tänään on Jumalan päivä

Kirja on kokoelma hartauksia vuoden jokaiseksi päiväksi. Stinissenin uskonhahmotukseen kuuluu ajatus hiljaisesta rukouksesta Jumalan rakastavan katseen alla. Siinä ihminen voi kasvaa omaksi itsekseen. Ei kukaan tunne ihmistä niin kuin Jumala. Jokaisen kuukauden aloittaa rukous ja kirkkovuoden juhla-ajat on otettu huomioon.

**22,41** (24,90)



### Virkapaita

Vihreä tai musta, naiselle tai miehelle EU:ssa suomalaisten kaavojen mukaan valmistettu virkapaita.

lyhythihainen, sekoite **42,00**  
lyhythihainen, puuvilla **52,00**  
pitkähihainen, sekoite **46,00**  
pitkähihainen, puuvilla **56,00**



### Virkapaita

Vihreä tai musta, naiselle tai miehelle Kotimainen, käsintehty laatupaita.

lyhythihainen, sekoite **59,00**  
lyhythihainen, puuvilla **69,00**  
pitkähihainen, sekoite **69,00**  
pitkähihainen, puuvilla **79,00**



lyhyt-  
hihainen  
**60<sup>00</sup>**

pitkä-  
hihainen  
**65<sup>50</sup>**

### Bambutrikoinen virkapaita

Musta ja vihreä, miesten- ja naisten mallit.

lyhythihainen **60,00**  
pitkähihainen **65,50**

# Kannattaako kehitysapu?

## Usko kehitysapuun horjuu

Välillä minulla loppuu usko kehitysapuun ja kansainväliseen diakoniaan.

Toki kuulen työstä paljon hyvää. Suurin osa alan tiedotuksesta on niiden käsissä, jotka tekevät kyseistä työtä. On satavarmaa, etteivät he kerro asioista objektiivisesti, koska heidän tavoitteensa on pitää tukijat mukana pelissä.

Siksi epäilen kovin, että avun vaikuttavuutta liioitellaan ja pieleen menneet hankkeet haudataan kaikessa hiljaisuudessa. Viesintä kun ei ole tiedottamista, vaan markkinointia.

En aina usko entisten lähetystyöntekijöiden omaakaan kertomusta työn vaikuttavuudesta.

Tietenkin he ovat solidaarisia entisille työnantajilleen ja oman työnsä seuraajille. He haluavat itsekin uskoa, ettei heihin ole turhaan satsattu niin suurta taloudellista panostusta.

Siksi olen varma siitä, että hekin värittävät tarinaansa kotiin päin.

Emme oikeasti tiedä, miten vaikuttavaa apu on. Kehitysyhteistyön tiedottaminen ei ole puolueetonta.

Myös kertomukset kehitysmaiden oloista horjuttavat uskoani työn mielekkyyteen. Viemme apua sellaisiin maihin, joissa on myös komeita kaupunkia, teollisuutta ja jopa puolustusvoimat suihkuhävittäjiin.

Kaikki eivät siis ole köyhiä ja nälkäisiä, vaan kurjuus sijoittuu maaseuduille ja kaupunkien slummialueille.

Keitä meidän köyhäinapu tukee näissä tilanteissa? Toki pulassa olevia ihmisiä, mut-

ta epäsuorasti autamme myös parempiosaisia. Maaseudun köyhät ja slummien matalapalkkaiset ihmiset tarjoavat heille halpaa työvoimaa.

Muutakaan vaihtoehtoa ei tietenkään ole. Pulassa olevia on autettava, vaikka tuki koituu osittain niillekin, jotka hyötyvät ihmisten huonosta tilanteesta.

Lähetystyöntekijät kertovat välillä siitä, kuinka paikallinen kulttuuri hidastaa hyvinvoinnin kasvua.

Uutta ei halutakaan oppia, vaan kaikki on tehtävä esi-isien tapaan. On käytettävä lyhyttä kuokkaa, vesi on haettava kaukaa ja tarpeet on tehtävä lähijärven rantaan, koska niin on tehty ennenkin eivätkä kylän vanhimmat halua muuttaa perinteitä.

Tämäkin nakertaa uskoani avun mielekkyyteen. Minusta alkaa tuntua, että kurjuus johtuu tyhmydestä. Tyhmyyttä vielä lisäävät monet taikauskot, jotka estävät järkiajattelun.

Koko kulttuuri on niin nurinkurinen, että sen muuttaminen on tuskallisen hidasta. Ei ihme, että kehitystyön panos-tulos-suhde on niin surkea.





Kristiina Kontonlehti

# Vapaaehtu- tukihien

**Äänekosken seurakuntaan syntyi pari vuotta sitten saattohoidon tukihenkilöiden vapaaehtoisryhmä. Aloite tuli juuri eläkkeelle jääneeltä terveydenhoidon ammattilaiselta. Haasteeseen tarttui kaksi seurakunnan työntekijää organisoijiksi ja yhdyshenkilöiksi. Nyt ryhmään kuuluu kuusi henkilöä. Tärkeintä on rinnalla kulkeminen ja läsnäolo potilaan viime vaiheissa. Vapaaehtoinen voi tukea myös omaista.**

– Oma syöpää sairastanut äitini joutui lopulta Jyväskylässä sairaalaan. Asuin perheeni kanssa silloin Lahdessa ja hoidin pieniä lapsiani. Mietin koko ajan, kuka voisi olla äitini tukena, koska ketään läheistä ei Jyväskylässä ollut, pohtii ryhmän ideoija.

– Joiltakin läheiset puuttuvat tai he eivät jostain syystä voi käydä sairasta tervehtimässä. Kuolevan rinnalla valvova omainen tahtoo ehkä levähtää tai käydä asioilla.

Läheiset voivat tarvita myös muunlaista tukea tai keskusteluapua, myös omaisen kuoleman jälkeen.

Moni haluaa kuolla omassa kodissa. Kotona vakavasti sairasta hoitavat ovat yleensä lujilla.

## ”Nyt on aikaa kohtaamiseen”

Ryhmän perustaja sai muutamalla puhelinsoitolla kokoon kuusi juuri eläkkeelle siirtynyttä kollegaa. Ryhmä muodostui siis ammattitaitoa omaavista. Tämä ei tarkoita sitä, että saattohoidon vapaaehtoisuus olisi tarkoitettu vain ammattilaisille. Potilaan hoi-

toonhan he eivät osallistu.

Ihmettelen, kuinka helppoa heidän oli saada mukaan, sanoo kokoonkutsuja.

Ryhmäläiset kertovat yhteen ääneen kokemuksiaan työvuosiltaan. Kuinka olisi tahtonut jäädä kuolevan vuoteen viereen, kuinka olisi halunnut kohdata omaiset pysähtyen heidän tilanteeseensa. Mutta oli riennettävä hoitotehtäviin. Aikaa ei ollut tarpeeksi sille, mitä oikeasti olisi tahtonut. Eikä ihmisiä.

Oliko Suomen terveydenhuoltojärjestelmässäkään silloin yhteistä ja kokonaisvaltaista näkyä saattohoitoon panostamisesta?

## Seurakunta kohtaa kaupungin terveydenhuollon

Jo ideavaiheessa aloitteentekijä otti yhteyttä diakoni **Jaana Muurikaiseen**. Hänen työparikseen hankkeeseen tuli seurakuntapastori **Heli Salvi**. Molempien vastuualueeseen seurakuntatyössä kuuluvat surupiirit ja kuoleman kohtaaminen.

Sitten ryhdyttiin työhön. Yhteisen pöydän ääreen istuivat Äänekosken kaupungin vanhuspalvelujohtaja, sairaalan osastonhoitaja, kotisairaanhoidon ja palvelutalojen edustaja, seurakunnasta ryhmän ideoija ja työpari Muurikainen-Salvi.

Oli opeteltava eri organisaatioiden, terveydenhuollon ja seurakunnan, vuoropuhelua. Molemmilla ovat omat tulokulmansa, vakiintuneet toimintatapansa ja kielensä, kertoo Muurikainen.

Miten tukihenkilötoiminta löytäisi sijansa hoitolaitosten arjessa ja työkäytänteissä? Varsinkin kun kaupungin terveydenhuollon organisaatio on muuttunut viime vuosina rajusti ja uutta terveyskeskusta vuodeosastoinen parhaillaan rakennetaan. Yhteisymmärrystä edisti se, että kaupungin terveydenhuollon tavoitteisiin sisältyy saattohoidon kehittäminen omissa hoitolaitoksissa.

Neuvonpidon lopputuloksiin kuului kaupungin ja seurakunnan yhteistyönä järjestyt kuusi koulutuspäivää terveydenhoitohenkilöstölle. Koulutuksen teemoina olivat saattohoito, hengelliset kysymykset ja kivunhoito. Myös seurakunnan vapaaehtoisryhmä osallistui koulutuksiin.

## Tukihenkilöpyynnöt yhdyshenkilön kautta

Ryhmä laati esitteen omaisille ja potilaille annettavaksi sekä tiedotteen hoitolaitosten henkilöstölle. Asiasta käy-

# toisesti saattohoidon kilönä

tiin kertomassa vanhainkodin sekä terveyskeskuksen vuodeosaston hoitajille.

Periaatteeksi tuli se, että potilaan ja omaisten tukihenkilöpyynnöt tulevat hoitohenkilöstön kautta yhdyshenkilönä toimivalle diakoni Jaana Muurikaiselle. Hän tarjoaa tehtävää sitten ryhmäläisille.

Näin tukihenkilöksi valikoituu se, jolle tehtävä sopii senhetkisen elämäntilanteeseen. Ettei ketään taakoiteta liikaa, kertoo Jaana Muurikainen.

Ryhmän säännölliset kokoontumiset Muurikaisen ja Salvin johdolla toimivat myös työnohjausena. Lisäksi on käytetty ulkopuolista työnohjausta ja osallistuttu Surukonferenssin koulutuksiin.

Salvi ja Muurikainen hakivat oppia esimerkiksi Pirkanmaan hoitokodista, jossa saattohoidon vapaaehtoisuuden organisointi on viety pitkälle. Lapuan hiippakunta tuki hanketta myöntämällä avustusta Lapro-rahastostaan.

## ”Olisimme valmiita useammankin tueksi”

Pyyntöjä tukihenkilöksi on tullut vielä harvakseltaan. Melkein kaikilla on kuitenkin ollut tilaisuus olla kuolinvuoteen äärellä tai omaisten tukena, sanoo Muurikainen.

Elämän viime vaiheet ovat erilaisia. Tukihenkilön tarpeelle ja läsnäololle ei ole kaavaa; oleminen nousee kustakin hetkestä ja ihmisistä siinä. Joidenkin rinnalla ollaan pitempään, joidenkin



Kristina Kontoniemi

Jaana Muurikainen ja Heli Salvi

lyhempään. Jotkut kuolevat jaksavat vielä sanoa sanasen, joitakin pidetään kädestä kiinni. Joku saattaa puhua hengellisistä asioista, joku ei. Loppuhetken tuloa eivät ammattilaisetkaan aina pysty ennustamaan.

Omaisten kohtaaminen sekä hienotunteinen ja avoin kommunikaatio heidän kanssaan on tukihenkilöiden mielestä tärkeää. Tukihenkilön roolin ja merkityksen tulisi olla molemmille osapuolille selkeää.

– Omaisille läheisen kuolinprosessi on yleensä hämmästyttävä, tunteita liikuttava kokemus, sanoo yksi ryhmäläisistä.

– Toivomme, että meitä pyydetäisiin enemmän, sanovat ryhmäläiset yhteen ääneen. – Olemme motivoituneita sekä saaneet tukea ja koulutusta.

Ryhmä on yhdessä johtavien hoitajien kanssa pohtinut sitä, miksi pyyntöjä on tullut vähän. Tietävätkö hoitohenkilökunta ja lyhytaikaiset sijai-

set asiasta tarpeeksi? Nähdäänkö tukihenkilön tarve ja osataanko sitä tarjota? Koetaanko vapaaehtoisuus vaivaksi? Joskus myös päätökset saattohoidon aloittamisesta saattavat pitkittyä.

Onko meillä ylipäätään suomalainen jaksamisen traditio, jossa oleminen oman läheisen sairasvuoteen vierellä apua pyytämättä on kunnia-asia, vaikka voimat hupenisivatkin?

Yhdeksi keinoksi ryhmän tutuksi tekemiseen syntyi kolmen kuukauden kokeilu. Siinä tukihenkilöt vuorottelivat kerran viikossa parin tuntia terveyskeskuksen vuodeosastolla vapaaehtoisina. Parhaillaan tehdään kyselyä henkilökunnalle, kuinka vapaaehtoisuus koettiin sairaalan kannalta.

## Mitä olemme oppineet?

Uutta syntyy vain, jos ottaa epäonnistumisen riskin. Uuden synty edellyttää työtä ja opettelua, on oltava kärsivällinen. Organisaatioiden kohtaaminen, vuoropuhelu, palautteen antaminen ja vastaanottaminen häivyttävät ennakkoluuloja. Äänekosken vapaaehtoisryhmän matkan on vasta alussa, mutta siedämme keskeneräisyyttä.

● HELI SALVI

Seurakuntapastori  
Äänekosken seurakunta

Vapaaehtoisryhmä ei esiinny jutussa omilla nimillään, etteivät pyynnöt ohjautuisi suoraan heille vaan yhdyshenkilölle.

# Puhetta haudan partaalla

Vainajan omaisia kohdattaessa tulee toisinaan esiin hyvin rankkoja ja raskaita tuntemuksia, kertoo Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan kappalainen **Reijo Sillanpää**.

Papin vetävät hiljaiseksi varsinkin nuoren ihmisen kuolema tai kun samaa perhettä kohtaa lyhyen ajan sisällä useampi onnettomuus.

Helppoja selityksiä ja sanoja ei ole olemassa kaikkiin tilanteisiin. Joskus voi vain yhtyä suruun ja osoittaa myötätuntonsa halaamalla tai olemalla hiljaa läsnä.

– Sitä surun ja lohduttomuuden määrää on vaikea kuvailla, kun lapsensa menettänyt äiti lyhyistyy totaalisesti ja muut joutuvat taluttamaan ja tukemaan häntä.

– Useimmat kuolemat saavat selityksensä korkeasta iästä tai sairauksista, mutta jotkut kuolemat tuntuvat kohtuuttomilta. Kun joku omainen on kertonut katkeruudestaan, olen sanonut, että kyllä minäkin olen joskus puinut nyrkkiä Jumalalle, Sillanpää sanoo.

– Onneksi meillä on kuitenkin Jumala, jolle voi osoittaa nämäkin tunteet, hän lisää.

## Jokainen on ollut jollekin tärkeä

Hautajaisia valmisteltaessa Reijo Sillanpää tapaa yleensä omaiset etukäteen. Hän haluaa löytää jotakin henkilökohtaista sanottavaa vainajasta sekä jonkin liittymäkohdan Raamatun sanoman ja ihmisen elämän välille.

Joskus tapaaminen etukäteen ei onnistu tai omaiset eivät kerro juurikaan vainajasta. Kristillisen sanoman voi kuitenkin aina tuoda hautajaispuheeseen yleisellä tasolla.

– Ihmisissä on monia puolia. Pääsääntöisesti omaisilla on mielessä lämpimiä ja hyviä muistoja vainajasta. Silloin tällöin he kertovat myös vaikkapa rankasta alkoholinkäytöstä tai itsetuhoisuudesta, joihin en yleensä viittaa omassa puheessani.

– Joidenkin ihmisten, esimerkiksi hyvin iäkkäiden vanhusien, kuolema ei näytä herättävän lähiomaisissa isompia tunteita suuntaan tai toiseen vaan asiaan suhtaudutaan kevyesti.

– Mutta sitten tilanteeseen saattaa tulla lastenlapsia, jotka surevat itku silmissä. Koskaan ei pitäisi unohtaa sitä, että jokaisen ihmisen lähtö voi olla joillekuille kova surun paikka, Reijo Sillanpää pohtii.

## Lupa itkeä ja surra

Kirkkoherranvirastosta kerrotaan perusasiat, jotka omaisten tulee ottaa huomioon hautajaisia järjestettäessä. Papin kanssa käydään läpi toiveita, jotka liittyvät virsiin, musiikkiin ja muistotilaisuuteen.

Hautajaisissa pappi ohjaa ja neuvoa, mitä milloinkin tapahtuu. Omaisten ei tarvitse jännittää, kuinka toimitus etenee muodollisesti, vaan he saavat keskittyä rauhassa itse asiaan, Reijo Sillanpää korostaa.

– Koetan viestiä, että läheisillä on lupa itkeä ja surra. Tunteita ei tarvitse pelätä. Vanhassa siunauskaavan rukouksessa pyydetään, ettemme unohtaisi surun ja menetyksen hetkellä iankaikkisen elämän toivoa ja kirkkautta.

Reijo Sillanpää tukeutuu hautajaispuheissaan kristilliseen uskoon taivaasta, jossa Isä on vastassa.

– Luther puhuu niistä, jotka ovat menneet edeltä uuteen maahan ja kaupunkiin, jonne me tulemme aikanamme pe-



## Traagisimmat kuolemat ja ihmiskohtalot panevat kokeneenkin papin tunteet kuohumaan hautajaisissa, myöntää Reijo Sillanpää.



rässä. Joissain hautajaisissa voi aistia vahvasti, että juuri näinhän me kuljemme tässä sukupolvien saatossa, vuorollamme kohti taivaan kotia.

### Läsnäoloa ja kipuihin samastumista

Hautajaispuhe on kirkollisissa toimituksissa pidettävistä puheista vaativin, Reijo Sillanpää kokee. Hautajaiset tuntuivat hänestä erityisen raskailta, kun omassa elämässä oli synkkä vaihe 2000-luvun alussa: kummityttö ja muita läheisiä kuoli, avioero...

– Elämä oli yhtä kipuilemista. Kun on itse heikoilla, kokee hautajaistenkin kuormittavuuden toisella tavalla. Raa-

dollisesti sanottuna silloin on vain ajateltava, että tämä on minun työtäni. Rutiini auttaa.

– Vaikka omat tunnelmat olisivat minkälaisia, on muistettava, että tilaisuus on aina omaisille ainutkertainen. Jos en aina osaakaan ilmaista ajatuksiani erityisen koskettavasti, niin yritän ainakin olla mahdollisimman vahvasti läsnä tilanteessa.

– Koetan samastua myös ihmisten kipuihin. Läsnäolo on niin hautajaispuheessa kuin muussakin papin työssä kaiken lähtökohta, näkee Reijo Sillanpää.

Pappina hänen ei tarvitse turvautua vain omiin sanoihinsa ja ajatuksiinsa. Evankeliumi itsessään koskettaa ja hoitaa.

– Ihmisessä on sellaista kosketuspintaa, johon Jumalan sana voi tulla. Kunpa sen evankeliumin osaisi paketoita siunauspuheessaan sellaiseen muotoon, että omaiset herkistyisivät tarttumaan siihen – kuuntelemaan ja oivaltamaan, mitä Jumalalla on heille sanottavanaan.

### Lohtua kuoleman kohdatessa

Käytännöllisen teologian yliopistonlehtori **Sini Hulmi** opettaa Helsingin yliopistossa papiksi opiskeleville hautajaispuheiden pitämistä.

– Keskeinen kysymys on, kuinka kirkko ja kristinusko voivat olla ihmisten tukena elämän käännekohtassa. Mitä kristinusko tuo uuteen elämänvaiheeseen ja kuinka kohdata kuolema kristittyinä?

– Hautajaiset ovat jumalanpalveluksia. Puheiden sisältö nousee siitä, mitä lohtua kristillinen usko antaa vainajan omaisille. Pappi kohtaa ihmiset ja tuntee heidän tilanteensa, Sini Hulmi sanoo.

Vainaja saatetaan viimeiselle matkalleen rukouksin, mutta puhe on suunnattu saattajajoukolle.

– Suuri osa suomalaisista käy jumalanpalveluksissa harvoin. Kyseessä ei ole evankelioimistilaisuus, mutta tälle suurelle hiljaisten kristittyjen ja kirkon jäsenten joukolle on merkittävää kertoa kristinuskon tuomasta toivosta. Arkoja kristittyjä voi kannustaa elämään kristittyinä.

– Jumalanpalveluksen muodot ja kirkollinen kielenkäyttö eivät ole tuttuja kaikille hautajaisiin osallistujille. Siksi pappien on osattava ilmaista kristinuskon sanoma sellaisella kielellä, joka voi puhutella kirkosta vieraantuneitakin, Sini Hulmi opastaa.

● JANNE VILLA



Kuvat: Carl Theodor Dreyer: Ordet / Sana 1955 Palladium Film / KAVI

Olin kirkon koulutuksessa, vietettiin hartaushetkeä. Hartauden pitäjä luki katkelman edellisen viikon evankeliumista. Teksti oli Matteuksen evankeliumista ja tällainen: Kun Jeesus vielä puhui heille, sinne tuli eräs synagogan esimies. Hän kumartui maahan Jeesuksen edessä ja sanoi: *”Tyttäreni on kuollut juuri äsken, mutta tule ja pane kätesi hänen päälleen, niin hän virkooa.”* Jeesus nousi ja lähti miehen mukaan, ja opetuslapset seurasivat häntä. — Kun Jeesus tuli esimiehen taloon ja näki huilunsoittajat ja hälisevän ihmisjoukon, hän sanoi: *”Menkää pois! Ei tyttö ole kuollut, hän nukkuu.”* Hänelle naurettiin. Mutta kun väki oli ajettu ulos, Jeesus meni sisään ja otti tyttöä kädestä, ja tyttö nousi. Teksti luettiin useampaan kertaan. Hartauden pitäjä pyysi meitä sitten valitsemaan sanan ja lauseen, joka siinä hetkessä oli jäänyt tekstissä puhuttelemaan. Itselleni oli jostain mielen pohjalta noussut kaksi sanaa: *”Hänelle naurettiin.”*

Jälkeenpäin jäin miettimään, miksi juuri tuo kohta puhutteli. Teksti oli mitä vakavin, aiheena kuolema, vielä lapsen kuolema ja vanhemman hätä. Siitä ei juuri ole naurun aiheeksi.

Muistikuvat alkavat jäsenyä, kun on tilaa ajatella. Oivalsin päivän mittaan, että nauru oli tarttunut, koska se liit-

tyi kaukaisesti yhteen elämäni merkittävimpään elokuvakokemukseen. Olin nähnyt elokuvan ensimmäisen kerran televisiosta, ja silläkin uhall, että saatan pilata joltain järisyttävän ensikokemuksen, kerron omastani nyt sinulle.

Katsoin tanskalaisen Carl Theodor Dreyerin elokuvaa *Sana* (1955). Elokuva

pohjautuu niin ikään tanskalaisen Kaj Munkin samannimiseen näytelmään. Munk oli luterilainen pappi ja kirjailija, ja *Sana* on tarina rakkaudesta ja uskon kriisistä. Aivan elokuvan lopussa ollaan surukodissa, sillä yksi päähenkilöistä, nuori perheenäiti, on vauvansa kanssa kuollut vaikeaan synnytykseen. Vainaja



# Hänelle naurettiin



on jo puettu arkkuun, joka on jäähyväisiä varten avoimena maalaistalon kamarissa. Pian arkku vietäisiin kirkkomaalle ja laskettaisiin hautaan. Seinän takaa isosta tuvasta kuuluvat jo saattoviret. Vainajan lisäksi kamarissa on kolme miestä mustissaan, yksi heistä vainajan surun murtama puoliso.

Kamariin astuu seurakunnan paimen myllynkivikauluksessaan. Hän puhuu kauniisti ja lohduttavasti, juuri samalla tavalla kuin itsekin olen puhunut siunaustilaisuudessa: kuolema on tullut yllättäen ja liian varhain, mutta kristittyinä meillä on lupa pitää kiinni ylösnousemuksen ja jälleennäkemisen toivosta.

Ovesta astuu parroittunut mies vilapaidassaan, vainajan mieleltään järkynyt lanko. Hän kysyy surevilta, eikö teille ole tullut mieleen pyytää Juma-

laa antamaan **Inger** (se on kuolleen nimi) takaisin elämään. ”Nyt sinä pilkkaat”, sanoo joku. Parrakas alkaa epäroidä, mutta hänen viereensä hiipii vainajan pikku tytär ja tarttuu miestä kädestä sanoen: ”Setä, älä viivyttele.” Tämä kääntyy lapsen puoleen: ”Uskotko tosiaan että voin tehdä sen.” ”Tietysti setä, mutta pidä kiirettä!”

Pitäen edelleen tyttöä kädestä vilapaitamies kääntyy vainajan puoleen: ”Kuule minua sinä, joka olet kuollut...” Pappi nousee ja alkaa estellä: ”Hän on tullut hulluksi!” Parrakas vaikenee, kerää rohkeutensa ja jatkaa rukoustaan: ”Jeesus Kristus, jos on mahdollista, anna minulle sana, anna tämän vainajan herätä henkiin.” Sitten hän puhuttelee vainajaa: ”Inger, Jeesuksen Kristuksen nimessä, nouse!”

Kuva siirtyy arkussa makaavaan, ja pitkältä tuntuvan ajan päästä hänen sormensa liikahtavat. Kaikki huoneessa kavahtavat pystyyn, kauhusta kalpeina. Vain lapsen kasvoille leviää hymy. Vainajan aviomies astuu nyt arkun ääreen, kutsuu yhä liikkumaton vaimoan nimeltä. Taas pitkä hiljaisuus, ja vainaja raottaa vähän silmiään.

Taide on vaikea asia määriteltäväksi, mutta pohjimmiltaan lienee kyse jostain itsessään arvokkaasta ja jär-

keästä. Tähän liittyen on myös esitetty, että taiteen tekeminen liittyy totuuden tavoittelemiseen. Dreyer on helppo lukea näihin luonnehdintoihin. Amerikkalainen käsikirjoittaja-ohjaaja **Paul Schrader** on puolestaan pohtinut uskonnon ja elokuvan suhdetta. Schrader oli saanut tiukan kalvinistisen kasvatuksen ja näki ensimmäisen elokuvansa vasta nuorena miehenä, mikä selittää hänen kiinnostustaan aiheeseen. Uskontotieteellistä termistöä käyttäen Schrader liittää uskonnon tuonpuoleiseen, transendenttiin. Elokuvan kielelle tuonpuoleinen taipuu erinomaisesti, ja *Sanan* järjestyttävässä loppukohtauksessa on tuonpuoleisen voima vertaansa vailla läsnä.

Silti kyseessä on mitä realistisin elokuva. Mitään erityisiä efektejä ei käytetä. Pelkistetty näyttelijäntyö ja yksinkertainen rukous, pitkä hiljaisuus ja arkussa makaavan tuskin huomattava sormien liikahtus. Muistan, kuinka kohtaus ensi katsomalta järkytti. Realistinen saa yhtäkkiä täysin odottamattoman käänteen ja tuonpuoleinen tulee länsäolevaksi kuin rajuilma. On helppo liittyä brittiläisen kriitikon **Geoff Andrew'n** sanoihin: ”*Sanan* suuruus piileekin juuri siinä, että kun ihme tapahtuu, elokuva on jo ansainnut katsojan luottamuksen rehellisyydellään: hän ymmärtää valkokankaan hahmoja, sillä heidän tekonsa, tunteensa, ajatuksensa ja epäilynsä ovat samanlaisia kuin katsojan.”

Jos taiteen tehtävä on etsiä totuutta, *Sana* tutkii, ravistelee ja siivoaa katsojan sielua pohjia myöten: sinä epäuskoinen, et uskonut kuolleen nousevan, et edes elokuvassa. Juuri niin: ”*Hänelle naurettiin.*” Ainakin hetken olit epäuskoisten joukossa, mutta kun kuollut avasi silmänsä, etkö tuntenutkin aitoa hämmästyä ja ihmetystä, jopa onnea. Ja Ingerin tiedustellessa vauvan kohta- loa sait hänen kanssaan lohtua sanoista: ”Lapsi elää Jumalan luona.”

● PEKKA REHUMÄKI  
Johtaja  
KJY



Olemme Tallinnassa, Nõmmen kaupunginosassa. Kaupunginosa on vehreystään tunnettu. Kapeat kadut ja vanhat omakotitaloalueet risteilevät mäntymetsän keskellä. Täällä sijaitsee myös Viron luterilaiselle kirkolle kuuluva pitkäaikaishoidon sairaala, Tallinnan Diakoniasairaala.



Teija Toivari

# Tallinnan Diakoniasairaala

Sairaala on toiminut vuodesta 1999. Rakennuksessa oli tätä ennen työperäisten sairauksien laitos. Sairaalarakennus koostuu kolmesta kerroksesta. Vain yhdessä kerroksista oli tehty kevyt pintaremontti ennen Diakoniasairaalan avaamista. Koko rakennus kaipasi kipeästi peruskorjausta. Alku oli vaikeaa ja tulevaisuus epävarmaa. Kaikki merkit viittasivat siihen, että sairaalan toiminta ei voisi jatkua kovinkaan pitkään.

Toivoa tulevaisuuden suhteen antoi syntynyt sopimus Viron sairausvakuutuslaitoksen kanssa, jossa Viron valtio sitoutui rahoittamaan osan pitkäaikaishoidosta. Toiminnan jatkuvuus on kuitenkin yhä epävarmaa, koska yksityisten palveluntarjoajien sopimukset kilpailutetaan aina muutamana vuoden välein ja valtion rahoituksen tarkka summa määritellään aina neljännesvuosittain yhä uudelleen. Toinen osa rahoituksesta tulee potilasmaksuista. Koko Virossa omavastuun osa hoitomaksuissa on suhteessa hyvin korkea. Perheet yrittävät ratkaista ongelman parhaansa mukaan. Koska sairaalan talous on tiukkaa, sairaalassa tehtävän työn kehittämiseen tarvittavat varat löytyvät useimmi-

ten erilaisten projektien kautta. Yksi tärkeimmistä projekteista oli vuosina 2002–2004 toiminut Hygienian ja saattohoidon kehittämisprojekti. Projektin sisällä valmistui myös sairaalan sisätilojen peruskorjaus norjalaisyh-teistyönä.

## Sairaala tekee uraauurtavaa työtä

Tallinnan Diakoniasairaala kuvaa sana elämänmyönteisyys ja kotoinen ilmapiiri. Pyrimme toteuttamaan diakonian perusajatusta olla toimimassa siellä, missä tarve on suurin. Tallinnan Diakoniasairaala on pienuudesta huolimatta ollut tekemässä Virossa uraauurtavaa työtä saattohoidon, dementiahoidon ja psykiatrisen kotisairaanhoidon saralla. Sairaalan yhteydessä toimii kotisairaanhoido-osasto, joka tarjoaa tavallisen kotisairaanhoidon lisäksi psykiatrista kotisairaanhoidoa.

Sairaala johtaa sisätautien erikoislääkäri **Jelena Leibur**, joka on luotsannut sairaala jo vuosia läpi erilaisten vaiheiden. Sairaalan värikkäissä tiloissa toimii 60 potilaspaiikkaa ja 16 vanhainkotipaiikkaa. Vanhainkoti-osasto ei ole erikseen, vaan asukkaat ovat

avuntarpeestaan riippuen joko pitkäaikaisosastolla tai dementtia-osastolla. Potilaita hoidetaan 3 osastolla, joiden pienillä sisustuksellisilla yksityiskohdilla on pyritty luomaan kotoisa tunnelma, vaikka tilat ovatkin ahtaat.

Sairaalamme suurin osasto on 40 paikkainen sisätautien pitkäaikaisosasto. Osasto toimii rakennuksen kolmannessa kerroksessa. Potilashuoneet ovat 1–5-paikkaisia. Päiväsaikaan hyväkuntoisimmat potilaat viettävät aikaa päiväsalissa akvaariokalojen touhuja katsellen ja muutaman kerran viikossa toimintaterapian ryhmittuntuihin osallistuen. Kerran viikossa sairaalapastori, **Tanel Ots**, pitää myös hartaushetken. Se on tärkeä tapahtuma varsinkin useille vanhimman ikäryhmän asukkaista. Heille vanhat, hartauden aikana veisattavat virret ovat lapsuudesta tuttuja ja luovat turvallisuuden tuntua arkipäiviin.

## Retkiä, kodikkuutta ja raikkaita värejä

Tänään osastolla käy innostunut kuhina. Lähihoitajat auttavat potilaita pyörätuoleihin ja tuovat alas keltaiseen saliin. Siellä toimintaterapeutti **Hanna-Stina Heinmets** yhdessä osastonhoi-

taja **Larissa Pivovarovan** kanssa etsii potilaille sopivia ulkovaatteita. Autonkuljettaja odottaa ovella valmiina auttamaan potilaita pikkubussiin. Vastaava kokki **Eha Partal** katsoo, että eväskoreihin on varmasti pakattu kaikki tarpeellinen mukaan. On tulos- sa pari kertaa kukaudessa toteutettava retkipäivä. Tänäsuunnataan men- renrannalle. Aikaisempina kohteina ovat olleet esimerkiksi kotieläinpuisto, kirkko, taidemuseo ja kasvitieteellinen puutarha.

Sairaalan toisessa kerroksessa toimii 24-paikkainen dementtiaosasto. Myös tällä osastolla värejä on käytetty rohkeasti huoneiden sisustuksessa, ja potilaiden yhteisessä olohuoneessa on vanhanaikaikaiset kalusteet. Ajatuksena on luoda muistihäiriöistä kärsiville ihmisille ympäristö, joka muistuttaa heitä menneestä ajasta ja sillä tavoin luo heille kotoisen ja turvallisen olon. Dementtiaosasto perustettiin vuonna 2009. Kimmokkeena toimi dementtiahoidon kehittämisprojekti, joka syntyi yhdessä saksalaisten yhteistyökumppaneiden kanssa vuosina 2007–2010. Kyseinen projekti sisälsi sairaalan omien työntekijöiden täydennyskoulutusten lisäksi vastaavan koulutuksen organisoimista ja tarjoamista kuudelle eri pitkäaikaishoidon laitokselle eripuolilla Virossa. Projekti päättyi kansainväliseen dementia- konferenssiin syksyllä 2009. Kyseisen projektin yhteydessä Diakoniasairaala sai myös oman puutarhan.

### Viron ensimmäinen saattohoito-osasto

Dementtiaosaston lisäksi toisessa kerroksessa toimii myös 12-paikkainen saattohoito-osasto, joka on ensimmäinen laatuaan koko Virossa. Kimmokke osaston perustamiseen syntyi norjalaisyhteistyössä, ja osasto avasi ovensa lokakuussa 2002. Ensimmäisen saattohoitoon perehdyttävän koulutuksen henkilökunta sai Oslossa toimivan Diakonovan ja Lovisenbergin saattohoito-osaston kautta. Tuolloin alkanut yhteistyö on jatkunut vuosia. Meillä on useita yhteistyökumppaneita niin täällä Virossa kuin myös muualla. Pitkäaikaissimmat ystävyysuhteet Suomeen ovat pysyneet Helsingin Ter-

ho-kodin ja Lahden Diakonialaitoksen kanssa. Suomen kirkon ulkomaanapu oli saattohoito-osaston avaamisen aikana tukemassa työhönjauksen järjestämistä.

Olemme saaneet paljon ja yritämme myös antaa saatua eteenpäin. Diakoniasairaala on organisoinut Viron kansainväliset saattohoitokongressit vuosina 2006, 2008 ja 2010. Saattohoito-osastollamme on käynyt toisten sairaaloiden työntekijöitä tutustumassa ja opiskelijoita harjoittelemassa. Työntekijämme ovat olleet myös tarjoamassa saattohoitoon liittyvää koulutusta toisille hoitolaitoksille. Muutamat Diakoniasairaalan työntekijöistä olivat myös yhdessä toisten saattohoidosta innostuneiden ihmisten kanssa perustamassa Viron Palliatiivisen hoidon yhdistystä, Palliumia, joulukuussa 2010. Viimeisin saattohoitokongressi vuonna 2012 järjestettiin jo Tallinnan Diakoniasairaalan ja Palliumin yhteistyönä.



### Kuolinvuoteen äärellä

Tänäsuunnataan kii- reinen päivä. Osastolle on saapunut suunnitellusti kaksi uutta potilasta. Heidän lisäksi osastolle on tulos- sa vielä yksi potilas. Osaston kaksi- paikkaiset potilashuoneet ovat ahtaita ja kolmatta vuodetta on sinne hankalaa sijoittaa. Yleensä huoneessa jo olevat potilaat suhtautuvat kuitenkin ymmärtävästi lisävuoteeseen. He tietävät omasta kokemuksestaan, kuinka avuttomalta olo voi tuntua kotona. Virossa kroonisesti sairaiden ihmisten on lähes mahdotonta saada nopeasti sairaalapaikkaa, kun tilanne muuttuu yllättäen huonommaksi. Viikonloppuna kotiin saattaa kuitenkin saada am-

bulanssin tekemään esim. kipua lievittävän pistoksen, jos ei satu asumaan liian kaukana keskustasta.

Uusi potilas saapuu osastolle puolen päivän aikoihin. Hän on todella huonossa kunnossa, kivulias ja ahdistunut. Lääkäri tutkii potilaan ja määrää lääkityksen. Pian hoitaja on laittanut potilaalle suonensisäisen, jatkuvan hengitystä ja kipua helpottavan lääkityksen. Muutaman minuutin päästä potilaan olo on jo selvästi helpottunut ja kasvoilta kuvastuu helpotus. On turvallinen olo, rakkaat ihmiset ja apu on lähellä. Vaimo ja aikuiset lapset istuvat vuoteen äärellä. Hekin ovat jo hieman rentoutuneet.

Päivä kääntyy illaksi ja yöksi. Aamun tunteina tämä uusi potilas nukkuu pois. Kuolema on rauhallinen. Sytytetään kynttilä. Läheisten silmissä näkyy syvä suru, mutta myös helpotus, että viimeiset tunnit eivät olleetkaan piinaavia ja pelottavia. He hyvästelevät rakkaansa vielä rauhassa hyvästelyhuoneessa ja lähtevät viimein kotiin surullisina, mutta rauhallisin mieli.

### Kutsu saattohoitopäivään

Puolen vuoden päästä omaiset saavat kutsun saattohoitopäivän viettoon. Päivää vietetään loka- kuun ensimmäisenä viikonloppuna. Päivä rakentuu muistojumalanpalveluksen ympärille, jossa mainitaan nimeltä kaikki sairaalassa vuoden sisällä kuolleet potilaat. Jokaisen kuolleen potilaan nimi kirjoitetaan myös sairaalaan muistokirjaan, koska jokainen ihminen on erityinen ja arvokas. Päivään kuuluu myös ruo- noja, musiikkia ja vapaata yhdessäoloa kahvipöydän ääressä. Saattohoitopäivän viettoon kutsutaan henkilökohtaisesti kaikkien vuodenaikana kuol- leiden potilaiden läheisiä. Myös aikai- semmin kuolneiden potilaiden läheiset ovat tervetulleita vuodesta toiseen. He saavat tiedon päivästä sairaalan koti- sivuilta netistä.

● TEIJA TOIVARI

Diakonissa, sairaanhoitaja (amk), TTM  
laatupäällikkö/saattohoito-osaston  
osastonhoitaja.  
[www.diakooniahaigla.ee](http://www.diakooniahaigla.ee)

# Euroopan uudet asunnot

Eurodiaconian kokous Göteborgissa 14.–15.10.2013

## Euroopan sisäinen muuttoliike ja asunnottomuus

Kaikkein köyhimvät EU-kansalaiset etsivät parempaa elämää itselleen ja perheilleen vaeltamalla maasta toiseen. Liikkuvuuden seurauksena on syntynyt uudenlaista asunnottomuutta.

Eurodiaconian jäsenet toimivat aktiivisesti siirtolaisten asunnottomuuskysymyksessä ja pyrkivät vaikutta-

maan yhteiskunnallisesti. 27 osallistujaa kymmenestä eri maasta kokoontui teeman äärelle Göteborgin Kaupunkilähetysten tiloihin lokakuussa.

## Ranskassa asenteet kiristyvät

Lluís Caballé esitteli La Federation de l'Entraide Protestantin (FEP) toimintaa. Ranskassa kirkot eivät saa tehdä sosiaalityötä, joten diakoniatyötä tehdään järjestöjen kautta. FEP keskittyy

työssään romanivähemmistön auttamiseen. Ranskassa asuu 15 000–20 000 romanialaista. Caballé kertoi, että erilaisia asutuksia on 400, joista 2/3 on Pariisin alueella. Entinen presidentti Nicolas Sarkozy aloitti näiden asunnoton hävittämisen.

Nykyinen presidentti Francois Hollande on luvannut lopettaa hävitykset ja tarjota asuntoja romaneille, mutta muutosta ei ole vielä käytännössä tapahtunut. 5000 ihmistä on karkotettu asumuksistaan viime kuukausina. Kriittiset asenteet romaneja kohtaan ovat nousussa ranskalaisten poliitikkojen keskuudessa.

FEP on lähettänyt vetoituksen presidentti Hollandelle, jotta Ranskassa asuvien romaniperheiden häätäminen lopetettaisiin. He ovat järjestäneet mielenilmauksia kahdellasadalla paikakunnalla ja julkaisseet kirjan.

## Eriytyvätkö palvelut?

Esittelyn jälkeisessä keskustelussa pohdittiin, tarvitsevatko isäntämaan omat asunnottomat ja EU:n liikkuva väestö erilliset palvelut. Siirtolaisten joukossa myös eri kansallisuuksilla on erilaisia tarpeita. Riskinä pidettiin sitä, että asunnottomien eri alaryhmät kääntyvät toisiaan vastaan tai että yksi ryhmä "valtaa" olemassa olevat palvelut.

Toimijoiden tulee avata silmänsä haasteille, joita tämä uusi asunnottomien ryhmä tuo. Kööpenhaminasta kerrottiin esimerkki, jossa päiväkeskuksen henkilökunta ei kyennyt kommunikoimaan kävijöiden kanssa, joten työntekijät istuivat keittiössä koko päivän.

Työntekijöiksi ehdotettiin ihmisiä, joilla on kulttuurista tietämystä palvelujen piiriin hakeutujista. Esimerkiksi romanikulttuurin erityisyys tulee huomioida eikä vähätellä sen merkitystä. Tällaisenkin toimintatavan kääntöpuolena on keskittyminen jo-



Heidi Saranäki

Ihmisten ylenkatse kohdistui kadulla kerjäävään EU-kansalaiseen asunnottomien yön näytöksessä Tampereella 17.10.2013.

# ttomat?

honkin tiettyyn ryhmään, vaikka siirtolaisuus on jatkuvassa muutoksessa. Kulttuurinen tietämys ja siirtolaisten eri ryhmien syrjimättömyys voivat ajautua konfliktiin.

Eurooppalainen media ei ole kysymyksessä yksimielinen. Toisissa maisa media suhtautuu negatiivisesti EU-siirtolaisiin, mutta esimerkiksi Ruotsissa Kaupunkilähetys on tiedotusvälineiden avustuksella nostanut ihmisten tietoisuuteen vaikeuksia, joita siirtolaiset kohtaavat. Media haluaa puolustaa haavoittuvassa asemassa olevan ihmisryhmän oikeuksia ja painottaa poliitikkoja tekoihin.

Tukholman Kaupunkilähetyksen asunnottomien palveluiden johtaja **Thomas Bjarke** on huomannut, että monet romanit piilottavat identiteettinsä Ruotsissa. Romaneilla on taustallaan satojen vuosien vainon ja syrjinnän historia. Monet haluavat välttää stereotyyppisen kohtelun. Tämän vuoksi kävijöiltä kysytään, miksi he haluavat itseään kutsuttavan. Bjarken mukaan se on auttanut monessa tilanteessa.

## Kriisimajoitusta talvisin Ruotsissa

**Claes Haglund** esitteli Göteborgin Kaupunkilähetyksen kolmivuotisen projektin nimeltään CrossRoads. Keskuksessa työskennellään kymmenellä eri kielellä. CrossRoads tarjoaa pääosin informaatiota ja neuvontaa, mutta myös käytännön apua kuten vaatteita ja aamiaista sekä ruotsinkielen kurseja kolme kertaa viikossa. Projektissa työskentelee johtaja Haglundin ja kahdenkymmenen vapaaehtoisen lisäksi EU-lainsäädännön asiantuntija, kaksi sosiaalityöntekijää ja ihmisoikeustyöntekijä.

Projektin kohderyhmänä ovat EU-kansalaiset ja Euroopan ulkopuolelta tulevat paperittomat. Monet kävijöistä ovat hyvin koulutettuja. Paperittomien

osuus on kasvussa. 23 % on naisia. Suurin osa on asunnottomia, ja Kaupunkilähetyksellä on vain neljä vuodepaikkaa. Yöpyjät ratkaistaan arvonnalla. Kaupunkilähetys perustelee käytäntöä sillä, että muuten paikat menisivät vain vahvimille yksilöille. Monet nukkuvat autoissa tai teltoissa.

EU-väestö ei pääse kaupungin ylläpitämiin kriisimajoituksiin, koska kaupunki on lainsäädännöllisesti vastuussa göteborgilaisista asunnottomista. Kriisimajoituksen puute johtaa monien velkaantumiseen. Ostetaan halpa auto, jossa nukutaan. Yllätyksenä tulee, että autosta pitää maksaa verot, vakuutukset ja rekisteröinti.

Ruotsin lain mukaan työnhakijaksi voi rekisteröityä vietettyään Ruotsissa yhden vuoden. Sen jälkeen on oikeutettu sosiaalitukiin. 2010 Ruotsin laki muuttui tehden rekisteröitymisen vaikeammaksi, ja tämä lisäsi asunnottomuutta. Monet työskentelevät harmaan talouden piirissä. Kun palkka jää maksamatta, niin ei ole mahdollisuutta valittaa.

Maahan tullaan hankkimaan elantoa, ei kriisimajoituksen vuoksi. Keskukseseen tullaan suihkuun, aamiaiselle, ruotsinkielen tunneille, sosiaaliturvanumeron, terveydenhuollon ja työn etsimisen vuoksi. 90 % on majoituksen tarpeessa. Haglund toivoi, että ruotsinkielen opetusta voitaisiin järjestää joka päivä, koska se on avain ruotsalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa.

## Diakonia eturintamassa

Diakoniset toimijat ovat etujoukoissa asunnottomien siirtolaisten auttamisessa. Kokouksessa vierailut Göteborgin kaupunginvaltuutettu **Dario Espiga** on ollut järjestämässä CrossRoads-projektille rahoitusta. Eurodiaconian jäsenten toiminta on suurelta osin akuuttiin hätään vastaamista ihmisen perustarpeissa. Tällainen toiminta ei ratkaise ongelmia pitkässä juoksussa.

Vaarana on luoda uusi asunnottomien ryhmä.

Dario Espigalta kysyttiin, onko poliitikoilla pitkän tähtäimen ratkaisua köyhimpien siirtolaisten yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi. Espiga heitti pallon takaisin toimijoille. Harvinaisen rehellisesti hän myönsi, että poliitikot suunnittelevat vain yhden budjettivuoden kerrallaan ja että hän toivoo ratkaisujen nousevan tahoilta, jotka työskentelevät asunnottomien siirtolaisten parissa.

Kaupunkilähetys on päättänyt neuvottelut Göteborgin kaupungin kanssa, ja kaupunki on valmis tarjoamaan kriisimajoitusta talvisin. Kyse on 108 päivän periodista, jossa yksi henkilö voi majoittua kerrallaan korkeintaan viideksi yöksi. Espiga kertoi, että kaupunki järjesti asunnon kahdeksalle perheelle, jotka asuivat lasten kanssa leirissä. Monet pelkäsivät, että asunnon antaminen perheille houkuttaa Göteborgiin tuhat siirtolaista. Ei houkuttanut, Espiga vakuutti.

## Neuvontapalveluita Tanskassa

**Susannah L. Sønderlund** ja **Maj Kastanje** kertoivat Kööpenhaminan asunnottomille EU-siirtolaisille avatusta uudesta Kompasset-keskuksesta. Keskuksella on aloittanut toimintansa vuoden alussa. Sønderlund ja Kastanje ovat ainoat palkatut työntekijät, loput ovat vapaaehtoisia.

Henkilökunta ja vapaaehtoiset puhuvat kymmentä eri kieltä. Kööpenhaminassa on viisi päiväkeskusta, joissa asunnottomat siirtolaiset saavat peruspalveluita (ruoka, hygienia, vaateetus). Kompasset antaa informaatiota, varastotilaa tavaroille ja mahdollisuuden käyttää tietokoneita.

Kompasset tarjoaa apua työn etsimisessä, neuvontaa tanskalaisen yh-

*Jatkuu seuraavalla sivulla* 

teiskunnan toiminnasta, työnha-  
kijaksi rekisteröitymisestä ja kon-  
taktien saamisesta viranomaisiin.  
Muita esille nousseita kysymyksiä  
ovat olleet mm. pankkitilien  
avaaminen, konfliktit työnan-  
tajan kanssa, ongelmat poliisin  
kanssa ja kadonneet passit.

Siirtolaiset ovat kertoneet  
joutuneensa väkivallan kohteeksi  
poliisien taholta. Koiria on usu-  
tettu heidän kimppuunsa. Työ-  
voimaviranomaiset kieltäytyvät  
palvelemasta siirtolaisia. Jos ter-  
veydenhuoltojärjestelmä ja työ-  
palvelut eivät syrjisi siirtolaisia,  
niin Kompassetin toiminta olisi  
tarpeetonta.

Kompassetin työntekijät ovat  
huolissaan siitä, että heidän pal-  
velunsa löytävät lähinnä siirtolaisten  
se osa, jolla on eniten  
energiaa ja resursseja. Kysymys  
on, kuinka tavoittaa kaikkein  
haavoituvimmassa asemassa  
olevat. Myös he tarvitsevat työ-  
voimaviranomaisten palveluita.

Kastanje huomautti, että ai-  
na täytyy pitää mielessä todellinen  
ongelma, joka pitää ratkaista,  
ennen kuin voidaan toimia. Osalla  
siirtolaisista on samoja ongelmia  
kuin tanskalaisilla asunnotomilla,  
esim. päihde- ja mielen-  
terveysongelmia. Nämä ihmiset  
tarvitsevat sosiaalityön apua  
työvoimaviranomaisille ohjaamisen  
sijasta.

Sønderlundin mielestä poliit-  
tikkojen on tehtävä jotakin tule-

vaisuudessa, ettei tiettyjä siirto-  
laisten ryhmiä marginalisoidaisi  
ja sitä kautta luotaisi uusia asun-  
nottomia. Aiemmin oli poliittinen  
itsemurha puolustaa esim.  
romanisiirtolaisia, mutta nyt ai-  
van viime kuukausina monien  
silmät ovat auenneet. On ym-  
märretty, että jotakin on tehtävä.

Kenen on vastuu? Hajoa-  
ko EU ja luodaanko eri ryhmille  
erilaiset säännöt, kysyi Kastanje.  
Hänen mielestään meidän diako-  
nisten toimijoiden ei tule ratkaista  
kysymystä. Meidän tulee näyttää  
ongelman olemassaolo ja tuoda  
se esille. Yhteiskunnan tulee  
ratkaista kysymys.

Kompassetin työntekijät nä-  
kevät, että kaikkien tulisi saada  
taidoilleen sopivaa työtä. Kou-  
lutuserot ovat monesti niin suuret,  
että kilpailu työmarkkinoilla on  
vaikeaa. Toisaalta Tanska tarvitsee  
siirtolaisia pimeän työn markkinoilla.  
”Sitten huomataan, että nämä ihmiset  
eivät tienaa tarpeeksi elääkseen. On-  
pa yllätys. Pitäisikö heidät nyt siten  
lähettää takaisin kotiin?” kysyi  
Kastanje sarkastisesti.

● MARKO AJANKI

Johtava diakoni  
Tampereen ev.lut. seurakunnat  
Päihde- ja kriminaaliryö  
Päiväkeskus Musta Lammas

Lisätietoja:  
[www.eurodiaconia.org](http://www.eurodiaconia.org)

## TILAA DIAKONIA-LEHTI VUODELLE 2014!

Vuonna 2014 ilmestyy neljä 48–56-sivuista  
teemanumeroa, joiden aiheet ovat:

- 1 Saattohoito, suru ja kuolema
- 2 Mieli tasapainossa
- 3 Köyhyyden ulottuvuudet
- 4 Diakonia liikkeessä

Lehden tilaushinta vuodelle 2014 on 45 euroa,  
ulkomaille 50 euroa ja opiskelijoille 20 euroa.

**TILAUKSET:**

Diakonia-lehti/Eila Karkkunen, PL 185, 00161 Helsinki  
tai [eila.karkkunen@evl.fi](mailto:eila.karkkunen@evl.fi)



## Arvokas kuolema



KIRSTI AALTO  
(TOIM):  
SAATTOHOITO  
KUOLEVAN TUKENA  
KIRJAPAJA 2013

Kirsti Aallon toimittama Saattohoito  
kuolevan tukena ilmestyi otolliseen ai-  
kaan ennen Yhteisvastuu-keräyksen 2014  
alkua. Keräyksen kotimaan erityiskohteen  
saattohoito keskusteluttaa, samaan ai-  
kaan kun saattohoidon järjestäminen on  
terveydenhuollossa ajankohtainen teema  
kaiken rakennemuutoksen keskellä. Euta-  
nasiakeskustelua käydään edelleen, mikä  
osaltaan luo tarvetta saattohoidon teemo-  
jen esillä pitämiseen.

Kirsti Aalto toimitti kirjan Saattohoi-  
to – Lähimmäisenä kuolevalle vuonna

## Tulevaisuuden haaste



JUHA HÄNNINEN  
JA MARJUKKA  
LUOMALA (TOIM):  
ELÄMÄN PUU  
KIRJOITUKSIA  
SAATTOHOIDOSTA  
OTAVA 2013

Kirja on helsinkiläisen Terho-kodin juh-  
lakirja. Terho-koti on saattohoidon edel-  
läkävijä Suomessa. Siellä on hoidettu jo 25  
vuotta kuolevia potilaita.

Elämän puu koostuu liki kolmesta-  
kymmenestä artikkelista, joiden kirjoitta-

1986. Kirjasta otettiin kolmas, uudistettu painos vuonna 2000. Nyt ilmestynyt kirja ei ole nimestään huolimatta edellisen kirjan päivitetty versio vaan kokonaan uusi teos.

Kirjoittajajoukko on monipuolisesti koottu. Osa kirjoittajista oli mukana jo vuonna 1986 ilmestyneen Saattohoito-kirjan kirjoittajana. Artikkelit sisältävät erittäin vahvaa kokemusta niin lääkärin työn, sielunhoidon, hoitotyön kuin omaisen näkökulman ja vapaaehtoistyön osalta.

Keräysjohtaja Tapio Pajunen kertaa artikkelissaan saattohoidon periaatteita. Ylilääkäri Juha Hänninen avaa saattohoidon tämänhetkistä tilannetta Suomessa ja kuvaa saattohoidon järjestämisen mallia, jolla turvattaisiin saattohoito niille, jotka sitä tarvitsevat. Sairaalapastori Virpi Sipola kuvaa sielunhoidon näkökulmasta kuolevaa tukevan vuorovaikutuksen ulottuvuuksia. Sipola nostaa esiin myös lapsen tilanteen läheisensä saattajana.

Lääkäri, psykoterapeutti Päivi Hietanen pohtii käytännön työssä hioutuneella tavalla toivon merkitystä, sen

muuttumista ja ylläpitämistä niin kuolevan, hänen läheistensä kuin hoitavien ihmisten kannalta. Rovasti Kirsti Aallon näkökulma on surun prosessi – ennen kuolemaa ja sen jälkeen. Aalto kuvaa myös sururyhmän järjestämisen mallin, perinteiseen tapaan teemoitettujen tapaamisten pohjalta.

Pastori, psykoterapeutti Johanna Ervastin teksti on oman perheen kamppailun kuvaus kolmivuotiaan lapsen saattohoidon ajalta. Hoitokodin johtaja Tiina Surakka kirjoittaa yhteistyön merkityksestä: saattohoidossa tarvitaan monen ammattiryhmän edustajia ja monipuolista yhteistyötä potilaan läheisten kanssa.

Arkkiatri Risto Pelkonen on otsikoinut osuutensa: Kuoleman arvokkuudesta – vanhan lääkärin näkökulma. Pelkonen kirjoittaa ihmisarvosta ja myötäelämisen lahjasta tavalta, jossa yhdistyvät eettinen pohdinta ja käytännön työssä koetellut periaatteet. Saattohoidon vapaaehtoisena toimivan merikapteeni Seppo Laurelin anti kirjassa on eloisa kuvaus poikkeuksellisesta matkasta: 26 vuotta va-

paaehtoisena saattohoidossa on antanut kokemusta itsestä ja toisista ihmisistä tavalla, joka on kaikille vapaaehtoistyössä toimiville varmasti antoisa.

Kirsti Aallon ja kirjailija Liisa Mäntymiehen malli saattohoidon vapaaehtoisten koulutusohjelmaksi pohjautuu vuonna 1986 Helsingissä aloitettuun koulutukseen ja antaa varsin yksityiskohtaiset ohjeet. Saattohoidon vapaaehtoistyötä järjestävälle seurakunnan työntekijälle malli on yksi peilauspinta, jonka pohjalta arvioida paikallisia ratkaisuja kouluttamiseen ja toiminnan järjestämiseen. Kirjan päättää aihepiireittäin koottu kirjallisuuslista.

Saattohoito kuolevan tukena on pieni, kätevä sopiva kirja. Rungasaineisto on tiivistetty 147 sivuun, joten artikkelit ovat varsin lyhyitä. Kirja on tarpeellinen peruskirja, joka tulee varmasti kuulumaan monien kohderyhmien koulutusmateriaaliin. Teksti on kauttaaltaan omaksuttavissa ilman teologisen tai lääketieteellisen erityis-sanaston hallitsemista.

● SIRKKU TUKIAINEN

jina ovat saattohoitoon eri puolilta perehtyneet ammattilaiset. Kirjoittajina ovat mm. arkkiatri Risto Pelkonen, kivunhoidon professori Eija Kalso, lääketieteen tohtori Timo Joensuu sekä rovasti Kirsti Aalto.

Koska kirjoittajia on monta ja artikkelit suhteellisen lyhyitä, jäävät ne ymmärrettävästi monessa kohtaan pintaraapaisuiksi aiheisiin, jotka ovat jo monesti itsessään kokonaisen kirjan kirjoittamisen arvoisia.

Suomessa kuolee vuosittain noin 11 000 syöpäpotilasta, joista noin 1000–1500 kuolee jossakin neljästä saattohoitokodista, joita on Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Hämeenlinnassa. Tällä hetkellä Suomessa ei pystytä hoitamaan saattohoitokodeissa juuri muita kuin syöpää sairastavia.

Kirjaa lukiessa tuli selväksi, että tällä hetkellä saattohoitoa saava ihminen on etuoikeutettu, koska perusterveydenhuollossa ei ole valmiuksia kohdata kuolevaa. Kuitenkin jokaisella ihmisellä on oikeus valmistautua arvokkaaseen ja inhimilliseen kuolemaan.

Elämän puu -kirjan yksi mielenkiintoisin osio oli ”oireiden lievittäminen saattohoidossa”. Kirjassa valoteataan, miten kivun kokeminen on aina yksilöllistä ja riippuu myös tilanteesta. Kipua tulisikin ajatella kokonaisvaltaisesti. Se sisältää niin fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset kuin hengelliset tekijät. Potilas on aina kokonaisuus, jonka kivun ja muiden oireiden eri ulottuvuudet tulisi huomioida.

”Ahdistus ja kipu kulkevat usein käsikädessä ja siksi psykososiaalisen tuen tulisi olla tärkeimpiä kehityskoh-

teita”, kirjoittaakin kivunhoidon professori Eija Kalso.

Elämän puun artikkeleissa pohditaan monipuolisesti palliatiivista hoitoa. Sana palliatiivinen tarkoittaa oireenmukaista, tuskaa lievittävää ja vähentävää sekä helpottavaa hoitoa. Palliatiivisessa hoidossa tavoitellaan mahdollisimman hyvää elämän loppuvaihetta. Saattohoito on osa palliatiivista hoitoa. Lisäksi Elämän puu -kirjassa käsitellään alan koulutusta, sielunhoitoa ja surua sekä omaisten ja henkilökunnan jaksamista.

”Saattohoidon tarve lisääntyy väestön ikääntyessä ja se onkin tulevaisuuden haaste”, Juha Hänninen toteaa alkusanoissa. Saattohoitoa tulisikin kehittää niin, että se olisi meidän jokaisen saatavilla, kun se aika koittaa.

● IRENE NUMMELA

# Uudet alkavat vaiheet

**O**lin kerran hyvin lähellä tukehtumista. Muistan sen miltä tuntui, kun ilma loppui. Kuolemassa ei ole ilmaa. Siellä ei kukaan hengitä. Kuolema on hapen puutetta. Kuoleman näyttämö on kauhujen ja pelkojen näyttämö. Tai se on kaipuun ja odotuksen täyttymys, jossa virren sanoin ”uudet alkavat vaiheet” ( Virsi 547:3).

”Täytyy totuttautua olemaan kuolleet”, sanoo ruotsalainen kirjailija **Gustaf Fröding**. Tällä hän tarkoittaa, että ainoastaan hyväksymällä kuoleman ja tutustumalla siihen voimme elää rikasta ja tarkoituksenmukaista elämää. Jos torjuu kuoleman, torjuu elämän. Elämä ilman kuolemaa on kapeata ja elotonta. Vanhassa testamentissa elämän rajallisuus on Eedenin paratiisin keskeinen sanoma: Kun Aatami syö hedelmää tiedon puusta, Jumala sanoo hänelle: ”Sinun tulee kuolemalla kuolla.”

Elämään kuuluu vastuun kantaminen omasta ja toisten elämästä. Vastuun kantaminen edellyttää, että meistä on lapsena kannettu huolta ja meitä on suojeltu ja rakastettu. Koko elämä on eräänlaista saattohoitoa: valmistamme Jumalan armossa toisiamme ja itseämme elämään ja kuolemaan. Siellä ”moni arvoitus ratkeaa, uudet alkavat vaiheet”.

Poliisiammattikorkeakoulun tuoreessa kirjassa Jää iso jälki kuvataan poliisin työtä poliisiksi aikoville. Kokenut poliisimies kertoi 86-vuotiaan miehen kuolinviestin toimittamisesta 83-vuotiaalle vaimolle: ”Vaimo kertoi, että talvella pariskunnalle olisi tullut 60 vuotta yhteiseloä täyteen. Puhuimme, kuinka noihin vuosiin on yhdessä koettu niin elämän ylä- kuin alamaetkin – – Olohuoneessa vainajan ympärillä seisoivat täysin hiljaa kaksi konstaapelia ja kaksi hauturin edustajaa. Vainaja makasi peiteltyinä paareilla siten, että kasvot näkyivät peitteen välistä. Vanha rouva kyykistyi vielä kerran miehensä viereen ja silitti hellästi tämän poskea lausuen seuraavat lauseet: ’Hyvästi nyt rakas xxxxx, toivottavasti vielä kohdataan. Onneksi sait rauhasa kotona lähteä. Olit kyllä aina hyvä mies minulle, vaikka en sitä ihan aina muistanut kertoa. Hyvää viimeistä matkaa.’”

Toivoisin itse poliisimiehen tavoin voivani lähteä niin, että kuolinvuoteella joku sanoisi noin. Silloin tietäisi eläneensä hyvän elämän.

*”Jos me elämme, niin elämme Herralle, ja jos kuolemme, niin kuolemme Herralle. Sen tähden, elimmepä tai kuolimme, niin me olemme Herran omat.” Room.14:8*